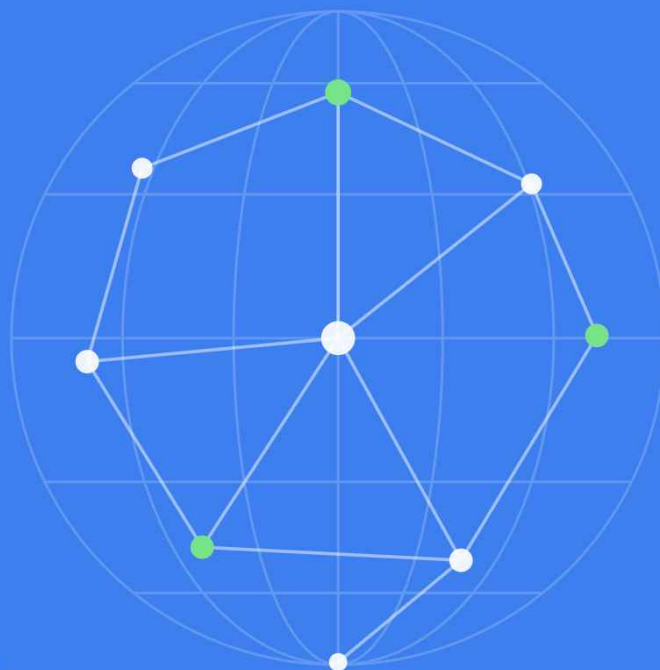

> DZIAŁ VII

Świat globalnych zależności

CYFROWY PAKIET DYDAKTYCZNY

Edukacja obywatelska · liceum (klasa III) i technikum (klasy III–IV)

Zgodny z podstawą programową — Rozporządzenie MEN z
6.03.2025 (Dz.U. 2025 poz. 382).

PAKIET NAUCZYCIELA

Świat globalnych zależności

Pakiet Nauczyciela — Dział VII edukacji obywatelskiej (LO i technikum)

Wydawca: Fundacja Edukacji Globalnej (FEG)

Przedmiot: edukacja obywatelska — Dział VII, LO (kl. III) i technikum (kl. III–IV)

Podstawa prawna: Rozporządzenie Ministra Edukacji z 6 marca 2025 r. (Dz.U. 2025 poz. 382)

Wersja: v1 · lipiec 2026 · dane statystyczne zweryfikowane 03.07.2026

Nota o bezstronności i źródłach

Materiały w tym pakiecie są bezstronne i oparte na źródłach. Fundacja Edukacji Globalnej występuje jako wydawca, nie jako strona sporu — w treści dydaktycznej nie ma stanowisk fundacji, są dane, źródła i zrównoważone perspektywy.

- Nauczanie jest nieperswazyjne; jedyny aksjologiczny fundament to wartości Konstytucji RP.
- Każdy temat sporny prezentuje 2–3 stanowiska bez rozstrzygania; fakt jest oddzielony od opinii.
- Każda liczba ma źródło (instytucja + rok); dane zaktualizowano do wartości 2025/2026.

Etyka języka o Globalnym Południu: bez narracji charytatywno-paternalistycznej; mechanizmy strukturalne zamiast moralizowania; ludzie jako podmioty ze sprawczością.

Mapa pokrycia podstawy programowej (Dział VII)

Pytanie wiodące działu: „*Jak my wpływamy na świat i jak świat wpływa na nas?*”

Przypisania celów i umiejętności przepisano wprost z siatki w Dz.U. 2025 poz. 382 (s. 11–12).

Wymagania podstawowe (obowiązkowe)

Wym.	Lekcja	Cele (1–6)	Umiejętności (1–6)
P1	L1 — Świat naczyń połączonych	1	1
P2	L2 — Bezpieczeństwo w niepewnym świecie	1, 3, 4	1, 2, 3
P3	L3 — Wielkie wyzwania, wspólne rozwiązania	1, 5	1, 4
P4	L4 — Anatomia globalnego handlu	1, 5	1, 4
P5	L5 — Klimat: nauka i polityka	1, 5, 6	1, 4, 5

Wymagania fakultatywne (nauczyciel realizuje ≥1)

Wym.	Lekcja	Cele (1–6)	Umiejętności (1–6)
F1	LF1 — Migracje bez mitów	1, 3, 4	1, 2, 3
F2	LF2 — Obywatele w akcji	5, 6	4, 5
F3	LF3 — Korporacje-giganci	1, 3, 4	1, 2, 3
F4	LF4 — Konflikt pod lupą prawa	1, 2	1
F5	LF5 — Polak za granicą	1, 6	1, 6
F6	LF6 — Reporter na dyżurze	1, 2, 3	1, 2

Cele: 1 — rozumienie sfery publicznej; 2 — wartości i zasady demokracji; 3 — własne opinie; 4 — poszanowanie opinii innych; 5 — zaangażowanie obywatelskie; 6 — wpływanie na władze publiczne.

Umiejętności: 1 — analiza i weryfikacja informacji; 2 — argumentacja; 3 — dialog w kwestiach spornych; 4 — działania na rzecz rozwiązania problemów; 5 — wpływanie na władze; 6 — sprawy urzędowe i ochrona praw.

Spis treści

Numery odsyłają do fizycznej strony pakietu (licząc od strony tytułowej).

Przewodnik dla nauczyciela

M0 — Przewodnik dla nauczyciela.....	6
--------------------------------------	---

Scenariusze rdzeniowe (M1)

L1 — Świat naczyń połączonych (P1).....	21
L3 — Wielkie wyzwania, wspólne rozwiązania (P3).....	27
L5 — Klimat: nauka i polityka (P5).....	33
L4 — Anatomia globalnego handlu (P4).....	39
L2 — Bezpieczeństwo w niepewnym świecie (P2).....	45

Scenariusze fakultatywne (M2)

LF1 — Migracje bez mitów (F1).....	51
LF2 — Obywatele w akcji (F2).....	57
LF3 — Korporacje-giganci (F3).....	63
LF4 — Konflikt pod lupą prawa (F4).....	68
LF5 — Polak za granicą (F5).....	74
LF6 — Reporter na dyżurze (F6).....	80

Projekt, działania, ocenianie, weryfikacja

M4 — Projekt edukacyjny.....	85
M5 — Katalog działań obywatelskich.....	93
M7 — Ocenianie i rubryki.....	102
M8 — Weryfikacja informacji i dezinformacja.....	107

Kompendium merytoryczne (M9)

M9 — Kompendium dla nauczyciela.....	112
--------------------------------------	-----

Załączniki — karty pracy ucznia (M3)

Karta pracy L1.....	127
Karta pracy L3.....	135
Karta pracy L5.....	143
Karta pracy L4.....	152
Karta pracy L2.....	160
Karta pracy LF1.....	169
Karta pracy LF2.....	177
Karta pracy LF3.....	185
Karta pracy LF4.....	193
Karta pracy LF5.....	201
Karta pracy LF6.....	209

Załącznik — portfolio (M6)

M6 — Portfolio obywatelskie.....	217
----------------------------------	-----

PRZEWODNIK DLA NAUCZYCIELA

Świat globalnych zależności

Cyfrowy pakiet dydaktyczny do Działu VII — edukacja obywatelska, liceum i technikum

Moduł 0 pakietu FEG. Kompletny przewodnik metodyczny: filozofia przedmiotu, sekwencja lekcji przy 1 godzinie tygodniowo, protokoły pracy z tematami spornymi, etyka języka o Globalnym Południu, różnicowanie, mapa pokrycia podstawy i glosariusz.

Metryczka materiału

Wydawca: Fundacja Edukacji Globalnej (FEG)

Przedmiot: edukacja obywatelska — Dział VII „Świat globalnych zależności”

Etap: liceum ogólnokształcące (klasa III) i technikum (klasa III–IV)

Podstawa prawna: Rozporządzenie Ministra Edukacji z 6 marca 2025 r. (Dz.U. 2025 poz. 382)

Wersja: v1 (robocza) · lipiec 2026

Nota: *materiał edukacyjny — treść bezstronna i oparta na źródłach. FEG występuje jako wydawca, nie jako strona sporu.*

Spis treści

- › Jak korzystać z tego przewodnika
- › 1. Po co ten pakiet i jak jest zbudowany
- › 2. Jak zrealizować Dział VII przy 1 godzinie tygodniowo
- › 3. Zasady nieprzekraczalne — jak uczyć o świecie
- › 4. Praca z tematami spornymi — protokoły facylitacji
- › 5. Etyka języka o Globalnym Południu
- › 6. Różnicowanie (UDL) — dostosuj, nie obniżaj
- › 7. Mapa pokrycia podstawy programowej (Dział VII)
- › 8. Jak używać elementów pakietu
- › 9. Glosariusz pojęć
- › 10. Źródła i dalsze materiały

Jak korzystać z tego przewodnika

Ten przewodnik to punkt startowy całego pakietu. Nie musisz go czytać od deski do deski. Jeśli chcesz zacząć uczyć od zaraz, przejdź do rozdziału 2 (sekwencja lekcji) i rozdziału 7 (mapa pokrycia podstawy). Jeśli po raz pierwszy prowadzisz temat sporny — najpierw rozdziały 4 i 5. Resztę wykorzystasz jako materiał referencyjny.

Pakiet jest zbudowany tak, aby był gotowy do użycia bez długiego przygotowania. Scenariusze, karty pracy, karty działań, szablony projektu i portfolio oraz rubryki oceniania są samodzielnymi elementami — składasz z nich lekcję jak z klocków, dopasowując do swojej klasy i liczby godzin.

Zasada nadrzędna. Materiały są bezstronne i oparte na dowodach. Twoją rolą jest facylitacja, nie przekonywanie do konkretnej opinii. Jedynym aksjologicznym fundamentem, do którego przedmiot otwarcie zachęca, są wartości i zasady Konstytucji RP.

1. Po co ten pakiet i jak jest zbudowany

Edukacja obywatelska zastąpiła przedmiot „historia i teraźniejszość” i jest obowiązkowa dla wszystkich uczniów szkół ponadpodstawowych.

Przedmiot odchodzi od encyklopedyzmu na rzecz sprawczości, odpowiedzialności i krytycznego myślenia. Dwie ramy porządkują cały pakiet: **trójdzielna struktura przedmiotu** oraz model edukacji globalnej **Głowa-Serce-Ręce**.

1.1. Trójdzielność przedmiotu

Podstawa programowa stawia na równi trzy filary. Wiedza teoretyczna ma bezpośrednio przekładać się na działanie i na projekt zespołowy.

1. **Wiedza i umiejętności.** Praca z siedmioma działami tematycznymi; w każdym dziale nauczyciel realizuje co najmniej jedno wymaganie fakultatywne, wybrane wspólnie z klasą.
2. **Działania obywatelskie.** Każdy uczeń liceum i technikum realizuje w cyklu minimum cztery działania (w szkole branżowej — trzy), indywidualnie lub w grupie, dokumentując je w portfolio.
3. **Projekt zespołowy.** Co najmniej jeden projekt w cyklu — badawczy lub społeczny — realizowany w zespole do pięciu osób.

Dział VII zamyka cały cykl. To moment, w którym uczeń odnosi wcześniejszą wiedzę o państwie, prawie i demokracji do kontekstu międzynarodowego i globalnego.

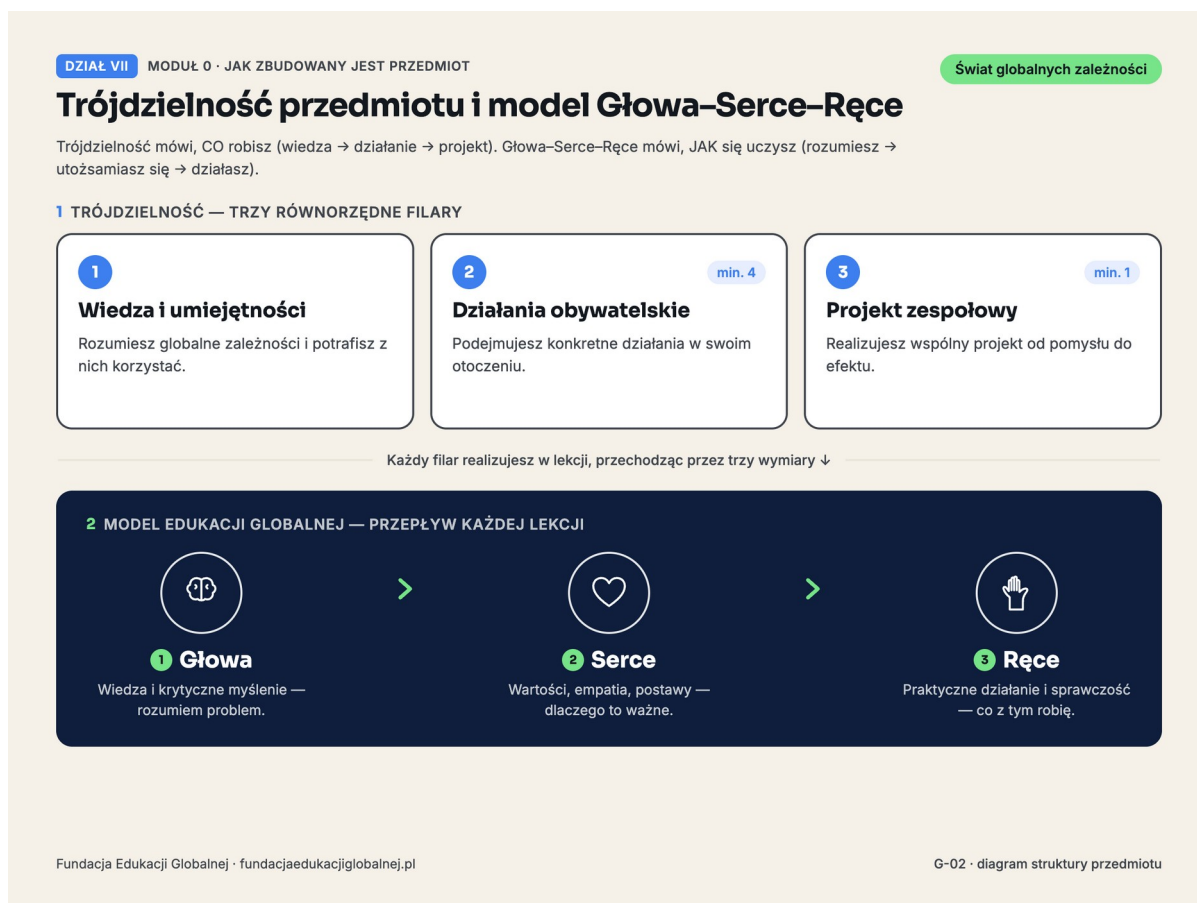
1.2. Model Głowa-Serce-Ręce

Edukacja globalna łączy trzy wymiary uczenia się. Dobrze zaprojektowana lekcja Działu VII dotyczy wszystkich trzech.

- **Głowa** — wiedza i krytyczne myślenie: analiza danych, odróżnianie faktu od opinii, weryfikacja źródeł.
- **Serce** — wartości i postawy: empatia, szacunek dla odmiennych opinii, poczucie współodpowiedzialności — bez moralizowania i wzbudzania poczucia winy.
- **Ręce** — praktyczne działanie i sprawczość: konkretne działanie obywatelskie, projekt, wpis do portfolio.

1.3. Jak te ramy się łączą

Trójdzielność mówi, co uczeń robi (wiedza → działanie → projekt). Głowa-Serce-Ręce mówi, jak przeżywa uczenie się (rozumie → utożsamia się → działa). W praktyce każda lekcja rdzeniowa ma fazę analizy danych (Głowa), moment multiperspektywy lub odniesienia osobistego (Serce) i wyjście w działanie z wpisem do portfolio (Ręce).

2. Jak zrealizować Dział VII przy 1 godzinie tygodniowo

W liceum ogólnokształcącym Dział VII przypada na klasę III, w której przedmiot ma 1 godzinę tygodniowo; w technikum realizowany jest w klasach III–IV, również w wymiarze 1 godziny tygodniowo. To niewiele czasu — dlatego lekcje są skondensowane i modułowe.

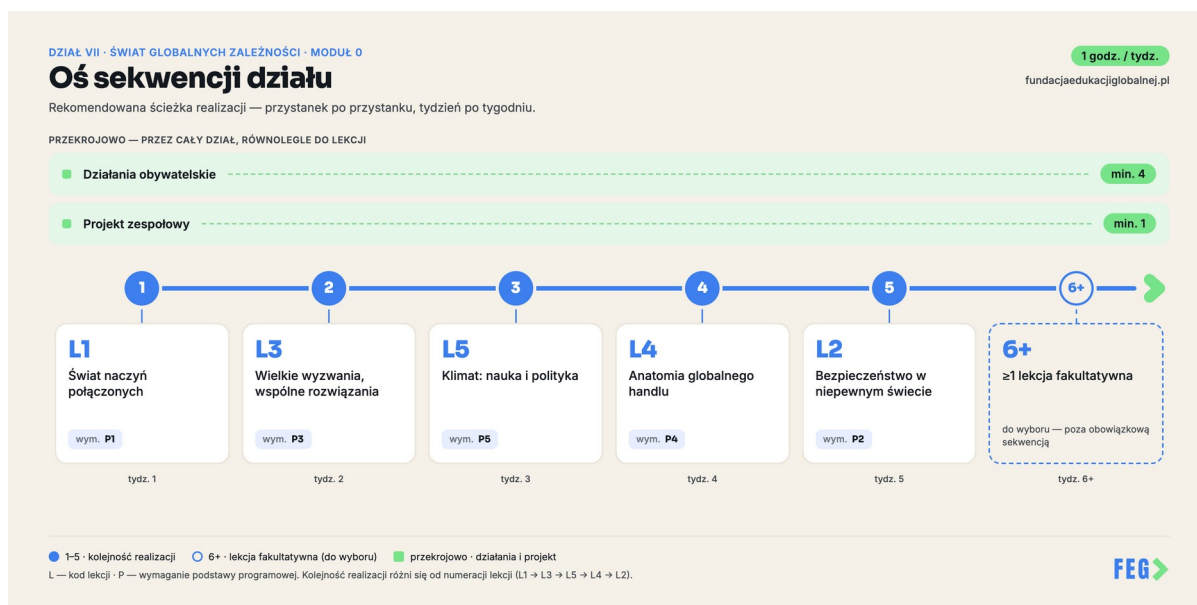
Mikromoduły 15/30 min. Scenariusze można łączyć jak klocki: krótkie wprowadzenie (15 min) + ćwiczenie interaktywne (30 min) składają się w jednostkę 45-minutową. Unikaj rozbudowanych, wielogodzinnych scenariuszy — nie zmieszczą się w siatce godzin.

2.1. Proponowana sekwencja

Pięć lekcji rdzeniowych pokrywa wszystkie wymagania podstawowe (P1–P5). Do tego nauczyciel realizuje z klasą co najmniej jedno wymaganie fakultatywne. Poniższa kolejność buduje spójną narrację — od ramy, przez wielkie wyzwania, po bezpieczeństwo — ale jest elastyczna.

Krok	Lekcja	Wym.	Po co w tym miejscu
1	L1 — Świat naczyń połączonych	P1	Rama działu: rozpoznanie zależności Polski ze światem
2	L3 — Wielkie wyzwania, wspólne rozwiązania	P3	SDG jako mapa problemów globalnych i współpracy
3	L5 — Klimat: nauka i polityka	P5	Sztandarowy problem; fakt vs opinia; działanie obywatela

Krok	Lekcja	Wym.	Po co w tym miejscu
4	L4 — Anatomia globalnego handlu	P4	Konkret i globalność: łańcuch dostaw, odpowiedzialna konsumpcja
5	L2 — Bezpieczeństwo w niepewnym świecie	P2	NATO/ONZ, zagrożenia hybrydowe; debata o reformie RB ONZ
6+	≥1 lekcja fakultatywna (wybór z klasą)	F1–F6	Priorytet FEG: LF2, LF1, LF6

2.2. Działania i projekt wplecione w cykl

Filar drugi (działania obywatelskie) i trzeci (projekt) nie są dodatkiem po lekcjach — wplataj je w tok działu. Po L4 lub L5 naturalnie startuje działanie (np. audyt konsumentki, petycja klimatyczna); projekt badawczy „Śladami t-shirtu” lub społeczny „Szkolny Tydzień Edukacji Globalnej” może biec równolegle przez kilka tygodni. Wszystko dokumentuj w portfolio (rozdział 8).

Wymiar godzin (potwierdzony). Wg ramowych planów nauczania: LO — 1 godz./tydz. w klasie III; technikum — 1 godz./tydz. w klasach III–IV (LO 2+1, technikum 1+1+1). Dział VII realizowany w tej końcowej fazie.

3. Zasady nieprzekraczalne — jak uczyć o świecie

Dziewięć zasad obowiązuje w każdej lekcji i każdym materiale. Wynikają z rozporządzenia i ze standardów edukacji globalnej. Złamanie którejkolwiek podważa wiarygodność zajęć.

- 1. Neutralność światopoglądowa i polityczna.** Celem nie jest przekonanie uczniów do konkretnej opinii. Nauczanie jest nieperswazyjne. Jedyny wyjątek: wartości i zasady Konstytucji RP. Żadnej agitacji.
- 2. Multiperspektywiczność.** Każdy temat sporny to 2–3 stanowiska obecne w debacie, zrównoważone objętościowo. Neutralność to nie obojętność wobec łamania praw człowieka ani negowania faktów naukowych.

3. **Fakt oddzielony od opinii.** Zwłaszcza w klimacie: konsensus naukowy (przyczyny i skutki) to co innego niż spór polityczno-gospodarczy (tempo i metody).
4. **Dowodowość.** Każdy przykład i każda liczba mają źródło (instytucja + rok). Brak źródła oznacza: nie podajemy wartości.
5. **Mapowanie na podstawę.** Każda lekcja jawnie wskazuje wymaganie oraz realizowane cele i umiejętności (rozdział 7).
6. **Weryfikacja informacji jako oś przekrojowa.** Kompetencja rozpoznawania dezinformacji wpleciona w większość lekcji i w osobny mini-moduł.
7. **Glokalność.** Żaden temat globalny nie jest abstrakcją o odległych krajach — pokazuj go przez życie ucznia, jego rodziny i okolicy.
8. **Etyka języka o Globalnym Południu.** Bez narracji charytatywno-paternalistycznej i egzotyzacji; mechanizmy strukturalne zamiast moralizowania (rozdział 5).
9. **Gotowość wdrożeniowa.** Materiały są kompletne i do użycia bez długiego przygotowania.

Sygnatura, nie głos w sporze. Marka FEG jest sygnaturą wydawcy. W treści dydaktycznej nie pojawiają się stanowiska fundacji — pojawiają się dane, źródła i zrównoważone perspektywy.

4. Praca z tematami spornymi — protokoły facylitacji

Migracje, klimat, korporacje, patriotyzm gospodarczy, reforma ONZ — to tematy, które budzą emocje. Podstawą metodyczną jest program Rady Europy „Living with Controversy”, a w polskich realiach publikacje CEO („Trudny temat: weź to na warsztat”) i PAH („Jak mówić o większości świata”). Poniżej gotowe protokoły.

4.1. Kontrakt grupowy (fundament bezpieczeństwa)

Zanim otworzysz temat sporny, wypracuj z klasą zasady rozmowy. Kontrakt chroni dobrostan uczniów i wyznacza granice dyskusji. Gotowy wzór do adaptacji:

Nasz kontrakt na rozmowę o trudnych sprawach

- Mówimy o argumentach i faktach, nie o osobach. Żadnych ataków personalnych.
- Każdy ma prawo wyrazić zdanie i prawo go nie wyrażać.
- Słuchamy, gdy ktoś mówi — jedna osoba naraz.
- Odróżniamy fakt („można to sprawdzić”) od opinii („tak uważam”).
- Granicą dyskusji są godność człowieka i zakaz mowy nienawiści.
- Można zmienić zdanie. To znak myślenia, nie słabości.

4.2. Neutralność zaangażowana

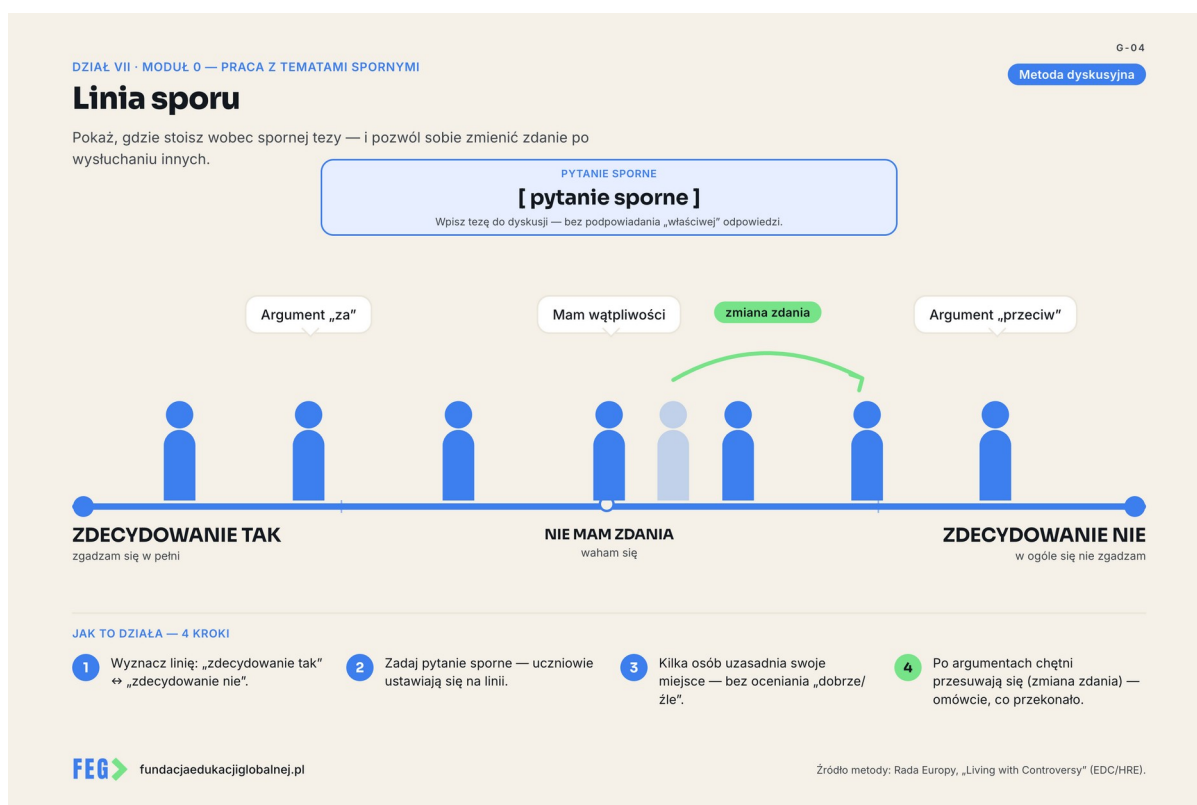
Facylitujesz dyskusję, nie narzucasz poglądu. Dbasz, by wybrzmiały różne, merytorycznie uzasadnione stanowiska. Zaangażowana — bo nie jesteś obojętny wobec łamania praw człowieka i negowania faktów naukowych.

Rób	Nie rób
Zadawaj pytania, które otwierają kolejne perspektywy	Nie ujawniaj, „jak głosujesz” ani którą stronę popierasz
Proś o źródło i dowód dla mocnych twierdzeń	Nie nagradzaj oceną poglądu — oceniaj sposób argumentacji
Nazwij, co jest faktem, a co opinią	Nie pozwól, by najgłośniejszy głos zdominował klasę

4.3. Linia sporu

Szybka metoda pokazująca rozkład stanowisk w klasie. Przebieg:

1. Wyznacz w sali linię: jeden koniec „zdecydowanie tak”, drugi „zdecydowanie nie”.
2. Zadaj pytanie sporne (np. „Czy granice powinny być otwarte?”). Uczniowie ustawiają się na linii.
3. Poproś kilka osób z różnych miejsc o uzasadnienie — bez komentowania „dobrze/źle”.
4. Po wysłuchaniu argumentów pozwól przesunąć się tym, którzy zmienili zdanie. Omówcie, co ich przekonało.

4.4. Debata oksfordzka i panelowa

Dwie sprawdzone formy dla tematów o wyraźnych stronach lub wielu grupach interesu.

Debata oksfordzka — dla tezy o dwóch stronach (np. tempo transformacji klimatycznej). Dwie drużyny (za/przeciw) po 3–4 mówców, mowy na zmianę, czas kontrolowany, na końcu głosowanie publiczności. Uczy obrony stanowiska, z którym uczeń nie zawsze zgadza się osobiście.

Deбата panelowa — dla problemu wieloaspektowego (np. polityka migracyjna, reforma Rady Bezpieczeństwa ONZ). Uczniowie wcielają się w role różnych grup interesu (naukowcy, politycy, aktywiści, państwa), moderator prowadzi, publiczność zadaje pytania. Integruje wiele perspektyw naraz.

Do każdego tematu spornego w scenariuszach dołączony jest miniprzewodnik po argumentach obu stron — ułatwia zachowanie równowagi i neutralności.

5. Etyka języka o Globalnym Południu

Sposób, w jaki opisujemy świat, uczy postaw. Edukacja globalna odchodzi od paternalizmu i litości na rzecz rzetelnego pokazywania mechanizmów. Kilka zasad i konkretne zamiany:

- Pokazuj przyczyny strukturalne (handel, prawo, historia), nie „naturę” czy „zacofanie”.
- Traktuj mieszkańców Globalnego Południa jako podmioty, nie tło dla naszej pomocy.
- Unikaj generalizacji i sensacji; podawaj konkret i źródło.

Zamiast	Lepiej
„Biedne dzieci z Afryki potrzebują pomocy”	„Rolnicy z Wybrzeża Kości Słoniowej otrzymują ok. 37% tzw. płacy godnej — to kwestia struktury handlu, nie braku pracowitości”
„Afryka” jako jeden kraj	Konkretny kraj lub region (np. Ghana, Sahel), z jego specyfiką
Ludzie jako bierne ofiary katastrof	Ludzie jako podmioty ze sprawczością: co robią, jak organizują się lokalnie
Egzotyzacja („inny, dziwny świat”)	Codziennosc i podobieństwa — narzędzia typu Dollar Street / Gapminder
Narracja charytatywna („my ich ratujemy”)	Mechanizmy strukturalne i relacje partnerskie; nasze powiązania z problemem

Pojęcia „Globalne Południe” i „Globalna Północ” oznaczają pozycję w globalnych strukturach gospodarczych i historycznych, a nie dosłowną geografę ani wartościowanie.

6. Różnicowanie (UDL) — dostosuj, nie obniżaj

Różnicowanie nie polega na obniżaniu wymagań wobec słabszych uczniów. Polega na elastycznym doborze metod, materiałów i form ekspresji, tak by każdy mógł osiągnąć ten sam cel. Każda karta pracy w pakiecie ma trzy warianty.

Wariant z rusztowaniem (scaffolding)

- Słowniczek trudnych pojęć przy tekście źródłowym.
- Schematy graficzne i uproszczone diagramy zamiast długich akapitów.
- Pytania pomocnicze prowadzące krok po kroku przez analizę.

Wariant rozszerzony

- Ocena sprzecznych opinii i danych z różnych źródeł.
- Dekonstrukcja teorii spiskowych i technik manipulacji.

- Projektowanie systemowych rozwiązań analizowanego problemu.

Barierzy techniczne. Sprzęt uruchom przed lekcją; linki i kody udostępniaj przez kod QR na tablicy lub w e-dzienniku, żeby nie tracić czasu lekcyjnego.

7. Mapa pokrycia podstawy programowej (Dział VII)

Pytanie wiodące działu: „*Jak my wpływamy na świat i jak świat wpływa na nas?*”

Poniższe przypisania celów i umiejętności do wymagań przepisano wprost z siatki w Dz.U. 2025 poz. 382 (s. 11–12). Każdy scenariusz powtarza tę metryczkę.

Wymagania podstawowe (wszystkie obowiązkowe)

Wym.	Lekcja	Cele (1–6)	Umiejętności (1–6)
P1	L1 — Świat naczyń połączonych	1	1
P2	L2 — Bezpieczeństwo w niepewnym świecie	1, 3, 4	1, 2, 3
P3	L3 — Wielkie wyzwania, wspólne rozwiązania	1, 5	1, 4
P4	L4 — Anatomia globalnego handlu	1, 5	1, 4
P5	L5 — Klimat: nauka i polityka	1, 5, 6	1, 4, 5

Wymagania fakultatywne (nauczyciel realizuje ≥1)

Wym.	Lekcja	Cele (1–6)	Umiejętności (1–6)
F1	LF1 — Migracje bez mitów	1, 3, 4	1, 2, 3
F2	LF2 — Obywatele w akcji	5, 6	4, 5
F3	LF3 — Korporacje-giganci	1, 3, 4	1, 2, 3
F4	LF4 — Konflikt pod lupą prawa	1, 2	1
F5	LF5 — Polak za granicą	1, 6	1, 6
F6	LF6 — Reporter na dyżurze	1, 2, 3	1, 2

Legenda — cele i umiejętności przedmiotu

Cele: 1 — rozumienie sfery publicznej; 2 — rozumienie i poszanowanie wartości i zasad demokracji; 3 — zainteresowanie sferą publiczną i własne opinie; 4 — poszanowanie opinii innych; 5 — zaangażowanie obywatelskie; 6 — wpływanie na władze publiczne i relacje państwo–obywatel.

Umiejętności: 1 — poszukiwanie, weryfikowanie i krytyczna analiza informacji; 2 — wyrażanie własnego zdania popartego argumentami; 3 — dialog z szacunkiem w kwestiach spornych; 4 — działania na rzecz rozwiązania problemów społecznych; 5 — wpływanie na władze publiczne; 6 — załatwianie spraw urzędowych i ochrona praw.

Poza wiedzą: Dział VII realizujesz też przez filar działań obywatelskich (min. 4 w cyklu) i projekt zespołowy (min. 1). Katalog działań dopasowanych do tematyki globalnej znajdziesz w Module 5, szablony projektu w Module 4.

8. Jak używać elementów pakietu

Pakiet to zestaw powiązanych modułów. Oto jak się łączą w codziennej pracy:

- **Scenariusze rdzeniowe i fakultatywne (M1, M2)** — gotowe lekcje 45 min w formacie DOCX (edytowalny) i PDF. Każda ma metryczkę, cele w języku ucznia, pracę na danych, multiperspektywę i wyjściówkę.
- **Karty pracy (M3)** — print-friendly PDF w trzech wariantach UDL, po jednej–dwie na lekcję. Wysoki kontrast, druk czarno-biały, kod QR do zasobu cyfrowego.
- **Projekt edukacyjny (M4)** — uniwersalny scaffold 7-etapowy plus dwa gotowe projekty (badawczy „Śladami t-shirtu”, społeczny). Zawiera notę RODO i odsyła do rubryki.
- **Katalog działań obywatelskich (M5)** — karty działań z krokami, wymaganymi dowodami i kryteriami oceny do wpięcia w portfolio.
- **Portfolio obywatelskie (M6)** — jednolita karta dokumentowania działania (metryczka, kontekst i cel, rola, dowody, pytania refleksyjne) plus szablony e-portfolio.
- **Ocenianie i rubryki (M7)** — nie oceniamy poglądów. Oceniamy sposób argumentacji, weryfikację informacji, szacunek i realizację zobowiązań. Dominuje ocenianie kształtujące.
- **Mini-moduł „Weryfikacja informacji” (M8)** — techniki manipulacji i narzędzia fact-checkingu; wplataj w lekcje lub prowadź jako osobną jednostkę.
- **Kompendium dla nauczyciela (M9)** — pogłębione, oźródłowane tło po wszystkich obszarach działu — „ściąga ekspercka”, gdy potrzebujesz pewności merytorycznej.

Portfolio jako spinacz. Portfolio łączy wszystkie filary: to tu trafiają dowody działań i refleksje. Zapowiedz je na początku działu, żeby uczniowie zbierali materiały na bieżąco.

9. Glosariusz pojęć

Jedna definicja pojęcia obowiązuje w całym pakiecie. Stosuj ją spójnie w scenariuszach, kartach i rozmowie z klasą.

Pojęcie	Definicja
Zależności (współzależności) globalne	Wzajemne powiązania systemów politycznych, gospodarczych, finansowych, społecznych, technologicznych i środowiskowych łączące ludzi i miejsca na świecie.
Edukacja globalna	Część kształcenia obywatelskiego uświadamiająca istnienie zjawisk i współzależności globalnych oraz przygotowująca do wyzwań dotyczących całej ludzkości (definicja Porozumienia z 2011 r.).
Glokalność	Ukazywanie zjawiska globalnego przez pryzmat lokalnego życia ucznia i odwrotnie — „jak to wpływa na mnie i moją okolicę”.
Globalne Południe / Globalna Północ	Umowne pojęcia opisujące pozycję w globalnych strukturach gospodarczych i historycznych, nie dosłowną geograficznie ani wartościowanie.
Agenda 2030 / SDG	Przyjęta przez ONZ w 2015 r. agenda z 17 Celami Zrównoważonego Rozwoju (Sustainable Development Goals) — wspólna mapa problemów i działań do 2030 r.
Zrównoważony rozwój	Rozwój zaspokajający potrzeby obecnych pokoleń bez ograniczania możliwości przyszłych; w Polsce ma rangę konstytucyjną (art. 5).
Uchodźca	Osoba, która uciekła z kraju z powodu uzasadnionej obawy przed prześladowaniem i uzyskała ochronę na podstawie prawa międzynarodowego.
Ochrona czasowa	Tymczasowa forma ochrony udzielana grupie osób masowo napływających (np. w wyniku wojny), bez indywidualnego postępowania o azyl.
Migrant zarobkowy	Osoba przemieszczająca się przede wszystkim w celu podjęcia pracy; kategoria odrębna od uchodźcy i osoby pod ochroną czasową.
Odpowiedzialna konsumpcja	Świadome wybory zakupowe ograniczające szkody społeczne i środowiskowe (m.in. certyfikaty jak Fairtrade, ograniczanie marnotrawstwa) — powiązana z SDG 12.
Patriotyzm gospodarczy	Preferowanie krajowych produktów, usług i kapitału; przedmiot debaty między podejściem interwencyjnym a wolnorynkowym.
Dezinformacja / fake news	Fałszywe lub wprowadzające w błąd treści rozpowszechniane celowo (dezinformacja) lub nieświadomie; rozpoznajemy je przez weryfikację źródeł.
Media literacy	Kompetencja krytycznego odbioru i weryfikacji informacji oraz rozpoznawania manipulacji — znak rozpoznawczy pakietu.
Prawo międzynarodowe	Zbiór norm regulujących stosunki między państwami i organizacjami międzynarodowymi (np. Karta NZ, UNCLOS, konwencje genewskie).
Ochrona konsularna	Pomoc, jakiej udziela obywatelowi za granicą konsul (np. paszport tymczasowy, lista adwokatów) — w granicach określonych prawem.
Zagrożenia hybrydowe	Działania łączące środki militarne i niemilitarne (cyberataki, dezinformacja, presja migracyjna) poniżej progu otwartej wojny.
Multiperspektywiczność	Prezentowanie tematu spornego jako 2–3 uzasadnionych stanowisk, bez rozstrzygania sporu przez materiał.
Neutralność zaangażowana	Postawa nauczyciela: facylitacja różnych perspektyw bez narzucania poglądu, przy braku obojętności wobec łamania praw człowieka i negowania faktów.

10. Źródła i dalsze materiały

Podstawa i ramy, na których opiera się przewodnik (pełna bibliografia w Briefie pakietu i w kompendium M9):

- Rozporządzenie Ministra Edukacji z 6 marca 2025 r. (Dz.U. 2025 poz. 382) — podstawa programowa i siatka celów/umiejętności.
- Porozumienie w sprawie wspierania rozwoju edukacji globalnej w Polsce (MSZ–MEN–Grupa Zagranica, 2011); Europejska deklaracja z Dublina (edukacja globalna do 2050).
- Rada Europy — „Living with Controversy”; UNESCO Global Citizenship Education; Oxfam — model Głowa–Serce–Ręce.
- CEO — „Trudny temat: weź to na warsztat”, karty działań obywatelskich, portfolio; PAH — „Jak mówić o większości świata”.

Dane statystyczne w scenariuszach i kompendium zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026) i opatrzone rokiem odczytu; odświeżaj je przy kolejnych edycjach.

Fundacja Edukacji Globalnej · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Świat naczyń połączonych

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie P1 · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Co łączy moje życie z resztą świata — i od kogo właściwie zależy?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III–IV · 45 min · metoda: analiza danych w stacjach (WebQuest) + mapa zależności

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie P1 — „identyfikuje polityczne, gospodarcze, finansowe, społeczne i ekologiczne zależności między Polską a resztą świata oraz analizuje wybrane z nich, wskazując ich przyczyny, w tym historyczne, oraz konsekwencje;”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11–12): Cel 1 (rozumienie sfery publicznej) · Umiejętność 1 (poszukiwanie, weryfikowanie i krytyczna analiza informacji).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): zależności globalne, współzależność, łańcuch dostaw, globalność, odpowiedzialna konsumpcja.

Środki: karta pracy L1 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, dostęp do internetu (opcjonalnie), kody QR do źródeł. Sprzęt uruchom przed lekcją.

Cele w języku ucznia

- Rozpoznaję co najmniej cztery rodzaje zależności Polski od świata (handlową, energetyczną, migracyjną/rynku pracy, w łańcuchach dostaw) i podaję dla każdej konkretny przykład z danymi.
- Wskazuję przyczynę (w tym historyczną) i skutek wybranej zależności.
- Analizuję dane ze wskazanego źródła i odróżniam liczbę potwierdzoną od takiej, którą trzeba zweryfikować.
- Łączę wybraną zależność globalną z moim codziennym życiem i najbliższą okolicą (globalność).

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna (przedmiot codzienny) + pytanie wiodące i cele; uruchamia rutynę Widzę–Myślę–Zastanawiam się	Analiza obrazu, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy
Realizacyjna	28 min	Facylitacja pracy w stacjach; pilnuje odróżniania faktu od opinii i oznaczania danych zmiennych	Praca w grupach na danych; wypełnianie karty; budowa mapy zależności	Grupy 3–4 os.

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Podsumowująca	10 min	Składa mapę zależności; zbiera wnioski; wyjściówka i informacja zwrotna	Prezentacja strumienia; wyjściówka; wpis do portfolio	Prezentacja + refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

Pokaż uczniom jeden przedmiot codzienny (smartfon, t-shirt lub paliwo na stacji). Zadać pytanie: „Skąd to jest i od kogo zależymy, żeby to mieć?”. Poprowadź rutynę krytycznego myślenia:

- **Widzę** — co dokładnie widzę? (marka, kraj produkcji, materiał, surowiec)
- **Myślę** — co to znaczy? skąd pochodzą części, energia, ludzie potrzebni do wytworzenia?
- **Zastanawiam się** — jakie mam pytania? czego nie wiem i jak mógłbym to sprawdzić?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele. Nie rozstrzygaj — to intuicje, które zweryfikujemy danymi.

Faza realizacyjna (28 min)

Podziel klasę na cztery grupy (3–4 osoby). Każda grupa opracowuje jedną stację danych z karty pracy, a następnie przedstawia swój „strumień zależności” na forum (metoda puzzli). Dane pochodzą z bazy pakietu — nie dopisujcie własnych liczb; brakujące oznaczcie jako do zweryfikowania.

STACJA 1 · Handel — od kogo kupujemy i komu sprzedajemy

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Eksport Polski (2025): Niemcy **27%**, Czechy 6,2%, Francja 6,1%; do UE 75,2%. (dane 2025/2026)
- Import Polski (2025): Niemcy **19%**, Chiny **15,8%**, USA 4,8%. (dane 2025/2026)
- Bilans 2025: deficyt –21,4 mld zł (w 2024 nadwyżka). (źr. GUS)

Zadanie grupy: wypełnijcie w karcie pracy — rodzaj zależności · przyczyna (w tym historyczna) · skutek · „u mnie w życiu” (glokalność). Podkreślcie liczby, które warto samodzielnie zweryfikować.

STACJA 2 · Energia — skąd bierzemy prąd i paliwo

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Zależność importowa energetyczna: z **29% (2014)** do **45% (2023)**. *(dane 2025/2026)*
- Ropa: ~98% importu; gaz: 82% importu; rosyjski gaz i węgiel wyeliminowane do końca 2024. Koszt importu surowców 2025: 104 mld zł (z 112 mld w 2024). *(dane 2025/2026)*
- OZE w produkcji energii elektrycznej (2025): **31,4% (54,75 TWh)**; węgiel spadł do 52,2% (z 56,2% w 2024). *(źr. Forum Energii) (dane 2025/2026)*

Zadanie grupy: wypełnijcie w karcie pracy — rodzaj zależności · przyczyna (w tym historyczna) · skutek · „u mnie w życiu” (glokalność). Podkreślcie liczby, które warto samodzielnie zweryfikować.

STACJA 3 · Ludzie i praca — zależności w obie strony

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Cudzoziemcy w Polsce (koniec 2025): **~2,3 mln (~6% mieszkańców)**, Ukraińcy 73% (~1,68 mln). Pracujący cudzoziemcy: 1 141,1 tys. (XII 2025, +7,2% r/r). *(dane 2025/2026)*
- Emigracja Polaków (koniec 2024): **~1,499 mln** czasowo za granicą (UK 415 tys., Niemcy 407 tys.). *(źr. GUS)*
- Wpływ ekonomiczny: uchodźcy z Ukrainy ok. 2,7% PKB Polski (2024). *(źr. GUS / UNHCR / Deloitte) (dane 2025/2026)*

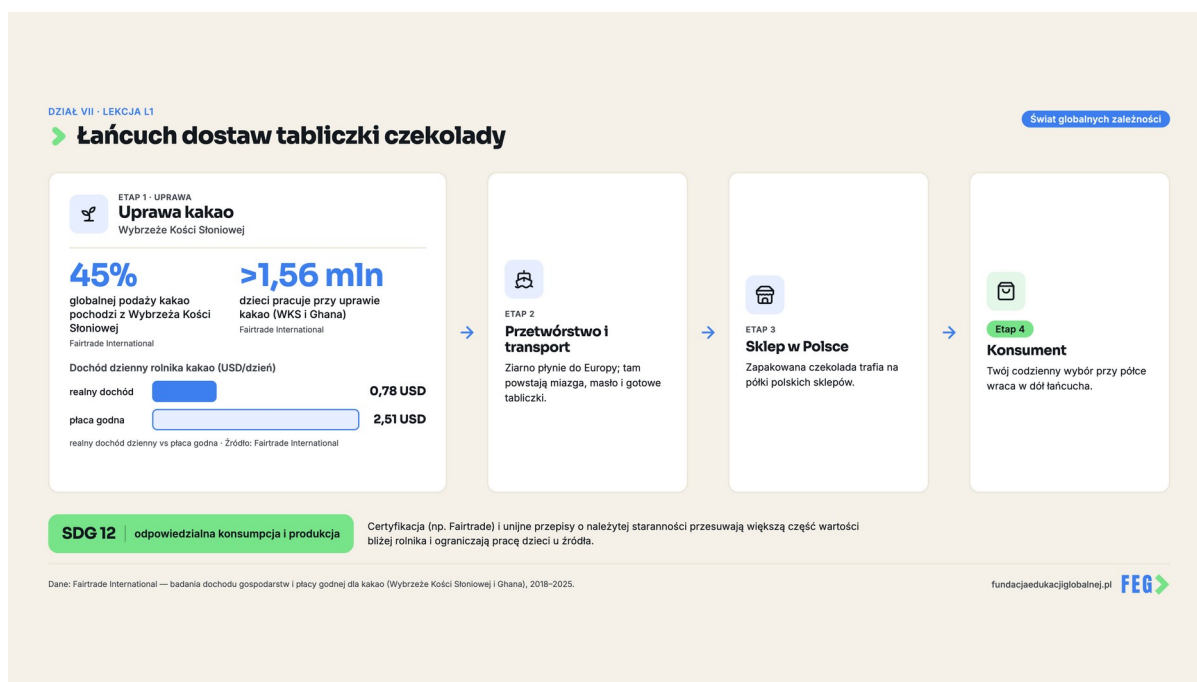
Zadanie grupy: wypełnijcie w karcie pracy — rodzaj zależności · przyczyna (w tym historyczna) · skutek · „u mnie w życiu” (glokalność). Podkreślcie liczby, które warto samodzielnie zweryfikować.

STACJA 4 · Łańcuch dostaw — kto płaci prawdziwą cenę

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Kakao (czekolada): Wybrzeże Kości Słoniowej ~45% globalnej podaży. Rolnik otrzymuje ~37% tzw. płacy godnej (0,78 USD/dzień wobec minimum 2,51 USD). Praca dzieci: >1,56 mln na farmach kakao (WKS + Ghana). *(źr. Fairtrade International)*
- Kobalt (smartfon): Demokratyczna Republika Konga >70% światowej produkcji; ~35–40 tys. dzieci w kopalniach rzemieślniczych; zarobek ~1–2 USD/dzień. *(źr. raporty NGO / media)*
- Odpowiedź: odpowiedzialna konsumpcja (SDG 12) — certyfikaty (Fairtrade), ograniczanie marnotrawstwa.

Zadanie grupy: wypełnijcie w karcie pracy — rodzaj zależności · przyczyna (w tym historyczna) · skutek · „u mnie w życiu” (glokalność). Podkreślcie liczby, które warto samodzielnie zweryfikować.

Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżaj przy kolejnych edycjach.

Faza podsumowująca (10 min)

Każda grupa dokłada swój strumień do wspólnej „mapy zależności” na tablicy. Powstaje obraz Polski jako naczynia połączonego z resztą świata w czterech wymiarach: handel, energia, ludzie, łańcuchy dostaw.

Wyjściówka (exit ticket)

1. Wypisz dwie zależności Polski od świata; dla jednej podaj przyczynę i skutek.
2. Wskaż jedną rzecz z Twojego życia, która zależy od świata — i wyjaśnij jak.
3. Podaj jedną liczbę z lekcji, którą warto zweryfikować, i napisz gdzie to sprawdzisz.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje „Moją mapę zależności” (4 wymiary + 1 przykład globalny) i krótką refleksję: która zależność zaskoczyła mnie najbardziej i dlaczego. To materiał do filaru działań obywatelskich (np. audyt konsumencki — Moduł 5).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Krótkie odpowiedzi, ku czemu prowadzić każdą stację — nie podawaj ich z góry, uczniowie mają dojść sami.

- **Handel:** Polska jest silnie powiązana z UE (zwłaszcza z Niemcami), a w imporcie także z Chinami; kierunki eksportu i importu różnią się, a bilans handlowy się zmienia.

- **Energia:** rośnie zależność importowa surowców, ale jednocześnie szybko rośnie udział OZE — zależność ma kierunek i dynamikę, nie jest stała.
- **Ludzie i praca:** zależność jest dwustronna — do Polski przyjeżdżają pracownicy i uchodźcy, a Polacy emigrują; obie strony wpływają na gospodarkę i demografię.
- **Łańcuch dostaw:** cena produktu nie obejmuje pełnych kosztów społecznych i środowiskowych — stąd idea odpowiedzialnej konsumpcji.

Kryteria sukcesu (ocenie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- podaje co najmniej cztery rodzaje zależności — każdy z konkretnym przykładem i liczbą,
- wskazuje przyczynę (w tym historyczną) i skutek wybranej zależności,
- odróżnia liczbę potwierdzoną od wymagającej weryfikacji i wie, gdzie ją sprawdzić,
- łączy zależność globalną z własnym życiem i okolicą (glokalność).

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Moduł 7 — rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek pojęć, dane podane w gotowej tabeli z podkreśleniami, pytania pomocnicze pod każdą stacją i przykład wypełnienia.

Wariant rozszerzony: ocena dwóch stanowisk o patriotyzmie gospodarczym i odpowiedzialnej konsumpcji, analiza przypadku prawnego (Nestlé/Cargill przed SN USA, 2021) oraz zaprojektowanie systemowego rozwiązania i jego ograniczeń.

Uwaga o multiperspektywie. L1 jest analityczna, nie sporna. Jedyny wątek, który może wywołać spór, to patriotyzm gospodarczy i odpowiedzialna konsumpcja. Jeśli się pojawi, przedstaw dwa stanowiska — interwencjonistyczne (popyt wewnętrzny, miejsca pracy, kapitał narodowy) i wolnorynkowe (efektywność rynku, ryzyko protekcjonizmu) — bez rozstrzygnięcia sporu.

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy L1” — warianty bazowy / z rusztowaniem / rozszerzony (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio (Moduł 6):** wpis „Moja mapa zależności” + refleksja.
- **Działania obywatelskie (Moduł 5):** audyt konsumencki / kampania nt. Fairtrade jako naturalne przedłużenie lekcji.
- **Kompendium (Moduł 9):** pełne tło i źródła w sekcjach „Zależności Polski: handel, energia, inwestycje”, „Handel, łańcuchy dostaw i odpowiedzialna konsumpcja” oraz „Migracje”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

SCENARIUSZ LEKCJI · L3

Wielkie wyzwania, wspólne rozwiązania

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie P3 · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Czy 17 celów może zmienić świat — i co ja z tym mam wspólnego?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III–IV · 45 min · metoda: studium przypadku + praca z danymi (portal sdg.gov.pl, GUS)

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie P3 — „identyfikuje najważniejsze problemy globalne, w tym w zakresie zrównoważonego rozwoju, oraz na wybranych przykładach wyjaśnia konieczność międzynarodowej współpracy i lokalnych działań obywateli w celu ich rozwiązania;”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11–12): Cel 1 (rozumienie sfery publicznej), Cel 5 (zaangażowanie obywatelskie) · Umiejętność 1 (poszukiwanie, weryfikowanie i krytyczna analiza informacji), Umiejętność 4 (działania na rzecz rozwiązania problemów społecznych).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): zależności globalne, zrównoważony rozwój, Agenda 2030 / SDG, globalność.

Środki: karta pracy L3 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, dostęp do portalu sdg.gov.pl i danych GUS, kody QR. Sprzęt uruchom przed lekcją.

Cele w języku ucznia

- Wymieniam najważniejsze problemy globalne i wiem, czym jest Agenda 2030 oraz 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju.
- Na wybranym przykładzie wyjaśniam, dlaczego rozwiązanie problemu globalnego wymaga współpracy międzynarodowej i działań lokalnych.
- Analizuję dane o realizacji Celów w Polsce i na świecie oraz odróżniam liczbę potwierdzoną od wymagającej weryfikacji.
- Wskazuję jedno działanie lokalne, które mogę podjąć na rzecz wybranego Celu (globalność).

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna + pytanie wiodące i cele; rutyna Widzę–Myślę–Zastanawiam się	Analiza materiału, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Realizacyjna	28 min	Facilitacja pracy w stacjach (studium przypadku); pilnuje faktu vs opinii i oznaczania danych zmiennych	Praca w grupach na danych; notatki; przygotowanie wniosków	Grupy 3–4 os.
Podsumowująca	10 min	Zbiera wnioski; wyjściówka i informacja zwrotna	Prezentacja; wyjściówka; wpis do portfolio	Prezentacja + refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

Pokaż uczniom zestaw 17 Celów Zrównoważonego Rozwoju (kolorowe ikony). Zapytaj: „Który z tych celów dotyczy mnie już dziś — w mojej szkole, domu, okolicy?”. Poprowadź rutynę:

- **Widzę** — które cele rozpoznałem, co przedstawiają ikony?
- **Myślę** — co łączy te cele — czego dotyczą naraz problemy świata?
- **Zastanawiam się** — których celów nie rozumiem i jak sprawdzić, jak Polsce w nich idzie?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele.

Faza realizacyjna (28 min)

Podziel klasę na cztery grupy (3–4 osoby). Każda grupa opracowuje jedną stację, a następnie dzieli się wnioskami na forum. Dane pochodzą z bazy pakietu — nie dopisujcie własnych liczb; brakujące oznaczcie jako do zweryfikowania.

STACJA 1 · Czym jest Agenda 2030

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 25.09.2015 r. — **17 Celów, 169 zadań, 231 wskaźników.** (ONZ)
- Zasada „5P”: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój, partnerstwo. (ONZ)
- Cele są niepodzielne — realizacja jednego wpływa na inne (np. edukacja ↔ ubóstwo ↔ klimat).

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/ „u mnie

w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

STACJA 2 · Świat: jak nam idzie

Dane (każda liczba ze źródłem):

- **35%** zadań na ścieżce realizacji; **18%** w regresie (2025). (UN DESA) (dane 2025/2026)
- Roczna luka finansowa na realizację Celów: **~4 bln USD**. (UN DESA / PIE) (dane 2025/2026)
- Oficjalna pomoc rozwojowa krajów DAC: **0,26% DNB (2025)** wobec celu 0,7% — spadek z 0,34% w 2024. (OECD, 2026) (dane 2025/2026)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

STACJA 3 · Polska w rankingu Celów

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Sustainable Development Report 2026: Polska **11. miejsce (82,07 pkt)** na 167 krajów (w 2025 r.: 9. miejsce). (SDSN, SDR 2026) (dane 2025/2026)
- Wysoka pozycja maskuje „lukę wdrożeniową”: mocne wskaźniki instytucjonalne, słabsze środowiskowe. (GUS / SDSN, 2026)
- Najlepiej: Cel 1 (koniec ubóstwa), Cel 4 (edukacja); naj słabiej: Cel 7 (energia), Cel 13 (klimat). (GUS / SDSN, 2025–2026)

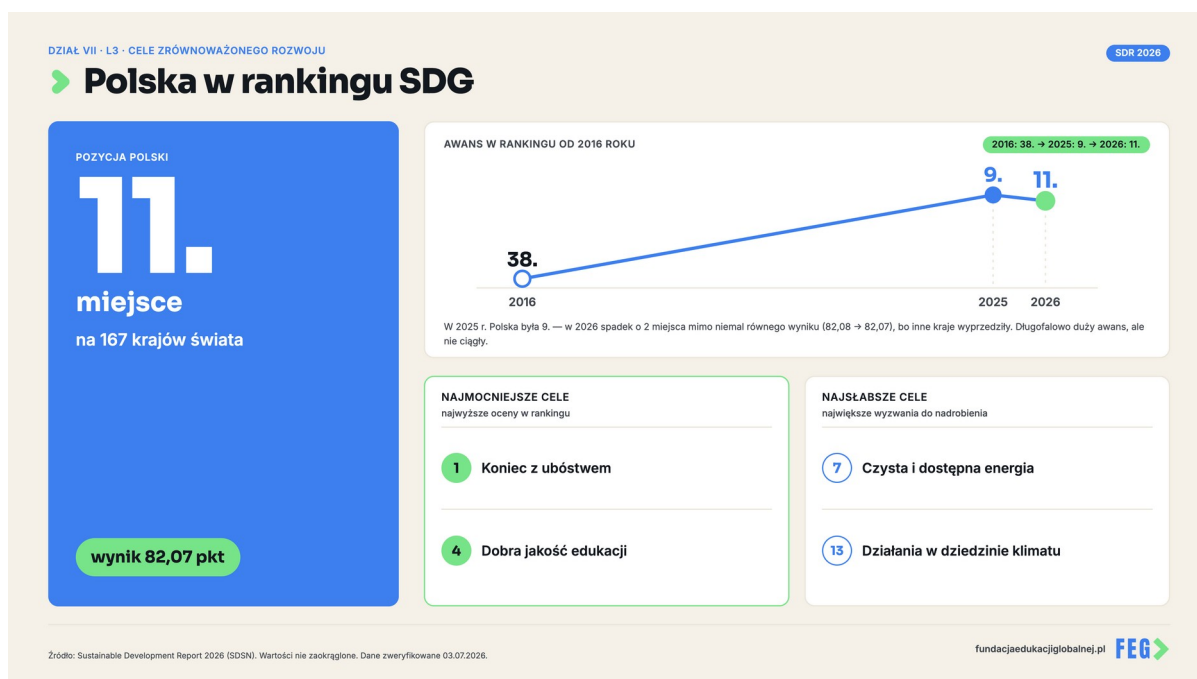
Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

STACJA 4 · Od globalnego do lokalnego

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Zrównoważony rozwój ma w Polsce rangę konstytucyjną — art. 5 Konstytucji RP.
- Monitoring prowadzi GUS (portal sdg.gov.pl); Polska złożyła przeglądy krajowe (VNR) w 2018 i 2023 r. (GUS / ONZ)
- Cele realizują też samorządy, szkoły i obywatele — od segregacji odpadów po lokalne konsultacje.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

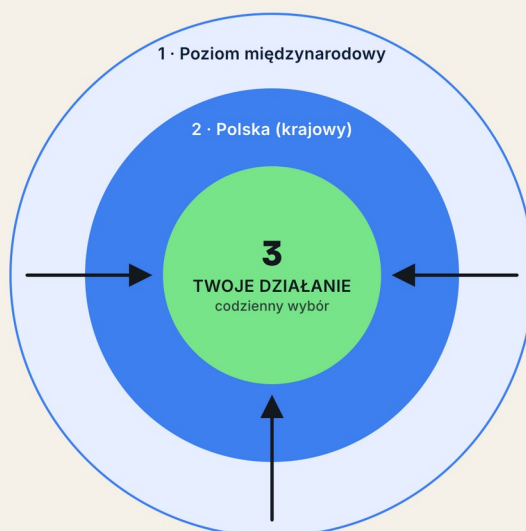
Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżaj przy kolejnych edycjach.

Faza podsumowująca (10 min)

Grupy przedstawiają wnioski. Zbudujcie wspólny wniosek: problemy globalne są powiązane, a ich rozwiązanie wymaga jednocześnie współpracy państw i działań lokalnych.

➤ Od globalnego celu do Twojego działania

Cel Zrównoważonego Rozwoju 12 — odpowiedzialna konsumpcja i produkcja — czytany na trzech poziomach. Strzałki pokazują przełożenie: globalne → lokalne.

1 Poziom międzynarodowy

Cel ONZ i globalne łańcuchy dostaw wyznaczają wspólne wzorce produkcji i konsumpcji.

2 Poziom krajowy · Polska

Prawo i systemy — rozszerzona odpowiedzialność producenta, system kaucyjny, gospodarka o obiegu zamkniętym.

3 Działanie ucznia

Naprawiam zamiast wyrzucać, kupuję świadomie, segreguję — mój codzienny wybór.

fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Wyjściówka (exit ticket)

1. Wskaż jeden problem globalny i wyjaśnij, dlaczego jego rozwiązanie wymaga współpracy międzynarodowej.
2. Podaj jeden Cel Zrównoważonego Rozwoju i jedno działanie lokalne, które możesz z nim powiązać.
3. Podaj jedną liczbę z lekcji, którą warto zweryfikować, i napisz gdzie to sprawdzisz.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje wybrany Cel, powiązany problem globalny i jedno realne działanie lokalne. To materiał do filaru działań obywatelskich (np. kampania o wybranym Celu — Katalog działań obywatelskich).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Podpowiedzi, ku czemu prowadzić — nie podawaj ich z góry.

- **Agenda 2030:** to wspólny plan mierzony wskaźnikami — cele są powiązane ze sobą.
- **Świat:** postęp jest zbyt wolny, a brak finansowania to kluczowa bariera.
- **Polska:** wypada wysoko w rankingu, ale ma wyraźne słabości (energia, klimat).

- **Lokalnie:** cele globalne mają lokalne przełożenie; obywatel nie jest bezsilny.

Kryteria sukcesu (ocenianie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- wymienia najważniejsze problemy globalne i wie, czym jest Agenda 2030,
- wyjaśnia na przykładzie konieczność współpracy międzynarodowej i działań lokalnych,
- odróżnia liczbę potwierdzoną od wymagającej weryfikacji i wie, gdzie ją sprawdzić,
- wskazuje realne działanie lokalne powiązane z wybranym Celem (glokalność).

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Ocenianie i rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek, dane w gotowej tabeli z podkreśleniami, pytania pomocnicze i przykład wypełnienia.

Wariant rozszerzony: pogłębiona analiza najsłabszych Celów Polski (energia, klimat), projekt działania lokalnego i weryfikacja pozycji w rankingu.

Multiperspektywa. L3 jest analityczna. Jeśli wejdzie wątek sporny (np. ile Polska powinna łożyć na pomoc rozwojową), przedstaw dwa stanowiska bez rozstrzygania.

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy L3” — warianty bazowy / z rusztowaniem / rozszerzony (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio:** wpis „Mój Cel i moje działanie” + refleksja.
- **Katalog działań obywatelskich:** kampania społeczna o wybranym Celu jako przedłużenie lekcji.
- **Kompendium (Moduł 9):** pełne tło i źródła w sekcji „Agenda 2030 i Cele Zrównoważonego Rozwoju”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

SCENARIUSZ LEKCJI · L5

Klimat: nauka i polityka

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie P5 · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Co wiemy na pewno o klimacie, a o co się spieramy?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III-IV · 45 min · metoda: analiza przyczynowo-skutkowa (powódź 2024) + debata oksfordzka o tempie transformacji

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie P5 — „wyjaśnia przyczyny i konsekwencje kryzysu klimatycznego; analizuje globalne i lokalne inicjatywy na rzecz powstrzymania zmian klimatu i wskazuje działania, które mogą podjąć obywatele, oraz w miarę możliwości angażuje się w wybrane działania.”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11–12): Cel 1 (rozumienie sfery publicznej), Cel 5 (zaangażowanie obywatelskie), Cel 6 (wpływanie na władze publiczne) · Umiejętność 1 (...analiza informacji), Umiejętność 4 (działania na rzecz rozwiązania problemów), Umiejętność 5 (wpływanie na władze publiczne).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): kryzys klimatyczny, konsensus naukowy, transformacja energetyczna, globalność.

Środki: karta pracy L5 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, dostęp do danych IPCC/KOBIZE/IMGW, kody QR. Sprzęt uruchom przed lekcją.

Cele w języku ucznia

- Wyjaśniam główne przyczyny i skutki kryzysu klimatycznego, opierając się na danych.
- Odróżniam konsensus naukowy (przyczyny i skutki) od sporu polityczno-gospodarczego (tempo i metody).
- Analizuję globalne i lokalne inicjatywy klimatyczne i oceniam argumenty z dwóch stron.
- Wskazuję konkretne działanie, które mogę podjąć jako obywatel.

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna + pytanie wiodące i cele; rutyna Widzę-Myślę-Zastanawiam się	Analiza materiału, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy
Realizacyjna	28 min	Facilitacja pracy w stacjach (analiza	Praca w grupach na danych;	Grupy 3–4 os.

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
		przyczynowo-skutkowa); pilnuje faktu vs opinii i oznaczania danych zmiennych	notatki; przygotowanie wniosków	
Podsumowująca	10 min	Zbiera wnioski; wyjściówka i informacja zwrotna	Prezentacja; wyjściówka; wpis do portfolio	Prezentacja + refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

Pokaż ilustrację skutków ekstremalnej pogody (powódź z września 2024 r. na południowym zachodzie Polski). Zapytaj: „Które zdania o klimacie można sprawdzić (fakt), a które są oceną (opinia)?”. Poprowadź rutynę:

- **Widzę** — co widzę — jakie skutki pogody?
- **Myślę** — co to znaczy — czy takie zdarzenia to przypadek, czy trend?
- **Zastanawiam się** — o co można się tu spierać, a co jest ustalone przez naukę?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele.

Faza realizacyjna (28 min)

Podziel klasę na grupy (3–4 osoby). Stacje 1–3 to fakty (nauka i dane), stacja 4 to inicjatywy — prowadzą do debaty. Trzymajcie się rozróżnienia: fakt można sprawdzić, opinia to ocena. Nie dopisujcie liczb spoza bazy.

STACJA 1 · Co wiemy na pewno — konsensus nauki

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Konsensus IPCC: emisje z działalności człowieka są głównym motorem ocieplenia. (IPCC AR6)
- Średnia temperatura globalna 2011–2020: **+1,1°C** wobec 1850–1900; **2024 r. był najcieplejszy (+1,48°C), 2025 trzecim (+1,47°C)**. (IPCC / WMO–Copernicus, 2026) (dane 2025/2026)
- Stężenie CO₂: z ~277 ppm (1750) do **429,4 ppm (2026)** — rekord (425,7 średnia 2025). (NOAA / Copernicus) (dane 2025/2026)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 2 · Klimat w Polsce

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Ocieplenie w Polsce od 1951 r.: **+2,0°C**; tempo ok. +0,29°C na dekadę. (KOBiZE / IMGW) (dane 2025/2026)
- Emisje gazów cieplarnianych 2024: **341,03 mln t ekwiwalentu CO₂** (–41,2% wobec 1988). (KOBiZE, KRI 2026) (dane 2025/2026)
- Największy udział ma CO₂ (81,8%), potem metan (11,1%). (KOBiZE, 2026) (dane 2025/2026)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 3 · Skutki i koszty (powódź 2024)

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Straty z ekstremów do 2050 r.: **83 mld zł/rok przy transformacji (1,5% PKB)** lub **124 mld zł/rok bez działań (2,2% PKB)**. (Instytut Reform / ClientEarth, 2025) (dane 2025/2026)
- Powódź z września 2024 r. (SW Polska): opady lokalnie **>219 mm**; koszt ok. **13 mld zł**. (IMGW / Instytut Reform, 2025) (dane 2025/2026)
- Przy ociepleniu +1,3°C prawdopodobieństwo takich opadów w Europie Środkowej wzrosło ok. **2×**. (analizy atrybucyjne) (dane 2025/2026)

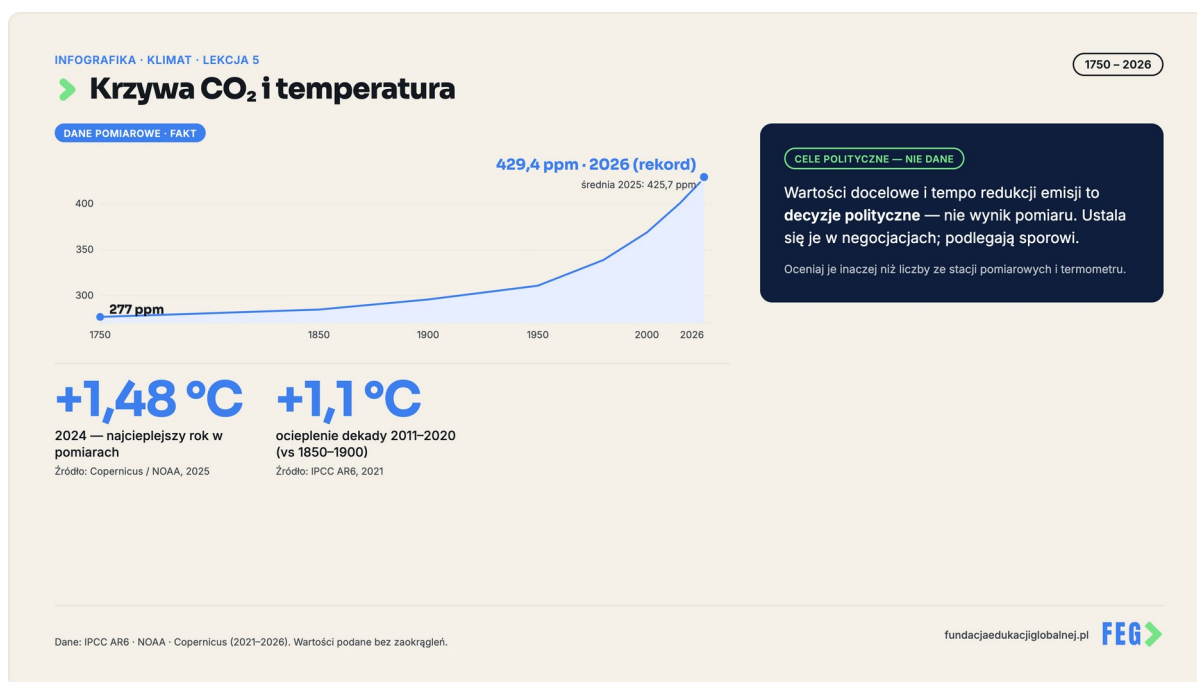
Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 4 · Co robimy — inicjatywy

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Porozumienie paryskie (2015); unijny Zielony Ład i pakiet Fit for 55: **–55% emisji netto do 2030** (wobec 1990), neutralność 2050. (Komisja Europejska) (dane 2025/2026)
- Koniec rejestracji nowych aut spalinowych po 2035 r.; Społeczny Fundusz Klimatyczny 2026–2032: **86,7 mld EUR**. (UE) (dane 2025/2026)
- Lokalnie: miejskie plany adaptacji, błękitno-zielona infrastruktura, dopłaty do fotowoltaiki i pomp ciepła.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżaj przy kolejnych edycjach.

Fakt vs opinia. Konsensus naukowy (że człowiek ociepla klimat i jakie są tego skutki) to fakty — nie poddajemy ich pod głosowanie. Tempo i metody transformacji (ile, jak szybko, kto płaci) to spór polityczno-gospodarczy — tu prezentujemy różne stanowiska bez rozstrzygania.

Deбата: tempo transformacji klimatycznej

Stanowiska w debacie

Forma: debata oksfordzka (2 stanowiska). Przedstaw stanowiska bez rozstrzygania sporu — najpierw kontrakt grupowy (por. Przewodnik dla nauczyciela).

Stanowisko pro-transformacyjne

- Koszt zaniechania (straty od ekstremów) jest wyższy niż koszt transformacji.
- Własne źródła energii zwiększają bezpieczeństwo i niezależność.
- Nowe rynki i eksport — polskie akumulatory litowo-jonowe: **>6,5 mld EUR**, ponad 2% eksportu. (dane branżowe) (dane 2025/2026)

Stanowisko sceptyczno-krytyczne

- Obciążenie jest nierówne — węgiel to ok. **52%** generacji energii elektrycznej PL (2025) wobec ~11% w Danii. (dane 2025/2026)
- Ryzyko „ucieczki emisji”: UE odpowiada za ~**6%** emisji globalnych, a Chiny ~28%. (dane 2025/2026)
- Koszty pakietu Fit for 55 oraz ryzyko ubóstwa energetycznego i uderzenia w motoryzację.

Faza podsumowująca (10 min)

Zamknij lekcję rozróżnieniem: co jest ustalone przez naukę, a o co toczy się spór polityczny. Przeprowadź krótką rundę debaty oksfordzkiej lub podsumuj stanowiska.

DZIAŁ VII · L5 G-13 · 2/5

Klimat: gdzie kończy się nauka, a zaczyna spór

Te same fakty naukowe nie wskazują jednej polityki. Najpierw oddziel pomiar od decyzji.

Konsensus naukowy

Przyczyny i skutki — to fakty (dane pomiarowe)

- F1 Przyczyna.** Wzrost stężenia CO₂ i innych gazów cieplarnianych pochodzi głównie z działalności człowieka — spalania paliw kopalnych i wylesiania.
- F2 Skutek.** System klimatyczny się ociepla: rośnie średnia temperatura, topnieją lodowce, podnosi się poziom mórz.
- F3 Skutek.** Częstsze i silniejsze zjawiska ekstremalne — fale upałów, susze, ulew.

Źródło: IPCC, Szósty Raport (AR6), 2021-2023.

Spór polityczno-gospodarczy

Tempo, koszty, metody — to opinie i decyzje

- Q1 Tempo.** Jak szybko odchodzić od paliw kopalnych — stopniowo czy natychmiast?
- Q2 Koszty.** Kto ponosi koszt transformacji — budżet państwa, firmy czy konsumenci?
- Q3 Metody.** Czym redukować emisje — atom, OZE, rynek uprawnień, podatki czy zachęty?

To pytania sporne — nie mają jednej „poprawnej” odpowiedzi.

FAKT ≠ DECYZJA

FEG
fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Wyjściówka (exit ticket)

1. Podaj jedną przyczynę i jeden skutek kryzysu klimatycznego oparte na danych (fakt).
2. Podaj jedną kwestię, o którą toczy się spór polityczno-gospodarczy (opinia) — i dwa różne stanowiska.
3. Wskaż jedno działanie klimatyczne, które możesz podjąć jako obywatel.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje: dwa fakty (przyczyna + skutek), jedną kwestię sporną z dwoma stanowiskami oraz jedno własne działanie. Materiał do działań obywatelskich (np. petycja klimatyczna — Katalog działań obywatelskich).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Podpowiedzi, ku czemu prowadzić — nie podawaj ich z góry.

- **Nauka:** przyczyny i skutki ocieplenia to konsensus — nie temat do głosowania.
- **Polska:** emisje spadły od 1988 r., ale ocieplenie i koszty ekstremów rosną.
- **Koszty:** zaniechanie też kosztuje — to argument w sporze o tempo.
- **Spór:** dotyczy tempa i metod, nie tego, czy problem istnieje.

Kryteria sukcesu (ocenianie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- wyjaśnia przyczynę i skutek kryzysu klimatycznego na podstawie danych,
- oddziela konsensus naukowy od sporu politycznego,
- przedstawia co najmniej dwa stanowiska w sporze o tempo transformacji,
- wskazuje realne działanie obywatelskie.

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Ocenianie i rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek, dane w tabeli z podkreśleniami, gotowy podział „fakt/opinia” i pytania pomocnicze.

Wariant rozszerzony: pełne przygotowanie do debaty oksfordzkiej (oba stanowiska z danymi), analiza atrybucji powodzi 2024 i weryfikacja danych klimatycznych.

Multiperspektywa. To temat sporny wzorcowy. Konsensus naukowy prezentuj jako fakt; spór o tempo i koszty — jako 2 stanowiska bez rozstrzygania. Kontrakt grupowy obowiązkowo (por. Przewodnik dla nauczyciela).

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy L5” — 3 warianty UDL (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio:** wpis „Fakt–opinia–moje działanie”.
- **Katalog działań obywatelskich:** petycja klimatyczna lub audyt energetyczny szkoły.
- **Kompendium (Moduł 9):** pełne tło i źródła w sekcji „Kryzys klimatyczny i polityka klimatyczna”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Anatomia globalnego handlu

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie P4 · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Kto naprawdę płaci za moją czekoladę i mój smartfon?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III-IV · 45 min · metoda: śledzenie łańcucha dostaw + „etykieta pod lupą” (analiza właścicielska)

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie P4 — „analizuje wpływ handlu międzynarodowego i innych zależności gospodarczych na jakość życia ludzi w różnych częściach świata; wyjaśnia i w miarę możliwości stosuje zasady odpowiedzialnej konsumpcji oraz patriotyzmu gospodarczego;”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11–12): Cel 1 (rozumienie sfery publicznej), Cel 5 (zaangażowanie obywatelskie) · Umiejętność 1 (...analiza informacji), Umiejętność 4 (działania na rzecz rozwiązania problemów społecznych).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): łańcuch dostaw, odpowiedzialna konsumpcja, patriotyzm gospodarczy, Globalne Południe.

Środki: karta pracy L4 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, dostęp do raportów Fairtrade/NGO i rejestru KRS, kody QR. Sprzęt uruchom przed lekcją. Uwaga wrażliwości: pracę dzieci ujmij strukturalnie, bez epatowania.

Cele w języku ucznia

- Śledzę łańcuch dostaw wybranego produktu i wskazuję, kto i ile na nim zyskuje.
- Analizuję wpływ handlu międzynarodowego na jakość życia ludzi w różnych częściach świata.
- Wyjaśniam zasady odpowiedzialnej konsumpcji i rozumiem spór o patriotyzm gospodarczy (dwa stanowiska).
- Odróżniam liczbę potwierdzoną od wymagającej weryfikacji i wiążę temat z własnymi wyborami (głokalność).

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna + pytanie wiodące i cele; rutyna Widzę-Myślę-Zastanawiam się	Analiza materiału, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Realizacyjna	28 min	Facilitacja pracy w stacjach (analiza łańcucha dostaw); pilnuje faktu vs opinii i oznaczania danych zmiennych	Praca w grupach na danych; notatki; przygotowanie wniosków	Grupy 3–4 os.
Podsumowująca	10 min	Zbiera wnioski; wyjściówka i informacja zwrotna	Prezentacja; wyjściówka; wpis do portfolio	Prezentacja + refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

02 PROWOKACJA · ŚWIAT GLOBALNYCH ZALEŻNOŚCI

GLOBALNY HANDEL · L4

Kto zarobił na drodze do mnie?

Prześledź drogę produktu — bez oceniania zakupów.

fundacjaedukacjiglobalnej.pl

G-14 · LEKCJA 4

Pokaż tabliczkę czekolady i smartfon z „etykietą pod lupą”. Zapytaj: „Ile z ceny trafia do rolnika lub górnika, a ile do pozostałych ogniw?”. Poprowadź rutynę:

- **Widzę** — co widzę na etykiecie — skąd produkt, z czego jest?
- **Myślę** — co to znaczy — kto uczestniczy w jego powstaniu?
- **Zastanawiam się** — o co chciałbym zapytać — czego etykieta nie mówi?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele.

Faza realizacyjna (28 min)

Podziel klasę na grupy. Stacje 1–2 to dwa łańcuchy dostaw, stacja 3 to odpowiedź konsumenta, stacja 4 to spór o patriotyzm gospodarczy. Temat pracy dzieci ujmij rzeczowo — liczby i mechanizm, nie szok. Nie dopisujcie liczb spoza bazy.

STACJA 1 · Łańcuch kakao (czekolada)

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Wybrzeże Kości Słoniowej dostarcza **~45%** globalnej podaży kakao. (*Fairtrade International*)
- Rolnik otrzymuje ok. **37% tzw. płacy godnej** (0,78 USD/dzień wobec 2,51 USD). (*Fairtrade International*) (dane 2025/2026)
- Na farmach kakao (WKS + Ghana) pracuje **>1,56 mln dzieci**. (*Fairtrade International*) (dane 2025/2026)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie

w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

STACJA 2 · Łańcuch kobaltu (smartfon)

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Demokratyczna Republika Konga dostarcza **>70%** światowego kobaltu. (*raporty NGO*)
- **~25–40%** pochodzi z kopalń rzemieślniczych (~150 tys. osób); pracuje tam **~35–40 tys. dzieci**. (*raporty NGO*) (*dane 2025/2026*)
- Zarobek górnikarzemieślniczego: **~1–2 USD/dzień**; skutki zdrowotne (pylica). (*raporty NGO*) (*dane 2025/2026*)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

STACJA 3 · Odpowiedzialna konsumpcja

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Odpowiedzialna konsumpcja to Cel 12 Agendy 2030 — ograniczanie szkód społecznych i środowiskowych.
- Narzędzia: certyfikaty (Fairtrade, UTZ), ograniczanie marnotrawstwa, świadome wybory zakupowe.
- Konsument jest częścią łańcucha — popyt zmienia praktyki producentów.

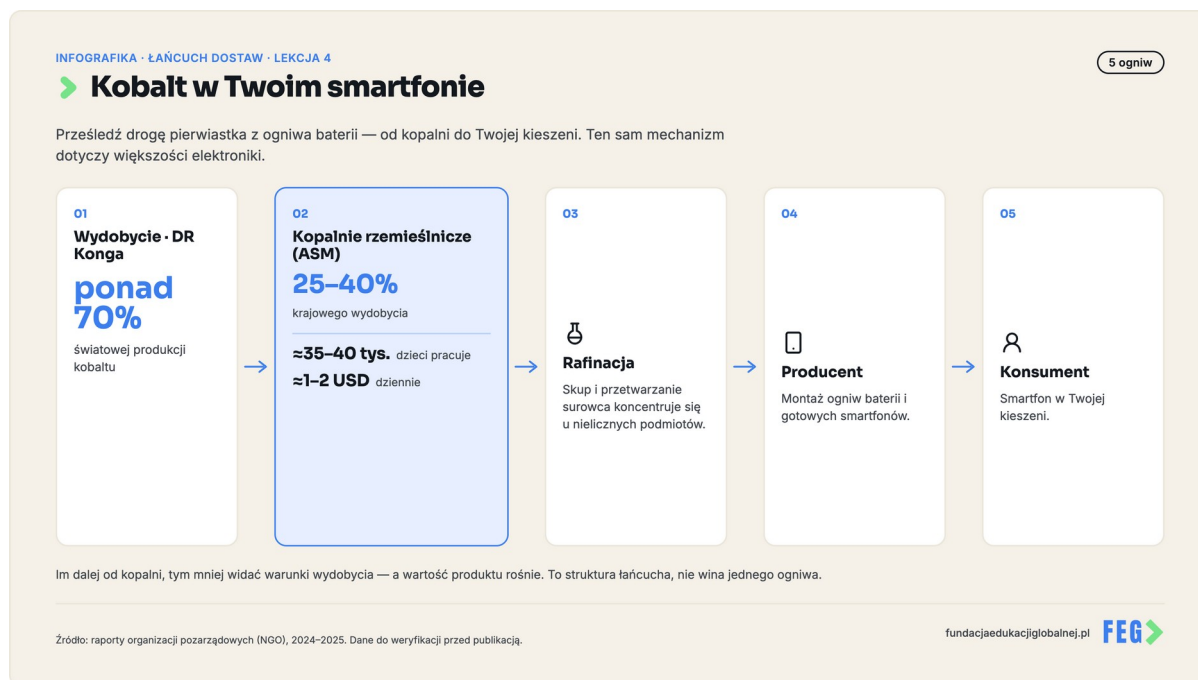
Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

STACJA 4 · Patriotyzm gospodarczy — spór

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Model polski jest mieszany: rola Polskiego Funduszu Rozwoju i „narodowych czempionów”, przy otwartości na rynek.
- Indeks Wolności Gospodarczej 2025: Polska **25. na 44** w Europie („gospodarka umiarkowanie wolna”). (*Heritage Foundation*) (*dane 2025/2026*)
- Spór: preferować krajowe produkty i kapitał czy zostawić to rynkowi? (dwa stanowiska niżej)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżaj przy kolejnych edycjach.

Debate: patriotyzm gospodarczy i korporacje

Stanowiska w debacie

Forma: dwa stanowiska (linia sporu). Przedstaw stanowiska bez rozstrzygania sporu — najpierw kontrakt grupowy (por. Przewodnik dla nauczyciela).

Stanowisko interwencyjne

- Wsparcie krajowych firm buduje popyt wewnętrzny i miejsca pracy.
- Rozwój „narodowych czempionów” wzmacnia kapitał i wpływy podatkowe w kraju.
- Państwo może chronić strategiczne sektory przed przejęciem z zagranicy.

Stanowisko wolnorynkowe

- Rynek najskuteczniej alokuje zasoby; protekcjonizm podnosi ceny.
- Wojny handlowe uderzają w eksporterów — a Polska dużo eksportuje.
- Otwartość przyciąga inwestycje i technologie.

Faza podsumowująca (10 min)

Zbierzcie wnioski: handel łączy jakość życia ludzi na różnych końcach łańcucha; konsument i państwo mają narzędzia wpływu, ale każde ma koszty. Przedstaw dwa stanowiska bez rozstrzygania.

DZIAŁ VII · L4 G-16 · 3/5

Patriotyzm gospodarczy: gdzie leży granica?

Spór o rolę państwa w gospodarce — dwa bieguny, wiele racji. Obok: co realnie może konsument.

A Interwencjonizm państwa **B Wolny rynek**

więcej państwa więcej rynku

spór otwarty — bez jednej odpowiedzi

A1 Państwo może wspierać krajowe firmy i miejsca pracy — zamówienia publiczne, ulgi, inwestycje.

A2 Ochrona branż strategicznych i bezpieczeństwa — żywność, energia, leki.

RYZYKO
Wyższe ceny, mniejsza konkurencja, koszt dla budżetu.

B1 Konkurencja obniża ceny i podnosi jakość; konsument ma większy wybór.

B2 Otwarta wymiana z zagranicą daje dostęp do tańszych i lepszych dóbr.

RYZYKO
Uzależnienie od importu, presja na lokalnych producentów.

Co może konsument

Odpowiedzialna konsumpcja — niezależnie od strony sporu

- 1 Sprawdzam pochodzenie i skład — skąd i z czego.
- 2 Wybieram lokalne, gdy jakość i cena są porównywalne.
- 3 Naprawiam i używam dłużej — mniej, ale lepiej.
- 4 Decyduję świadomie — nie „z automatu”; ani slogan, ani najniższa cena.

To wybór, nie przymus — możliwy po obu stronach sporu.

FEG fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Wyściółka (exit ticket)

1. Prześledź krótko łańcuch jednego produktu i wskaż, gdzie powstaje największy koszt społeczny lub środowiskowy.
2. Podaj jedną zasadę odpowiedzialnej konsumpcji, którą możesz zastosować.
3. Wypisz po jednym argumentem za i przeciw patriotyzmowi gospodarczemu.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje: schemat łańcucha jednego produktu, jedną zasadę odpowiedzialnej konsumpcji i dwa argumenty w sporze o patriotyzm gospodarczy. Materiał do działań obywatelskich (np. audyt konsumencki — Katalog działań obywatelskich).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Podpowiedzi, ku czemu prowadzić — nie podawaj ich z góry.

- **Łańcuch:** cena rynkowa nie obejmuje pełnych kosztów społecznych i środowiskowych.
- **Ludzie:** jakość życia na początku łańcucha (rolnik, górnik) bywa dramatycznie niższa.
- **Konsument:** popyt i certyfikaty realnie wpływają na praktyki — ale nie rozwiązują wszystkiego.
- **Spór:** patriotyzm gospodarczy ma mocne argumenty po obu stronach — bez rozstrzygnięcia.

Kryteria sukcesu (ocenie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- śledzi łańcuch dostaw i wskazuje podział kosztów i zysków,
- wyjaśnia wpływ handlu na jakość życia ludzi w różnych częściach świata,
- podaje zasadę odpowiedzialnej konsumpcji i dwa stanowiska o patriotyzmie gospodarczym,
- odróżnia liczbę potwierdzoną od wymagającej weryfikacji.

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Ocenianie i rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek, dane w tabeli z podkreśleniami, gotowy schemat łańcucha i pytania pomocnicze.

Wariant rozszerzony: analiza struktury właścicielskiej znanej marki („etykieta pod lupą”), ocena przypadku prawnego i projekt działania konsumenckiego.

Multiperspektywa. Patriotyzm gospodarczy i rola korporacji to tematy sporne — prezentuj 2 stanowiska bez rozstrzygania. Temat pracy dzieci ujmuj strukturalnie, bez drastyczności.

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy L4” — 3 warianty UDL (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio:** wpis „Łańcuch produktu + moja zasada konsumencka”.
- **Katalog działań obywatelskich:** audyt konsumencki lub kampania o Sprawiedliwym Handlu.
- **Kompendium (Moduł 9):** pełne tło i źródła w sekcji „Handel, łańcuchy dostaw i odpowiedzialna konsumpcja”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Bezpieczeństwo w niepewnym świecie

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie P2 · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Kto i jak chroni Polskę — i gdzie są granice tej ochrony?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III-IV · 45 min · metoda: metaplan (przyczyny-skutki-przeciwdziałanie) + debata panelowa

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie P2 — „wyjaśnia czynniki wpływające na bezpieczeństwo międzynarodowe i bezpieczeństwo Polski, w tym rolę NATO i ONZ; formułuje opinię i dyskutuje na temat wybranych zagrożeń dla bezpieczeństwa;”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11-12): Cel 1 (rozumienie sfery publicznej), Cel 3 (własne opinie o sprawach publicznych), Cel 4 (poszanowanie opinii innych) · Umiejętność 1 (...analiza informacji), Umiejętność 2 (wyrażanie własnego zdania popartego argumentami), Umiejętność 3 (dialog z szacunkiem w kwestiach spornych).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): bezpieczeństwo międzynarodowe, NATO, ONZ, zagrożenia hybrydowe.

Środki: karta pracy L2 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, dostęp do danych NATO/Ministerstwa Cyfryzacji/Straży Granicznej, kody QR. Sprzęt uruchom przed lekcją.

Cele w języku ucznia

- Wyjaśniam, jakie czynniki wpływają na bezpieczeństwo międzynarodowe i bezpieczeństwo Polski, w tym rolę NATO i ONZ.
- Rozróżniam zagrożenia militarne, hybrydowe i cybernetyczne na konkretnych przykładach.
- Formułuję własną opinię o wybranym zagrożeniu i dyskutuję o niej z szacunkiem dla innych zdań.
- Odróżniam liczbę potwierdzoną od wymagającej weryfikacji i wiążę bezpieczeństwo z życiem codziennym (glokalność).

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna + pytanie wiodące i cele; rutyna Widzę-Myszę-Zastanawiam się	Analiza materiału, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy
Realizacyjna	28 min	Facilitacja pracy w stacjach (metaplan);	Praca w grupach na danych;	Grupy 3-4 os.

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
		pilnuje faktu vs opinii i oznaczania danych zmiennych	notatki; przygotowanie wniosków	
Podsumowująca	10 min	Zbiera wnioski; wyjściówka i informacja zwrotna	Prezentacja; wyjściówka; wpis do portfolio	Prezentacja + refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

03 PROWOKACJA · ŚWIAT GLOBALNYCH ZALEŻNOŚCI

BEZPIECZEŃSTWO · L2

Które z tych zagrożeń to „wojna”, a które działa poniżej jej progu?

Nie każde zagrożenie wygląda tak samo. Gdzie przebiega granica wojny?

Militarne
wojsko, broń, front

Cybernetyczne
ataki na sieci i dane

Hybrydowe
dezinformacja, presja, sabotaż

FEG fundacjaedukacji globalnej.pl

G-17 · LEKCJA 2

Pokaż kolaż zagrożeń: militarne (wojsko), cybernetyczne (atak na systemy), hybrydowe (presja na granicy, dezinformacja). Zapytaj: „Które z tych zagrożeń to ‘wojna’, a które działa poniżej jej progu?”. Poprowadź rutynę:

- **Widzę** — jakie zagrożenia rozpoznaję na obrazach?
- **Myszę** — co je łączy, a co różni — militarne vs niemilitarne?
- **Zastanawiam się** — o co chciałbym zapytać — jak państwo się przed nimi broni?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele.

Faza realizacyjna (28 min)

Podziel klasę na grupy. Stacje pokazują różne wymiary bezpieczeństwa (NATO, zagrożenia niemilitarne, ONZ) i prowadzą do debaty o reformie Rady Bezpieczeństwa. Użyjcie metaplanu: przyczyny–skutki–przeciwdziałanie. Nie dopisujcie liczb spoza bazy.

STACJA 1 · NATO — obrona kolektywna

Dane (każda liczba ze źródłem):

- NATO opiera się na odstraszeniu i obronie kolektywnej (art. 5); wzmocniona wschodnia flanką i struktury dowódcze w Polsce.
- Wydatki obronne 2025: Polska **4,7% PKB** — najwyższy odsetek w NATO (wzrost z 3,9% w 2024).
(raport Sekr. Gen. NATO, 2026) (dane 2025/2026)

- Szczyt NATO w Hadze (VI 2025): cel **5% PKB do 2035** (3,5% siły + 1,5% odporność); wszystkie państwa osiągnęły min. 2%. (NATO, 2026) *(dane 2025/2026)*

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 2 · Zagrożenia niemilitarne

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Cyberbezpieczeństwo 2025: **272 941 zgłoszonych incydentów** (+144,4% rok do roku). *(Ministerstwo Cyfryzacji, 2026) (dane 2025/2026)*
- Presja na granicy z Białorusią gwałtownie spada: I–V 2026 tylko **215 prób** (–98% r/r), zatrzymanych **3 osoby** (2025: 1,8 tys.). *(Straż Graniczna, 2026) (dane 2025/2026)*
- Zagrożenia hybrydowe łączą środki militarne i niemilitarne (cyberataki, dezinformacja, presja migracyjna) poniżej progę wojny.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 3 · ONZ — bezpieczeństwo zbiorowe

Dane (każda liczba ze źródłem):

- ONZ to uniwersalny system bezpieczeństwa zbiorowego; Rada Bezpieczeństwa bywa sparaliżowana użyciem prawa weta przez stałych członków (P5) — ostatnio najczęściej Rosję i Chiny, ale z weta korzystały też inne mocarstwa.
- Polska uczestniczy w misjach — np. UNIFIL w Libanie: **220 polskich żołnierzy** od 2019 r. (ONZ / MON) *(dane 2025/2026)*
- Kontekst reformy: „Pakt dla Przyszłości” przyjęty na Szczycie Przyszłości ONZ (wrzesień 2024).

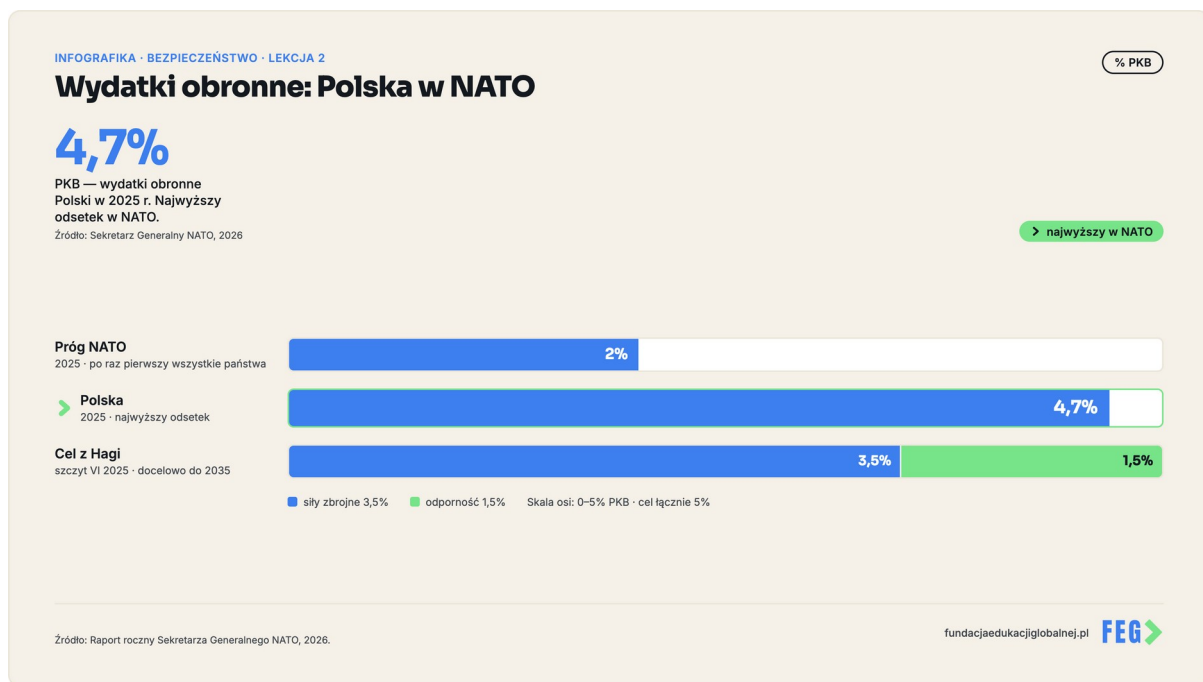
Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 4 · Reforma Rady Bezpieczeństwa — spór

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Grupa G4 (Japonia, Niemcy, Indie, Brazylia) dąży do rozszerzenia Rady i ograniczenia weta.
- Stali członkowie (P5) bronią weta jako „bezpiecznika” przed konfrontacją mocarstw.
- Państwa średnie (m.in. Polska, Włochy) proponują wzmocnienie zgromadzeń regionalnych i „inteligentne weto”.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżaj przy kolejnych edycjach.

Debata: reforma Rady Bezpieczeństwa ONZ

Stanowiska w debacie

Forma: debata panelowa (3 stanowiska). Przedstaw stanowiska bez rozstrzygania sporu — najpierw kontrakt grupowy (por. Przewodnik dla nauczyciela).

Grupa G4 (Japonia, Niemcy, Indie, Brazylia)

- Rada odzwierciedla świat z 1945 r. — potrzeba nowych stałych członków.
- Weto powinno być ograniczone, by nie blokować reakcji na zbrodnie.

Stali członkowie (P5)

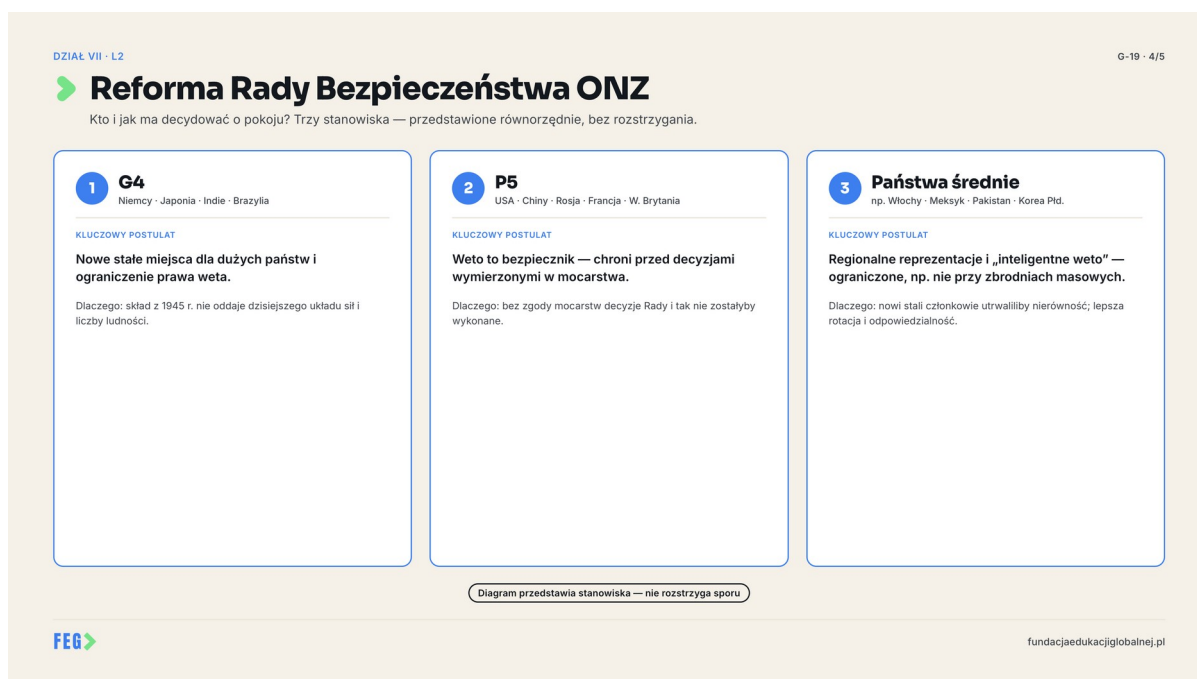
- Weto to „bezpiecznik” chroniący przed bezpośrednią konfrontacją mocarstw.
- Rozszerzenie grona utrudni podejmowanie decyzji.

Państwa średnie (m.in. Polska, Włochy)

- Zamiast nowych stałych miejsc — wzmocnić rolę zgromadzeń regionalnych.
- „Inteligentne weto”: ograniczenie weta w sprawach ludobójstwa i zbrodni wojennych.

Faza podsumowująca (10 min)

Uporządkujcie metaplanem: przyczyny zagrożeń, ich skutki i sposoby przeciwdziałania. Zamknij debatę panelową o reformie Rady Bezpieczeństwa — trzy stanowiska bez rozstrzygania.

Wyjściówka (exit ticket)

1. Wymień dwa czynniki wpływające na bezpieczeństwo Polski i rolę NATO lub ONZ.
2. Podaj jeden przykład zagrożenia hybrydowego lub cybernetycznego i sposób przeciwdziałania.
3. Sformułuj własną opinię o reformie Rady Bezpieczeństwa i jeden kontrargument.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje: metaplan wybranego zagrożenia (przyczyny–skutki–przeciwdziałanie) oraz własną opinię o reformie Rady Bezpieczeństwa z kontrargumentem. Materiał do działań obywatelskich (np. symulacja obrad — Katalog działań obywatelskich).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Podpowiedzi, ku czemu prowadzić — nie podawaj ich z góry.

- **NATO:** bezpieczeństwo Polski opiera się na obronie kolektywnej i rosnących wydatkach.
- **Zagrożenia:** coraz częściej są niemilitarne (cyber, hybryda) — trudniejsze do rozpoznania.
- **ONZ:** daje ramy współpracy, ale weto ogranicza skuteczność Rady Bezpieczeństwa.
- **Reforma:** każde z trzech stanowisk ma logikę — spór jest realny i nierozstrzygnięty.

Kryteria sukcesu (ocenianie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- wyjaśnia czynniki bezpieczeństwa i rolę NATO oraz ONZ,
- rozróżnia zagrożenia militarne, hybrydowe i cybernetyczne,
- formułuje opinię popartą argumentem i szanuje odmienne zdania,
- odróżnia liczbę potwierdzoną od wymagającej weryfikacji.

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Ocenianie i rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek, dane w tabeli z podkreśleniami, gotowy metaplan i pytania pomocnicze.

Wariant rozszerzony: pełne przygotowanie do debaty panelowej (trzy stanowiska), analiza mechanizmu weta i weryfikacja danych o wydatkach i cyberincydentach.

Multiperspektywa. Reforma Rady Bezpieczeństwa to temat sporny — prezentuj 3 stanowiska (G4 / P5 / państwa średnie) bez rozstrzygania. Dbaj o dialog z szacunkiem (Umiejętność 3).

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy L2” — 3 warianty UDL (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio:** wpis „Metaplan zagrożenia + moja opinia o reformie ONZ”.
- **Katalog działań obywatelskich:** symulacja obrad organizacji międzynarodowej (Model UN).
- **Kompendium (Moduł 9):** pełne tło i źródła w sekcji „Bezpieczeństwo: NATO, ONZ, cyberprzestrzeń i zagrożenia hybrydowe”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Migracje bez mitów

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie F1 (fakultatywne) · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Co naprawdę mówią dane o migracjach — a co jest mitem?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III-IV · 45 min · metoda: analiza porównawcza danych + „linia sporu” + dekonstrukcja stereotypów

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie fakultatywne F1 — „ocenia przytaczane w debacie publicznej argumenty na temat konsekwencji ruchów migracyjnych na świecie oraz weryfikuje fakty i analizuje opinie na ten temat, a także formułuje swoje stanowisko i podejmuje dyskusję;”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11–12): Cel 1 (rozumienie sfery publicznej), Cel 3 (własne opinie), Cel 4 (poszanowanie opinii innych) · Umiejętność 1 (analiza informacji), Umiejętność 2 (argumentacja), Umiejętność 3 (dialog z szacunkiem).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): uchodźca, ochrona czasowa, migrant zarobkowy, globalność.

Środki: karta pracy LF1 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, dostęp do danych GUS/Eurostat/UNHCR, kody QR. Sprzęt uruchom przed lekcją.

Cele w języku ucznia

- Rozróżniam kategorie prawne migrantów (uchodźca, ochrona czasowa, migrant zarobkowy).
- Weryfikuję dane o migracjach i odróżniam fakt od opinii w debacie publicznej.
- Analizuję argumenty obu stron debaty i formułuję własne, uzasadnione stanowisko.
- Odnoszę zjawisko do własnej społeczności lokalnej (globalność).

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna + pytanie wiodące i cele; rutyna Widzę-Myślę-Zastanawiam się	Analiza materiału, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy
Realizacyjna	28 min	Facylitacja pracy w stacjach (analiza danych); pilnuje faktu vs opinii i oznaczania danych zmiennych	Praca w grupach na danych; notatki; przygotowanie wniosków	Grupy 3–4 os.
Podsumowująca	10 min	Zbiera wnioski; wyjściówka i informacja	Prezentacja; wyjściówka; wpis do	Prezentacja +

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
		zwrotna	portfolio	refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

Pokaż dwa sprzeczne nagłówki o migracjach. Zapytaj: „Które zdanie można sprawdzić (fakt), a które jest oceną (opinia)?”. Poprowadź rutynę:

- **Widzę** — co widzę — jakie twierdzenia?
- **Myszę** — co to znaczy — czy da się je sprawdzić?
- **Zastanawiam się** — o co można się spierać, a co jest ustalone przez dane?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele.

Faza realizacyjna (28 min)

To temat sporny wzorcowy — zacznijcie od kontraktu grupowego (por. Przewodnik dla nauczyciela). Stacje dają dane i kategorie prawne, potem „linia sporu”. Rozróżniajcie kategorie migrantów; nie dopisujcie liczb spoza bazy.

STACJA 1 · Kategorie prawne — bez mieszania pojęć

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Uchodźca: osoba z uzasadnioną obawą prześladowania, objęta ochroną prawa międzynarodowego.
- Ochrona czasowa: tymczasowa ochrona grupy masowo napływającej (np. wojna), bez indywidualnego postępowania.
- Migrant zarobkowy: osoba przemieszczająca się głównie w celu pracy — kategoria odrębna.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 2 · Świat i Unia Europejska

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Świat (poł. 2024): **304 mln migrantów** (3,7% populacji). (UN DESA) (dane 2025/2026)
- Przymusowo wysiedleni (koniec 2025): **117,8 mln** — pierwszy spadek od dekady (z 122 mln w 2024). (UNHCR, 2026) (dane 2025/2026)
- UE (2025): **669 365** pierwszorazowych wniosków azylowych (~27% r/r). (Eurostat) (dane 2025/2026)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 3 · Migracje w Polsce

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Cudzoziemcy (koniec 2025): **~2,3 mln (~6%)**, Ukraińcy 73% (~1,68 mln). (GUS, 2026) (dane 2025/2026)
- Praca (koniec 2025): **1 141,1 tys. cudzoziemców** (+7,2% r/r; Ukraińcy 67,6%). Emigracja Polaków (2024): ~1,499 mln. (GUS, 2026) (dane 2025/2026)
- Zmiana prawna: ustawa „wygaszająca” weszła w życie 5 marca 2026 — ujednoliciła ochronę czasową; brak weryfikacji PESEL UKR paszportem grozi utratą statusu od 1 września 2026. (stan prawny 2026)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 4 · Wpływ i debata

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Demografia: przyrost naturalny 2024 **-4,2%**; migracja czasowo łagodzi lukę. (GUS) (dane 2025/2026)
- Gospodarka: uchodźcy z Ukrainy **~2,7% PKB** Polski (2024). (Deloitte/UNHCR, 2024)
- Integracja: MIPEX 2020 dla Polski **40/100** — słabość długofalowej strategii (brak nowszej edycji). (MIPEX, 2020)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżaj przy kolejnych edycjach.

Fakt vs opinia. Kategorie prawne i liczby to fakty, które można sprawdzić. Ocena „czy migracja jest korzystna” to opinia — prezentujemy różne stanowiska bez rozstrzygania.

Debata: konsekwencje migracji dla Polski

Stanowiska w debacie

Forma: linia sporu (2 stanowiska). Przedstaw stanowiska bez rozstrzygania sporu — najpierw kontrakt grupowy (por. Przewodnik dla nauczyciela).

Argumenty za korzyściami

- łagodzenie kryzysu demograficznego i niedoboru rąk do pracy;
- wkład w PKB i składki — uchodźcy z Ukrainy ~2,7% PKB (2024).

Argumenty wskazujące ryzyka

- przeciążenie szkół i ochrony zdrowia; integracja dzieci bez języka polskiego;
- słabość strategii integracji — MIPEX 2020 40/100.

Faza podsumowująca (10 min)

Zamknij lekcję rozróżnieniem faktu od opinii i mitu. Przeprowadźcie „linię sporu” i omówcie, co zmieniło czyjeś zdanie.

DZIAŁ VII · ŚWIAT GLOBALNYCH ZALEŻNOŚCI · LF1

G-25

➤ Fakt vs mit: migracje

Sprawdzalne dane obok najczęściej powtarzanych przekonań. Bez litości i bez sensacji — po prostu liczby ze źródłem.

FAKTY

sprawdzalne dane

- ✓ Na świecie ok. **304 mln** osób mieszka poza krajem urodzenia; odsetek stabilny od dekad.
Źródło: UN DESA, 2024
- ✓ W Polsce ok. **2,3 mln** cudzoziemców (~6%); 73% to Ukraińcy (≈ **1,68 mln**).
Źródło: GUS, 2026
- ✓ Pracujący cudzoziemcy w Polsce: **1 141,1 tys.**
Źródło: GUS, 2026

MITY

obalane rzeczowo

- × „Świat zalewa bezprecedensowa fala migracji.”
W rzeczywistości: odsetek migrantów jest stabilny od dekad, mimo rosnącej liczby ludności.
UN DESA, 2024
- × „Migracja dotyczy tylko «innych», nie Polski.”
W rzeczywistości: także Polacy wyjeżdżają — na emigracji jest **1,499 mln** osób.
GUS, 2024
- × „Cudzoziemcy nie pracują, żyją z pomocy.”
W rzeczywistości: pracują legalnie i płacą składki — potwierdzają to dane obok.
GUS, 2026

Dane: UN DESA 2024 · GUS 2024/2026. Wartości przybliżone (ok.).

FEG ➤ fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Wyjściówka (exit ticket)

1. Rozróżnij trzy kategorie prawne migrantów i podaj przykład każdej.
2. Podaj jeden fakt i jedną opinię z debaty o migracjach.
3. Wskaż jedną liczbę do zweryfikowania i napisz gdzie ją sprawdzisz.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje: rozróżnienie kategorii prawnych, jeden fakt i jedną opinię z debaty oraz własne, uzasadnione stanowisko. Materiał do działań (np. sonda o postawach — Katalog działań obywatelskich).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Podpowiedzi, ku czemu prowadzić — nie podawaj ich z góry.

- **Kategorie:** mieszanie pojęć to źródło wielu mitów — rozdzielaj je twardo.
- **Skala:** dane pokazują realną, ale nie „katastrofalną” skalę — liczy się kontekst.
- **Wpływ:** jest dwustronny; ocena zależy od przyjętych kryteriów (spór).
- **Metoda:** dane obalają stereotypy skuteczniej niż emocje.

Kryteria sukcesu (ocenianie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- rozróżnia kategorie prawne migrantów,
- weryfikuje dane i oddziela fakt od opinii,
- przedstawia argumenty obu stron i własne stanowisko,
- odnosi temat do społeczności lokalnej.

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Ocenianie i rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek kategorii prawnych, dane w tabeli z podkreśleniami, gotowy podział fakt/opinia i pytania pomocnicze.

Wariant rozszerzony: pełne przygotowanie „linii sporu” (oba stanowiska z danymi), dekonstrukcja trzech mitów i weryfikacja danych.

Multiperspektywa. Temat sporny wzorcowy. Kontrakt grupowy obowiązkowo. Prezentuj ≥ 2 stanowiska bez rozstrzygania; oddzielaj fakt od opinii i od mitu.

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy LF1” — 3 warianty UDL (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio:** wpis „Fakt–opinia–moje stanowisko”.
- **Katalog działań obywatelskich:** sonda o postawach wobec migracji.
- **Kompendium (Moduł 9):** tło i źródła w sekcji „Migracje”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Obywatele w akcji

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie F2 (fakultatywne) · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Jak obywatele i organizacje realnie zmieniają świat — i jak mogą się włączyć?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III-IV · 45 min · metoda: mapowanie organizacji + symulacja rekrutacji Młodzieżowego Delegata RP do ONZ

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie fakultatywne F2 — „wyszukuje informacje o działaniach podejmowanych przez organizacje społeczne i obywateli na rzecz rozwiązania wybranego problemu globalnego, ocenia je i w miarę możliwości angażuje się w wybrane z nich;”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11–12): Cel 5 (zaangażowanie obywatelskie), Cel 6 (wpływanie na władze publiczne) · Umiejętność 4 (działania na rzecz rozwiązania problemów społecznych), Umiejętność 5 (wpływanie na władze publiczne).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): zaangażowanie obywatelskie, organizacja pozarządowa, wolontariat, dyplomacja młodzieżowa.

Środki: karta pracy LF2 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, dostęp do stron organizacji i MSZ/KPRM, kody QR. Sprzęt uruchom przed lekcją.

Cele w języku ucznia

- Wyszukuję i oceniam działania organizacji oraz obywateli wobec wybranego problemu globalnego.
- Rozpoznaję różne kanały własnego zaangażowania (wolontariat, kampania, rzecznictwo, dyplomacja młodzieżowa).
- Oceniam wiarygodność organizacji i odróżniam informację potwierdzoną od niepotwierdzonej.
- Planuję jedno realne działanie, w które mogę się włączyć (glokalność).

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna + pytanie wiodące i cele; rutyna Widzę-Myślę-Zastanawiam się	Analiza materiału, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy
Realizacyjna	28 min	Facylitacja pracy w stacjach (mapowanie i symulacja); pilnuje faktu vs opinii i oznaczania danych zmiennych	Praca w grupach na danych; notatki; przygotowanie wniosków	Grupy 3–4 os.
Podsumowująca	10 min	Zbiera wnioski; wyjściówka i informacja	Prezentacja; wyjściówka; wpis do	Prezentacja +

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
		zwrotna	portfolio	refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

04 PROWOKACJA · ŚWIAT GLOBALNYCH ZALEŻNOŚCI **ZAANGAŻOWANIE · LF2**

Które z tych działań jest w moim zasięgu?

Różne skale, różny wysiłek — od najbliższego otoczenia po świat.

 Wolontariat pomoc lokalna	 Petycja zbieranie podpisów	 Strajk klimatyczny wspólny głos	 Model ONZ symulacja obrad
---	--	---	---

FEG fundacjaedukacjiglobalnej.pl G-20 · LEKCJA LF2

Pokaż różne formy zaangażowania obywatelskiego (wolontariat, petycja, strajk, Model UN). Zapytaj: „Które z tych działań jest realnie w moim zasięgu już teraz?”. Poprowadź rutynę:

- **Widzę** — jakie formy zaangażowania rozpoznaję?
- **Myślę** — co je łączy — na co realnie wpływają?
- **Zastanawiam się** — czego nie wiem — jak sprawdzić, czy organizacja jest wiarygodna?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele.

Faza realizacyjna (28 min)

Podziel klasę na grupy. Stacje pokazują różne kanały zaangażowania i kończą się mapowaniem oraz krótką symulacją. Informacje o organizacjach weryfikujcie u źródła; niepotwierdzone dane oznaczcie.

STACJA 1 · Organizacje i ich działania

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Organizacje pozarządowe łączą pomoc humanitarno-rozwojową z edukacją globalną.
- Model polski: Polska Akcja Humanitarna — programy dla szkół („Lekcje Pomagania”, „Godziny Wychowawcze ze Światem”) i Tydzień Edukacji Globalnej.
- Zadanie: znajdźcie jedną organizację działającą wobec wybranego problemu i opiszcie, co konkretnie robi.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 2 · Dyplomacja młodzieżowa

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Młodzieżowy Delegat RP do ONZ: program Komitetu ds. Pożytku Publicznego i MSZ; kandydaci 18–28 lat.
- Trzyetapowa rekrutacja (CV i esej po angielsku, rozmowa, selekcja MSZ); wymóg działalności w NGO/wolontariacie i angielskiego min. C1.
- Rekrutacja na 81. sesję ZO ONZ w toku (2026): 154 zgłoszenia, 12 osób w II etapie; finałowa piątka wybierana przez MSZ. Nazwiska delegatów nie są jeszcze ustalone — nie podawaj. (KPRM/MSZ, 2026)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 3 · Aktywizm i rzecznictwo

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Ruchy młodzieżowe: Młodzieżowy Strajk Klimatyczny; Koalicja 10% (m.in. OTOP, ClientEarth, Polska Zielona Sieć).
- Formy: rzecznictwo, kampanie, lobbing społeczny, akcje bezpośrednie.
- Zadanie: wskażcie, na co realnie wpływa dana forma i jaki ma próg wejścia.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 4 · Jak ocenić organizację i się włączyć

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Kryteria wiarygodności: jasny cel, przejrzystość finansów, oparcie na źródłach, udokumentowane efekty.
- Kanały ucznia: wolontariat szkolny, zbiórki, kampania, udział w konsultacjach.
- Zadanie: zaplanujcie jedno realne działanie i wpiszcie je do portfolio.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

LEKCJA LF2 · ZAANGAŻOWANIE

Cztery drogi zaangażowania

Od najłatwiejszego startu po działania eksperckie. Przy każdej ścieżce sprawdzasz próg wejścia i jeden konkretny pierwszy krok.

 Wolontariat Bezpośrednia pomoc tu i teraz. PRÓG WEJŚCIA Niski PRZYKŁAD Dołącz do szkolnej zbiórki albo pomagaj w świetlicy środowiskowej.	 Kampania Zwróć uwagę innych na problem. PRÓG WEJŚCIA Średni PRZYKŁAD Zorganizuj w klasie akcję informacyjną o marnowaniu żywności.	 Rzecznictwo Wpływaj na decyzje i przepisy. PRÓG WEJŚCIA Średni PRZYKŁAD Weź udział w konsultacjach społecznych albo napisz do radnego.	 Dyplomacja Reprezentuj i negocjuj dla innych. PRÓG WEJŚCIA Wyższy PRZYKŁAD Reprezentuj państwo w szkolnym Model United Nations (MUN).
--	---	---	---

fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżaj przy kolejnych edycjach.

Faza podsumowująca (10 min)

Zbierzcie wnioski: obywatel nie jest bezsilny — istnieje wiele kanałów wpływu o różnym progu wejścia. Każdy zespół przedstawia jedno realne działanie do podjęcia.

Od problemu do działania

Trzy kroki: od globalnego problemu, przez organizacje, do Twojego kanału zaangażowania — lokalnie.

1
ŚWIAT

Problem globalny

Nazwij problem i sprawdź dane u źródła — instytucja i rok.

np.:

2
INSTYTUCJE

Organizacje

Sprawdź, kto już się nim zajmuje — na świecie i w Polsce.

np.:

3
JA — LOKALNIE

Mój kanał zaangażowania

Wybierz realne działanie w swojej skali — szkoła, dzielnica, sieć.

np.:

fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Wyjściówka (exit ticket)

1. Wskaż jedną organizację i oceń jedno jej działanie (co robi dobrze, co można lepiej).
2. Wybierz kanał zaangażowania w Twoim zasięgu i uzasadnij wybór.
3. Podaj jedną informację o organizacji, którą warto zweryfikować, i napisz gdzie.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje: wybraną organizację i ocenę jej działania oraz jedno własne, realne działanie do podjęcia. Materiał do filaru działań obywatelskich (Katalog działań obywatelskich).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Podpowiedzi, ku czemu prowadzić — nie podawaj ich z góry.

- **Organizacje:** łączą pomoc z edukacją; wiarygodność sprawdza się po celach, finansach i efektach.
- **Kanały:** różnią się progiem wejścia — od wolontariatu po dyplomację młodzieżową.
- **Ocena:** oceniamy działania, nie intencje; potrzebne są dowody i źródła.
- **Sprawczość:** każdy uczeń ma realny, choć inny, kanał wpływu.

Kryteria sukcesu (ocenianie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- wyszukuje i ocenia działania organizacji wobec problemu globalnego,
- rozpoznaje różne kanały zaangażowania,
- ocenia wiarygodność organizacji na podstawie kryteriów,
- planuje realne własne działanie (głokalność).

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Ocenianie i rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek, gotowe kryteria oceny organizacji, przykład wypełnienia i pytania pomocnicze.

Wariant rozszerzony: przygotowanie do symulacji rekrutacji Młodzieżowego Delegata (esej + rozmowa), ocena wiarygodności trzech organizacji i weryfikacja informacji o nich.

Multiperspektywa. LF2 jest praktyczna. Jeśli wejdzie wątek sporny (np. czy protest to skuteczna forma), przedstaw różne stanowiska bez rozstrzygania.

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy LF2” — 3 warianty UDL (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio:** wpis „Moja organizacja i moje działanie”.
- **Katalog działań obywatelskich:** wolontariat, kampania lub symulacja obrad (Model UN).
- **Kompendium (Moduł 9):** tło i źródła w sekcji „Organizacje, młodzież i zaangażowanie obywatelskie”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Korporacje-giganci

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie F3 (fakultatywne) · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Czy globalne korporacje bardziej pomagają, czy zagrażają?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III-IV · 45 min · metoda: interaktywne dossier sprawy + debata

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie fakultatywne F3 — „na wybranych przykładach ocenia wpływ korporacji międzynarodowych, w tym technologicznych, na życie społeczne i gospodarcze oraz środowisko, a także formułuje opinię w tej sprawie i podejmuje dyskusję;”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11-12): Cel 1 (rozumienie sfery publicznej), Cel 3 (własne opinie), Cel 4 (poszanowanie opinii innych) · Umiejętność 1 (analiza informacji), Umiejętność 2 (argumentacja), Umiejętność 3 (dialog).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): korporacja międzynarodowa, monopol, suwerenność, odpowiedzialność korporacyjna.

Środki: karta pracy LF3 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, dostęp do danych o firmach (media branżowe, PIP), kody QR. Sprzęt uruchom przed lekcją.

Cele w języku ucznia

- Oceniam wpływ wybranej korporacji na społeczeństwo, gospodarkę i środowisko (korzyści i koszty).
- Analizuję konkretne dane ze źródeł i odróżniam fakt od opinii.
- Formułuję własną opinię i podejmuję dyskusję z szacunkiem dla innych zdań.
- Odnoszę temat do własnego życia jako konsument i pracownik (glokalność).

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna + pytanie wiodące i cele; rutyna Widzę-Myślę-Zastanawiam się	Analiza materiału, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy
Realizacyjna	28 min	Facylitacja pracy w stacjach (studium przypadku); pilnuje faktu vs opinii i oznaczania danych zmiennych	Praca w grupach na danych; notatki; przygotowanie wniosków	Grupy 3-4 os.
Podsumowująca	10 min	Zbiera wnioski; wyjściówka i informacja zwrotna	Prezentacja; wyjściówka; wpis do portfolio	Prezentacja + refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

PROWOKACJA · DZIAŁ VII

02 / 04

Ile z mojego dnia zależy od kilku firm?

Prześledź jeden poranek: telefon, ubrania, jedzenie, droga.

Trzy znaki. Cały poranek.

● ▲ ◆ kilka firm

FEG fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Pokaż, jak wiele codziennych usług i produktów pochodzi od kilku globalnych firm. Zapytaj: „Ile z mojego dnia zależy od kilku korporacji?”. Poprowadź rutynę:

- **Widzę** — jakie firmy rozpoznaję w swojej codzienności?
- **Myszę** — co to znaczy — na co mają wpływ?
- **Zastanawiam się** — czego nie wiem — jakie są koszty i korzyści ich obecności?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele.

Faza realizacyjna (28 min)

Podziel klasę na grupy — każda analizuje dossier jednej korporacji (korzyści i koszty), potem debata. Każda liczba ze źródłem; dane zmienne oznaczcie.

STACJA 1 · Amazon w Polsce

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Inwestycje od 2012: **>38 mld PLN** (8 mld w 2024); wkład do PKB >27 mld PLN; >19 tys. zatrudnionych. (*media branżowe*) (*dane 2025/2026*)
- Koszty: krytyka PIP i związków (normy wydajności, monitoring); kara **752,4 mln EUR** we Włoszech (monopol). (*PIP / media*) (*dane 2025/2026*)
- Zadanie: wypiszcie korzyści i koszty społeczne.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 2 · TSMC (mikroprocesory)

Dane (każda liczba ze źródłem):

- TSMC produkuje **>90%** najbardziej zaawansowanych mikroprocesorów świata; inwestycja 165 mld USD w Arizonie. (*media tech*) (*dane 2025/2026*)

- Koszty środowiskowe: zakłady na Tajwanie pochłaniają **>6,4%** energii elektrycznej wyspy oraz ogromne ilości wody. (*media tech*) (dane 2025/2026)
- Zadanie: oceńcie koszt środowiskowy wobec korzyści technologicznych.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 3 · Korzyści obecności korporacji

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Inwestycje, miejsca pracy, transfer technologii, wpływ na PKB.
- Finansowanie kosztownych badań i przełomowych technologii (np. AI, zaawansowane czipy).
- Zadanie: wskażcie największą korzyść i uzasadnijcie danymi.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 4 · Koszty i ryzyka

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Unikanie podatków; kontrola prywatności; monopolizacja rynków.
- Warunki pracy w centrach logistycznych; presja na standardy socjalne państw.
- Zadanie: wskażcie największe ryzyko i możliwą regulację.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STUDIUM PRZYPADKU · ŚWIAT GLOBALNYCH ZALEŻNOŚCI

DANE 2024–2025

> Amazon w Polsce: bilans obecności

Globalny gigant e-commerce należy do największych zagranicznych inwestorów i pracodawców w Polsce. Zestawiamy korzyści z kosztami — po stronie danych i kontroli.

1 KORZYŚCI

co firma wnosi do gospodarki

PONAD

38 mld PLN

łączna wartość inwestycji w Polsce — magazyny i centra logistyczne

Zródło: doniesienia medialne, 2024–2025

PONAD

19 tys.

osób zatrudnionych w Polsce

Zródło: doniesienia medialne, 2024–2025

2 KOSZTY I RYZYKA

co budzi zastrzeżenia

KARA ANTYMONOPOLOWA

752,4 mln EUR

nałożona na Amazon we Włoszech — nie w Polsce

Zródło: doniesienia medialne, 2024–2025

KONTROLE

Warunki i tempo pracy w centrach logistycznych — przedmiot kontroli inspekcji pracy.

Zródło: Państwowa Inspekcja Pracy (PIP), 2024–2025

> Jak zważyć ten bilans — więcej w nim korzyści czy kosztów?

Pytanie do dyskusji na lekcji. Odpowiedź poprzyj konkretnymi danymi z infografiki.

Dane: doniesienia medialne oraz PIP, 2024–2025. Wartości podane za źródłami — nie zaokrąglono.

fundacjaedukacyjnejglobalnej.pl **FEG**

Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżaj przy kolejnych edycjach.

Debata: czy korporacje osłabiają suwerenność państw?**Stanowiska w debacie**

Forma: debata panelowa (2 stanowiska). Przedstaw stanowiska bez rozstrzygania sporu — najpierw kontrakt grupowy (por. Przewodnik dla nauczyciela).

Perspektywa technokratyczno-rynkowa

- tylko globalne podmioty finansują przełomowe technologie;
- inwestycje modernizują rynki pracy i podnoszą PKB.

Perspektywa suwerennościowo-socjalna

- Big Tech jako quasi-państwa: unikanie podatków, kontrola prywatności, monopolizacja;
- warunki pracy ponad standardami socjalnymi państw.

Faza podsumowująca (10 min)

Zbierzcie wnioski: korporacje niosą realne korzyści i realne koszty. Przeprowadźcie debatę panelową i przedstawcie oba stanowiska bez rozstrzygania.

DZIAŁ VII · ŚWIAT GLOBALNYCH ZALEŻNOŚCI · LF3
G-31

Waga korzyści i kosztów

Korporacje transnarodowe — co kładziemy na dwie szale. Materiał nie rozstrzyga, pokazuje obie strony.

+

KORZYŚCI

co wnoszą

Inwestycje

Kapitał i inwestycje w lokalną gospodarkę.

Technologie i wiedza

Dostęp do know-how, badań i standardów.

Miejsca pracy i eksport

Zatrudnienie, kwalifikacje, wejście na rynki.

-

KOSZTY

co obciąża

Unikanie podatków

Przenoszenie zysków uszczupla budżety państw.

Prywatność i dane

Kontrola nad danymi użytkowników.

Warunki pracy

Standardy w łańcuchach dostaw i podwykonawstwie.

Waga przechyla się zależnie od tego, **co i jak zmierzysz**. Oceń sam/sama.

Materiał poglądowy — zestawienie jakościowe, bez rozstrzygania.

FEG
fundacja edukacji globalnej.pl

Wyjściówka (exit ticket)

1. Podaj jedną korzyść i jeden koszt obecności wybranej korporacji (z danymi).
2. Wskaż jeden mechanizm, którym korporacja wpływa na państwo.
3. Sformułuj własną opinię i jeden kontrargument.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje: dossier jednej korporacji (korzyści i koszty ze źródłami) oraz własną, uzasadnioną opinię z kontrargumentem. Materiał do działań (np. audyt konsumencki — Katalog działań obywatelskich).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Podpowiedzi, ku czemu prowadzić — nie podawaj ich z góry.

- **Korzyści:** inwestycje i technologie są realne i policzalne.
- **Koszty:** podatki, prywatność, monopol i praca to realne ryzyka.
- **Skala:** niektóre firmy mają potencjał większy niż budżety państw.
- **Spór:** ocena zależy od przyjętych wartości — bez rozstrzygania.

Kryteria sukcesu (ocenie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- ocenia wpływ korporacji w trzech wymiarach (społeczny, gospodarczy, środowiskowy),
- opiera ocenę na danych ze źródłami,
- formułuje opinię i podejmuje dyskusję z szacunkiem,
- odróżnia fakt od opinii.

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Ocenianie i rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek, dossier z podkreśleniami, gotowy podział korzyści/koszty i pytania pomocnicze.

Wariant rozszerzony: pełne dossier sprawy (Amazon lub TSMC), debata panelowa i propozycja regulacji z oceną jej ograniczeń.

Multiperspektywa. Temat sporny — prezentuj 2 stanowiska bez rozstrzygania. Oddzielaj policzalne dane od ocen wartościujących.

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy LF3” — 3 warianty UDL (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio:** wpis „Dossier korporacji + moja opinia”.
- **Katalog działań obywatelskich:** audyt konsumencki lub publikacja opinii.
- **Kompendium (Moduł 9):** tło i źródła w sekcji „Korporacje międzynarodowe”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Konflikt pod lupą prawa

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie F4 (fakultatywne) · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Czy prawo międzynarodowe potrafi rozwiązać konflikt?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III–IV · 45 min · metoda: symulacja rozprawy arbitrażowej (Morze Południowochińskie) lub analiza kryzysu (Sudan)

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie fakultatywne F4 — „wyjaśnia przyczyny wybranego konfliktu międzynarodowego (także w kontekście zasad prawa międzynarodowego), identyfikuje jego konsekwencje oraz ocenia próby jego rozwiązania;”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11–12): Cel 1 (rozumienie sfery publicznej), Cel 2 (wartości i zasady) · Umiejętność 1 (analiza informacji).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): prawo międzynarodowe, UNCLOS, konwencje genewskie, kryzys humanitarny.

Środki: karta pracy LF4 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, dostęp do materiałów o prawie międzynarodowym, kody QR. Sprzęt uruchom przed lekcją. Uwaga wrażliwości: kryzys w Sudanie — ujęcie rzeczowe, bez drastyczności.

Cele w języku ucznia

- Wyjaśniam przyczyny wybranego konfliktu w kontekście zasad prawa międzynarodowego.
- Identyfikuję konsekwencje konfliktu (humanitarne, prawne, polityczne).
- Oceniam próby jego rozwiązania i (nie)skuteczność mechanizmów międzynarodowych.
- Odróżniam argumentację prawną od politycznej.

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

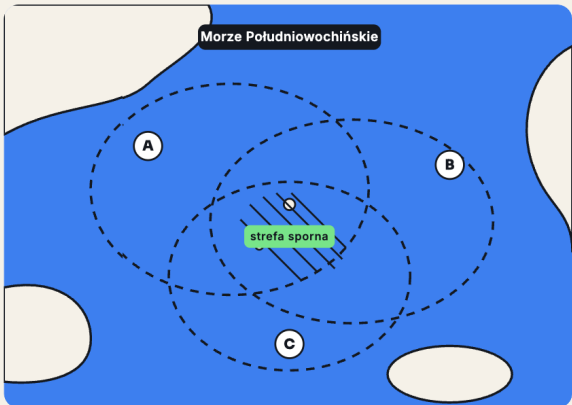
Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna + pytanie wiodące i cele; rutyna Widzę–Myślę–Zastanawiam się	Analiza materiału, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy
Realizacyjna	28 min	Facylitacja pracy w stacjach (analiza i symulacja); pilnuje faktu vs opinii i oznaczania danych zmiennych	Praca w grupach na danych; notatki; przygotowanie wniosków	Grupy 3–4 os.
Podsumowująca	10 min	Zbiera wnioski; wyjściówka i informacja zwrotna	Prezentacja; wyjściówka; wpis do portfolio	Prezentacja + refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

PROWOKACJA · DZIAŁ VII
03 / 04

➤ Kto ma rację i kto o tym rozstrzyga?

Te same wody. Różne, nakładające się roszczenia.

- - - nakładające się roszczenia (A · B · C) // strefa sporna

FEG
fundacjaedukacji globalnej.pl

Pokaż mapę spornego obszaru (Morze Południowochińskie) lub obszaru kryzysu (Sudan). Zapytaj: „Kto ma tu rację i kto o tym rozstrzyga?”. Poprowadź rutynę:

- **Widzę** — co widzę — kto jest stroną konfliktu?
- **Myszę** — co to znaczy — o co toczy się spór?
- **Zastanawiam się** — jak to sprawdzić — jakie prawo tu obowiązuje?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele.

Faza realizacyjna (28 min)

Wybierz jeden kasus. Stacje dają przyczyny, konsekwencje i prawo, a na końcu oceniacie próby rozwiązania. Kryzys humanitarny ujmujcie rzeczowo, z naciskiem na prawo i mechanizmy pomocy — bez drastyczności.

STACJA 1 · Morze Południowochińskie — przyczyny

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Chiny roszczą sobie **80–90%** akwenu („linia dziewięciu kresek”, 1947) wobec Wietnamu, Filipin, Malezji i Brunei.
- Przez region przechodzi towar o wartości **~5 bln USD/rok**; dno kryje złoża ropy i gazu. (*media*) (*dane 2025/2026*)
- Zadanie: wypiszcie strony sporu i ich argumenty.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 2 · Prawo międzynarodowe (UNCLOS)

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Konwencja o prawie morza (UNCLOS, 1982) definiuje wyspę i Wyłączną Strefę Ekonomiczną (200

mil morskich).

- Trybunał w Hadze (2016, sprawa Filipin) uznał roszczenia Chin za sprzeczne z prawem — Chiny zbojkotowały wyrok.
- Zadanie: oceńcie, czym różni się argument prawny od politycznego.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 3 · Sudan — kryzys humanitarny

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Wojna od kwietnia 2023 (armia SAF kontra paramilitarne RSF): ponad 14 mln zmuszonych do ucieczki, w tym **7,1 mln wysiedlonych wewnętrznie i 4,4 mln uchodźców**; ≥150 tys. ofiar.
(UNHCR/OCHA, 2026) *(dane 2025/2026)*
- Pomocy humanitarnej wymaga **33,7 mln osób** (2026); masowe naruszenia prawa humanitarnego.
(OCHA, 2026) *(dane 2025/2026)*
- Zadanie: nazwijcie naruszone zasady prawa międzynarodowego.

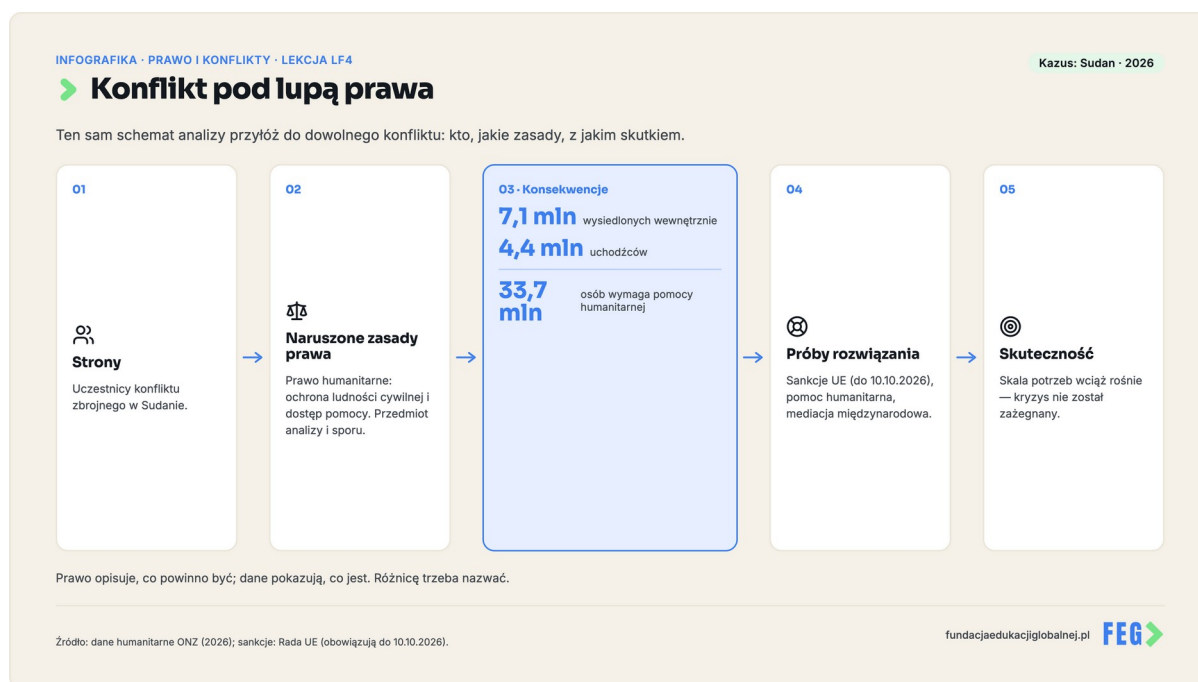
Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 4 · Próby rozwiązania i ich skuteczność

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Morze Południowochińskie: operacje swobody żeglugi (FONOPS); negocjacje ASEAN-Chiny bez efektu.
- Sudan: sankcje UE przedłużone do 10 października 2026 (18 osób, 8 podmiotów); mediacje ONZ nieskuteczne. *(Rada UE, 2026)*
- Zadanie: oceńcie, dlaczego mechanizmy bywają nieskuteczne.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżają przy kolejnych edycjach.

Perspektywy: czy prawo międzynarodowe jest skuteczne?

Stanowiska w debacie

Forma: panel ocen (2–3 stanowiska). Przedstaw stanowiska bez rozstrzygania sporu — najpierw kontrakt grupowy (por. Przewodnik dla nauczyciela).

Prawo działa, choć powoli

- wyroki (np. Trybunał 2016) ustalają normy i wzmacniają słabsze państwa;
- sankcje i presja międzynarodowa mają realny koszt dla naruszających.

Prawo bez egzekucji jest słabe

- brak mechanizmu egzekwowania wyroków (Chiny zbojkotowały orzeczenie);
- paraliż Rady Bezpieczeństwa blokuje reakcję na zbrodnie.

Potrzebna reforma mechanizmów

- wzmocnienie mediacji i sankcji celowanych;
- ograniczenie weta w sprawach zbrodni wojennych i ludobójstwa.

Faza podsumowująca (10 min)

Zbierzcie wnioski: prawo międzynarodowe wyznacza normy, ale jego skuteczność zależy od egzekwowania. Przedstawcie różne oceny mechanizmów bez rozstrzygania.

DZIAŁ VII · ŚWIAT GLOBALNYCH ZALEŻNOŚCI · LF4

G-34

Konflikt pod lupą prawa

Ten sam spór, cztery pytania prawa międzynarodowego. Rzeczowo, bez rozstrzygania racji.

1 · PRZYCZYNY

Granice, dostęp do surowców i wody, szlaki morskie, kontrola terytorium.

2 · PRAWO

Które normy obowiązują w tym sporze?

UNCLOS · 1982

Konwencje genewskie · 1949

3 · KONSEKWENCJE

Ofiary i przesiedlenia, zniszczenia, sankcje, spory przed trybunałami.

4 · PRÓBY ROZWIĄZANIA

Mediacje ONZ, arbitraż (PCA), wyrok MTS w Hadze, rozejm.

Ramy prawa międzynarodowego: Karta NZ, UNCLOS (1982), konwencje genewskie (1949). Instytucje: MTS, PCA (Haga).

FEG fundacja edukacji globalnej.pl

Wyjściówka (exit ticket)

1. Wyjaśnij jedną przyczynę wybranego konfliktu i wskaż naruszoną zasadę prawa.
2. Podaj jedną konsekwencję i jedną próbę rozwiązania.
3. Oceń, dlaczego mechanizm okazał się (nie)skuteczny.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje: analizę jednego konfliktu (przyczyny, prawo, konsekwencje) i ocenę prób rozwiązania. Materiał do działań (np. publikacja opinii — Katalog działań obywatelskich).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Podpowiedzi, ku czemu prowadzić — nie podawaj ich z góry.

- **Przyczyny:** łączą interesy (zasoby, strategia) z argumentami prawnymi i historycznymi.
- **Prawo:** ustala normy, ale nie ma silnego mechanizmu egzekucji.
- **Konsekwencje:** w konfliktach zbrojnych — dramatyczne skutki humanitarne.
- **Skuteczność:** zależy od woli politycznej i sprawności instytucji.

Kryteria sukcesu (ocenianie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- wyjaśnia przyczyny konfliktu w kontekście prawa,
- identyfikuje konsekwencje,
- ocenia próby rozwiązania,
- odróżnia argument prawny od politycznego.

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Ocenianie i rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek pojęć prawnych, oś czasu konfliktu, gotowe pytania pomocnicze.

Wariant rozszerzony: symulacja rozprawy arbitrażowej (UNCLOS) lub analiza skuteczności mechanizmów w kryzysie humanitarnym; ocena propozycji reformy.

Multiperspektywa. Kryzys humanitarny ujmij rzeczowo, bez drastyczności. Oceny skuteczności prawa prezentuj jako różne stanowiska bez rozstrzygania.

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy LF4” — 3 warianty UDL (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio:** wpis „Konflikt i ocena prób rozwiązania”.
- **Katalog działań obywatelskich:** publikacja opinii lub udział w konsultacjach.
- **Kompendium (Moduł 9):** tło i źródła w sekcji „Konflikty międzynarodowe”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Polak za granicą

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie F5 (fakultatywne) · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Co zrobić, gdy za granicą wszystko idzie nie tak?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III-IV · 45 min · metoda: symulacja konsularna + praca z systemem Odyseusz

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie fakultatywne F5 — „opisuje zadania przedstawicielstw dyplomatycznych Rzeczypospolitej Polskiej, wyszukuje o nich informacje oraz potrafi korzystać z pomocy służb konsularnych podczas przygotowań do wyjazdu za granicę i w czasie pobytu za granicą;”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11–12): Cel 1 (rozumienie sfery publicznej), Cel 6 (relacje państwo–obywatel) · Umiejętność 1 (analiza informacji), Umiejętność 6 (załatwianie spraw urzędowych i ochrona praw).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): ambasada, konsulat, ochrona konsularna, ostrzeżenia MSZ.

Środki: karta pracy LF5 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, dostęp do stron MSZ (Odyseusz, ostrzeżenia), kody QR. Sprzęt uruchom przed lekcją.

Cele w języku ucznia

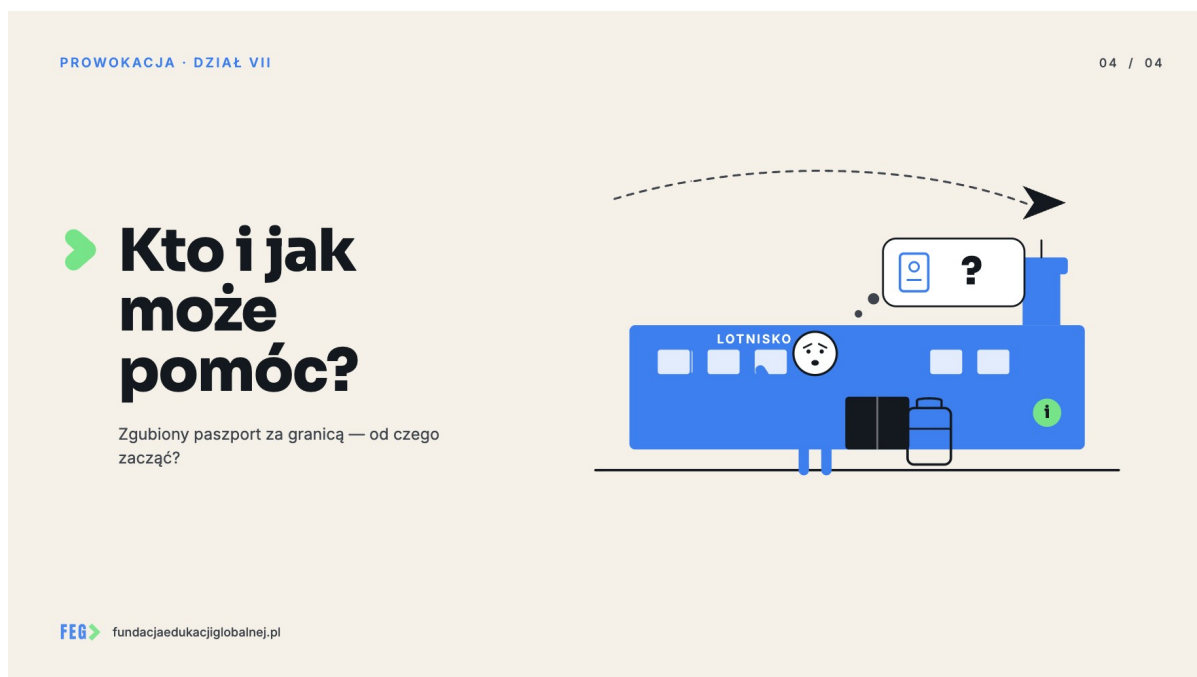
- Rozróżniam zadania ambasady i konsulatu.
- Wiem, co konsul może, a czego nie może zrobić.
- Potrafię zgłosić podróż (Odyseusz/mObywatel) i odczytać ostrzeżenia MSZ.
- Planuję bezpieczny wyjazd i wiem, gdzie szukać pomocy (Umiejętność 6).

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna + pytanie wiodące i cele; rutyna Widzę-Myślę-Zastanawiam się	Analiza materiału, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy
Realizacyjna	28 min	Facylitacja pracy w stacjach (symulacja konsularna); pilnuje faktu vs opinii i oznaczania danych zmiennych	Praca w grupach na danych; notatki; przygotowanie wniosków	Grupy 3–4 os.
Podsumowująca	10 min	Zbiera wnioski; wyjściówka i informacja	Prezentacja; wyjściówka; wpis do	Prezentacja +

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
		zwrotna	portfolio	refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

Pokaż sytuację: uczeń za granicą gubi paszport dzień przed powrotem. Zapytaj: „Kto i jak może tu realnie pomóc?”. Poprowadź rutynę:

- **Widzę** — co widzę — jaki to problem?
- **Myślę** — co to znaczy — do kogo się zwrócić?
- **Zastanawiam się** — jak to sprawdzić — jakie są procedury konsularne?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele.

Faza realizacyjna (28 min)

Stacje dają wiedzę o służbie zagranicznej i pomocy konsularnej, a na końcu przeprowadzacie symulację konsularną. Informacje o usługach MSZ weryfikujcie u źródła — świeże zmiany oznaczcie.

STACJA 1 · Ambasada kontra konsulat

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Ambasada: reprezentuje państwo, prowadzi politykę zagraniczną, negocjacje i umowy.
- Konsulat: bezpośrednia pomoc obywatelom — paszporty, opieka prawna, stan cywilny, wizy.
- Zadanie: przypiszcie sprawy do właściwej placówki.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreślcie.

STACJA 2 · Odyseusz i mObywatel

Dane (każda liczba ze źródłem):

- System Odyseusz (odyseusz.msz.gov.pl): bezpłatne, dobrowolne zgłaszanie podróży; dane usuwane 14 dni po powrocie.
- Zgłaszanie podróży z poziomu aplikacji mObywatel — dostępne od 2 lipca 2026 r. dla wszystkich pełnoletnich użytkowników. (MC/MSZ, 2026)
- Zadanie: rozpiszcie kroki zgłoszenia podróży.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

STACJA 3 · Ostrzeżenia MSZ

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Skala 4-stopniowa: (1) zachowaj ostrożność, (2) zachowaj szczególną ostrożność, (3) MSZ odradza podróże niekonieczne, (4) MSZ odradza wszelkie podróże.
- Ostrzeżenia mają przełożenie na ważność polis ubezpieczeniowych.
- Zadanie: dopasujcie decyzję podróżnika do stopnia ostrzeżenia.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

STACJA 4 · Co konsul MOŻE, a czego NIE

Dane (każda liczba ze źródłem):

- MOŻE: paszport tymczasowy, Europejski Dokument Podróży dla obywatela UE, lista adwokatów i lekarzy, powiadomienie rodziny.
- NIE MOŻE: opłacać długów, mandatów, kaucji, leczenia ani adwokatów; być obrońcą; załatwiać pracy lub zakwaterowania.
- Zadanie: rozstrzygnijcie 3 przypadki „może/nie może”.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreśćcie.

LEKCJA LF5 · POMOC KONSULARNA

Co konsul może, a czego nie

Konsul pomaga w kryzysie za granicą — ale ma jasne granice. Poznaj je, zanim wyjedziesz.

✓ Konsul MOŻE

- Wydać **paszport tymczasowy** lub dokument podróży po kradzieży.
- Skontaktować Cię z **rodziną** i przekazać pilną wiadomość.
- Wskazać miejscowych **lekarzy, prawników i tłumaczy**.
- Odwiedzić Cię po **wypadku, zatrzymaniu lub aresztowaniu**.

✗ Konsul NIE MOŻE

- Opłacić Twoich **długów, hotelu, mandatów** ani biletów.
- Pełnić roli **adwokata** ani prowadzić sprawy w sądzie.
- Wyciągnąć Cię z **aresztu** ani wpływać na wyrok.
- Załatwić **wizy** do państwa trzeciego za Ciebie.

MOBYWATEL · ODYSEUSZ

Zgłoś podróż zagraniczną w 3 krokach

Nowość: usługa od 2.07.2026

 Otwórz mObywatela i wejdź w usługę „Odyseusz”.

 Dodaj podróż: kraj, daty i dane kontaktowe.

 Dostajesz ostrzeżenia MSZ i szybszy kontakt w kryzysie.

fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżaj przy kolejnych edycjach.

Faza podsumowująca (10 min)

Przeprowadźcie symulację konsularną (zgubiony paszport) i podsumujcie granice pomocy konsula oraz kroki bezpiecznego wyjazdu.

DZIAŁ VII · ŚWIAT GLOBALNYCH ZALEŻNOŚCI · LF5

G-37

➤ Bezpieczny wyjazd

Dwie fazy: zanim wyjedziesz i gdy pojawi się problem za granicą.

FAZA 1 Przed wyjazdem

System Odyseusz (MSZ)

Bezpłatna rejestracja podróży. Dzięki niej MSZ szybciej się z Tobą skontaktuje i pomoże.

Ostrzeżenia MSZ

Sprawdź poziom dla kraju: od „zachowaj ostrożność” po „nie podróżuj”.

Ubezpieczenie

Koszty leczenia, NNW, assistance. W UE dodatkowo karta EKUZ.

GDY POJAWI SIĘ PROBLEM ↓

FAZA 2 Kontakt z konsulem lub ambasadą RP

✓ Konsul MOŻE

- ✓ wydać paszport tymczasowy,
- ✓ pomóc skontaktować się z bliskimi, prawnikiem, tłumaczem,
- ✓ przekazać listę lekarzy, adwokatów i informacje,
- ✓ w skrajnych sytuacjach pomóc zorganizować powrót.

✗ Konsul NIE może

- ✗ pokryć kosztów leczenia, hotelu ani długów,
- ✗ zwolnić z aresztu ani być Twoim adwokatem,
- ✗ załatwić spraw urzędowych za Ciebie.

Źródło: MSZ — gov.pl/dyplomacja, system Odyseusz, informacje konsularne, 2025.

FEG ➤ fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Wyjściówka (exit ticket)

1. Rozróżnij zadania ambasady i konsulatu (po jednym przykładzie).
2. Wypisz dwie rzeczy, które konsul może, i dwie, których nie może.
3. Opisz, jak zgłosisz podróż i odczytasz ostrzeżenie MSZ.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje: plan bezpiecznego wyjazdu (zgłoszenie podróży, ostrzeżenia, ubezpieczenie) i granice pomocy konsula. Materiał do działań (np. mini-poradnik dla rówieśników — Katalog działań obywatelskich).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Podpowiedzi, ku czemu prowadzić — nie podawaj ich z góry.

- **Placówki:** ambasada reprezentuje państwo, konsulat pomaga obywatelom.
- **Odyseusz:** zgłoszenie podróży realnie ułatwia pomoc w kryzysie.
- **Ostrzeżenia:** mają skutki prawne (polisy) — czytaj je uważnie.
- **Konsul:** pomaga w granicach prawa — nie zastąpi banku ani adwokata.

Kryteria sukcesu (ocenianie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- rozróżnia zadania ambasady i konsulatu,
- wie, co konsul może, a czego nie,
- potrafi zgłosić podróż i odczytać ostrzeżenie,
- planuje bezpieczny wyjazd (Umiejętność 6).

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Ocenianie i rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek, gotowa tabela „może/nie może”, kroki zgłoszenia podróży i pytania pomocnicze.

Wariant rozszerzony: pełna symulacja konsularna (zgubiony paszport / wypadek w strefie ostrzeżenia) i analiza granic odpowiedzialności państwa.

Multiperspektywa. LF5 jest praktyczna. Jeśli wejdzie wątek sporny (np. odpowiedzialność państwa za lekkomyślne decyzje obywateli), przedstaw różne stanowiska bez rozstrzygania.

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy LF5” — 3 warianty UDL (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio:** wpis „Plan bezpiecznego wyjazdu”.
- **Katalog działań obywatelskich:** publikacja mini-poradnika w mediach szkolnych.
- **Kompendium (Moduł 9):** tło i źródła w sekcji „Dyplomacja i służba konsularna”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Reporter na dyżurze

Dział VII „Świat globalnych zależności” · wymaganie F6 (fakultatywne) · 45 minut

Metryczka

Pytanie wiodące: „Jak w 45 minut sprawdzić, czy bieżąca informacja jest prawdziwa?”

Etap · czas: LO kl. III / technikum kl. III-IV · 45 min · metoda: śledztwo obrazkowe + audyt autorytetu + fact-checking (format powtarzalny)

Powiązanie z podstawą: Dz.U. 2025 poz. 382, Dział VII, wymaganie fakultatywne F6 — „analizuje wybrane bieżące wydarzenie na arenie międzynarodowej, zdobywa i weryfikuje informacje na jego temat, formułuje swoją opinię w jego sprawie i ją prezentuje.”

Cele i umiejętności (siatka, s. 11–12): Cel 1 (rozumienie sfery publicznej), Cel 2 (wartości demokracji), Cel 3 (własne opinie) · Umiejętność 1 (analiza informacji), Umiejętność 2 (argumentacja).

Pojęcia (Przewodnik dla nauczyciela — glosariusz): dezinformacja, fake news, deepfake, weryfikacja krzyżowa.

Środki: karta pracy LF6 (3 warianty UDL), rzutnik/tablica, smartfony/laptopy do weryfikacji, kody QR. Sprzęt uruchom przed lekcją. Format powtarzalny — podmieniaj aktualne wydarzenie.

Cele w języku ucznia

- Analizuję wybrane bieżące wydarzenie międzynarodowe i zdobywam o nim informacje.
- Weryfikuję informacje (w tym treści generowane przez AI) i odróżniam fakt od opinii.
- Formułuję własną, uzasadnioną opinię i prezentuję ją z szacunkiem dla innych zdań.
- Stosuję zasadę weryfikacji krzyżowej (min. 2 niezależne źródła).

Przebieg lekcji (7 / 28 / 10)

Faza	Czas	Nauczyciel	Uczeń	Forma
Wprowadzająca	7 min	Prowokacja wizualna + pytanie wiodące i cele; rutyna Widzę-Myślę-Zastanawiam się	Analiza materiału, pierwsze skojarzenia, pytania	Forum klasy
Realizacyjna	28 min	Facylitacja pracy w stacjach (fact-checking); pilnuje faktu vs opinii i oznaczania danych zmiennych	Praca w grupach na danych; notatki; przygotowanie wniosków	Grupy 3–4 os.
Podsumowująca	10 min	Zbiera wnioski; wyjściówka i informacja zwrotna	Prezentacja; wyjściówka; wpis do portfolio	Prezentacja + refleksja

Faza wprowadzająca (7 min)

Pokaż „pilną wiadomość” z dramatycznym zdjęciem i sensacyjnym podpisem. Zapytaj: „Skąd wiemy, że to prawda?”. Poprowadź rutynę:

- **Widzę** — co widzę — jakie źródło i jaki przekaz?
- **Myszę** — co to znaczy — kto i po co to opublikował?
- **Zastanawiam się** — jak to sprawdzę — od czego zacznę?

Zbierz kilka głosów na forum (bez oceniania). Zapowiedz pytanie wiodące i cele.

Faza realizacyjna (28 min)

To format powtarzalny — użyj aktualnego wydarzenia. Stacje dają narzędzia; na końcu zespoły weryfikują konkretny materiał i prezentują werdykt. Rozróżniajcie fakt od opinii.

STACJA 1 · Techniki manipulacji

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Cherry picking (fakty bez kontekstu); manipulacja skalą wykresu.
- Fałszywy autorytet; recykling starych zdjęć jako bieżących. (NASK/CEDMO)
- Zadanie: dopasujcie przykłady do technik.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 2 · Dezinformacja tworzona przez AI

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Deepfake (wideo/audio), obrazy i teksty z AI — jakość rośnie, więc ocena „po wyglądzie” bywa zawodna.
- Sygnały: zniekształcone dłonie na obrazach, brak synchronizacji ust w wideo, zmyślone cytaty w

tekstach.

- Zasada: weryfikuj ŹRÓDŁO (kto, kiedy, gdzie), nie tylko materiał. (por. Moduł 8)

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 3 · Narzędzia weryfikacji

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Wsteczne wyszukiwanie obrazem (Google Lens, TinEye); operatory (site:gov.pl, filetype:pdf).
- Weryfikacja eksperta (Google Scholar, Scopus); bazy fact-checkingowe (Demagog).
- Zadanie: sprawdźcie źródło i datę wskazanego materiału.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

STACJA 4 · Weryfikacja krzyżowa i werdykt

Dane (każda liczba ze źródłem):

- Potwierdź informację w co najmniej dwóch niezależnych, wiarygodnych źródłach.
- Trzy pytania: kto opublikował i po co? skąd wiadomo, że to prawda? czy potwierdza to inne źródło?
- Zadanie: wydajcie werdykt (wiarygodne / niepewne / fałszywe) z uzasadnieniem.

Zadanie grupy: uzupełnijcie w karcie pracy — na czym polega zależność/problem · przyczyna · skutek · działanie/„u mnie w życiu”. Liczby, które warto samodzielnie zweryfikować, podkreście.

LEKCJA LF6 · WERYFIKACJA INFORMACJI

Zanim udostępnisz — sprawdź w 4 krokach

Zatrzymaj się na minutę. Cztery ruchy, które oddzielają sprawdzony fakt od plotki z sieci.

01

Sprawdź źródło

Kto to opublikował? Wejdź na stronę główną i zakładkę „O nas”.

→

02

Wyszukaj obraz wstecznie

Wrzuć zdjęcie do wyszukiwarki grafik. Gdzie i kiedy pojawiło się pierwszy raz?

→

03

Sprawdź autorytet

Czy autor to ekspert w tej dziedzinie? Szukaj afiliacji i innych publikacji.

→

04

Zestaw źródła

Znajdź tę samą informację w 2–3 niezależnych, wiarygodnych miejscach.

WERDYKT

Potwierdzone w kilku źródłach? Udostępniaj. Jeśli nie — zatrzymaj.

FEG

fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Legenda. Dane w tej lekcji zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026). Liczby roczne/kwartalne odświeżaj przy kolejnych edycjach.

Fakt vs opinia. Werdykt o prawdziwości to ustalenie oparte na dowodach (fakt). Twoja ocena wydarzenia to opinia — prezentuj ją jako stanowisko, nie jako fakt.

Faza podsumowująca (10 min)

Każdy zespół prezentuje werdykt dla swojego materiału i własną opinię o wydarzeniu. Powtarzajcie format przy kolejnych bieżących wydarzeniach.

DZIAŁ VII · ŚWIAT GLOBALNYCH ZALEŻNOŚCI · LF6
G-28

Reporter na dyżurze

Tablica weryfikacji: jak z surowego materiału zrobić sprawdzoną informację, a nie plotkę.

1

Material

Wpływa zdjęcie, nagranie lub post podawany jako pilny „news”.

↓

2

Sygnaly ostrzegawcze

Brak daty i miejsca · silne emocje w tytule · świeżo założone konto · „udostępnij, zanim usuną” · okrągłe, nieoznaczone liczby.

↓

3

Sprawdzenie źródeł

Wyszukiwanie wsteczne obrazem · kto opublikował pierwszy · czy potwierdzają niezależne redakcje · jaki jest kontekst oryginału.

↓

4

Werdykt

Potwierdzone
Wprowadza w błąd
Niezweryfikowane — wstrzymaj się

Wg standardów weryfikacji treści (EDMO, IFCN), 2024.

FEG fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Wyjściówka (exit ticket)

1. Opisz jedno bieżące wydarzenie i podaj dwa niezależne źródła, które je potwierdzają.
2. Wskaż jeden sygnał, że treść mogła powstać z użyciem AI, i jak to sprawdzić.
3. Sformułuj własną opinię o wydarzeniu i oddziel ją od faktów.

Wpis do portfolio. Uczeń zapisuje: analizę bieżącego wydarzenia z weryfikacją źródeł, wykrytą technikę manipulacji (jeśli była) i własną, uzasadnioną opinię. Materiał do działań (np. publikacja opinii — Katalog działań obywatelskich).

Spodziewane wnioski (klucz dla nauczyciela)

Podpowiedzi, ku czemu prowadzić — nie podawaj ich z góry.

- **Źródło:** najpewniejsza jest weryfikacja źródła, nie samego materiału.
- **AI:** sygnały pomagają, ale nie są niezawodne — liczy się kontekst i pochodzenie.
- **Krzyż:** dwie niezależne, wiarygodne potwierdzenia zwiększają pewność.
- **Opinia:** własne stanowisko jasno oddzielaj od ustalonych faktów.

Kryteria sukcesu (ocenianie kształtujące)

Uczeń zrealizował cele lekcji, jeśli:

- analizuje bieżące wydarzenie i zdobywa informacje,
- weryfikuje treści (w tym AI) i odróżnia fakt od opinii,
- stosuje weryfikację krzyżową,
- prezentuje własną, uzasadnioną opinię z szacunkiem.

Oceniamy sposób analizy i argumentacji, nie poglądy ucznia. Dominuje informacja zwrotna (por. Ocenianie i rubryki).

Różnicowanie (UDL)

Wariant z rusztowaniem: słowniczek, gotowa lista sygnałów AI, „ścieżka weryfikacji” krok po kroku i pytania pomocnicze.

Wariant rozszerzony: pełne śledztwo obrazkowe + audyt autorytetu i treści AI, tabela „twierdzenie kontra fakt”, ocena wiarygodności źródeł.

Multiperspektywa. Werdykt o prawdziwości opieraj na dowodach; opinię o wydarzeniu prezentuj jako stanowisko. Dbaj o dialog z szacunkiem.

Powiązania i materiały

- **Karta pracy:** „Karta pracy LF6” — 3 warianty UDL (osobny print-friendly PDF).
- **Portfolio:** wpis „Analiza wydarzenia + werdykt + opinia”.
- **Weryfikacja informacji (Moduł 8):** pełne techniki i sekcja o dezinformacji AI.
- **Kompendium (Moduł 9):** tło i narzędzia w sekcji „Weryfikacja informacji i dezinformacja”.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

MODUŁ PROJEKTU EDUKACYJNEGO

Projekt edukacyjny

Moduł 4 — trzeci filar edukacji obywatelskiej: zespołowy projekt badawczy lub społeczny

O module

Projekt zespołowy to obowiązkowy, trzeci filar przedmiotu (obok wiedzy i działań obywatelskich). W liceum i technikum uczeń realizuje w cyklu co najmniej jeden projekt — badawczy lub społeczny — w zespole do pięciu osób. Moduł daje: (1) uniwersalny scaffold 7-etapowy z gotowymi szablonami, (2) pełny projekt badawczy „Śladami t-shirtu”, (3) pełny projekt społeczny w dwóch wariantach, (4) praktyczny plan prowadzenia projektu tydzień po tygodniu. Ocenianie — zob. Ocenianie i rubryki (Moduł 7).

1. Zanim zaczniecie — jak wybrać temat

Dobry temat projektu spełnia trzy warunki: dotyczy problemu globalnego, ma przełożenie na życie lokalne (glokalność) i jest wykonalny w waszym czasie i zasobach. Zawężajcie temat — lepszy jest wąski projekt zrobiony dobrze niż szeroki zrobiony powierzchownie.

Dwa typy projektu

Projekt badawczy	Projekt społeczny
Celem jest odpowiedź na pytanie badawcze na podstawie min. 3 niezależnych źródeł. Rezultat: raport, analiza, mapa.	Celem jest rozwiązanie zdiagnozowanego problemu w szkole lub okolicy (cel SMART). Rezultat: kampania, petycja, wydarzenie, zmiana zasad.

Zasada dowodowości. Każda liczba w projekcie ma źródło (instytucja + rok). Dane zmienne opatrzyć rokiem odczytu (np. „dane 2026”). Nie dopisujcie wartości „z pamięci”.

2. Uniwersalny scaffold projektu (7 etapów)

Ten szablon nauczyciel wykorzystuje wielokrotnie — dla dowolnego tematu projektu. Rola nauczyciela to facylitacja, nie wykonywanie zadań za zespół.

Etap	Zespół uczniowski	Nauczyciel (facylitator)	Dokumentacja
1. Cel i problem	Problem globalny z przełożeniem lokalnym; pytanie badawcze lub cel SMART.	Doprecyzowanie i zawężenie zakresu; zatwierdzenie tematu.	Karta definicji projektu
2. Planowanie i role	Podział ról (lider, analityk, grafik, promocja); zasoby i metody.	Doradztwo; wsparcie mocnych stron; rozwiązywanie konfliktów ról.	Tablica Kanban
3. Harmonogram	Zadania w czasie; kamienie milowe; terminy pośrednie.	Ocena realności założeń; zatwierdzenie harmonogramu.	Wykres Gantta
4. Realizacja	Badawczy: kwerenda i dane. Społeczny: kampania/petycja/akcja.	Check-iny; wsparcie merytoryczne i organizacyjne.	Robocze notatki, dane
5. Dokumentowanie	Zbieranie dowodów (zdjęcia, wideo, pisma, statystyki).	Systematyczność; nadzór nad zgodnością z RODO.	Karta dokumentacji
6. Prezentacja	Publiczne przedstawienie rezultatów społeczności.	Organizacja, zaproszenie gości, ocena prezentacji.	Prezentacja / wideo
7. Podsumowanie	Ocena celów, analiza SWOT, samoocena kompetencji.	Rozmowa ewaluacyjna; informacja zwrotna.	Ankieta + wpis do portfolio

Podział ról w zespole (3–5 osób)

Rola	Za co odpowiada
Lider / koordynator	Pilnuje harmonogramu i podziału zadań; kontakt z nauczycielem.
Analityk danych	Zbiera i weryfikuje dane, dba o źródła i oznaczanie danych zmiennych.
Grafik / redaktor	Odpowiada za wizualizacje, raport i estetykę prezentacji.
Specjalista ds. promocji	Komunikacja, zaproszenia, dokumentacja (zdjęcia, nagrania) zgodnie z RODO.

3. Gotowe szablony (do wypełnienia)

Karta definicji projektu

Zespół wypełnia na starcie (etap 1) i wpina do portfolio.

Pole	Treść (do wypełnienia)

Pola: temat i problem globalny · przełożenie lokalne · pytanie badawcze lub cel SMART · typ projektu · skład zespołu i role · planowany rezultat · potrzebne zasoby.

Tablica Kanban (podział pracy)

Prosty podział zadań na trzy kolumny — prowadźcie cyfrowo (Trello, Asana) lub na kartkach.

Do zrobienia	W toku	Zrobione

Harmonogram (Gantt uproszczony)

Rozpiszcie zadania na tygodnie i zaznaczcie kamienie milowe.

Zadanie	T1	T2	T3	T4	T5	T6

Karta dokumentacji działania

Wypełniana na bieżąco (etap 5) — dowody realizacji.

Element	Opis / dowód

Elementy: data i miejsce · co zrobiono · kto odpowiadał · dowód (zdjęcie / plik / link) · uwagi.

Ankieta ewaluacyjna (etap 7)

1. Czy osiągnęliśmy cel projektu? W jakim stopniu (0–100%)?
2. Co było największym sukcesem, a co trudnością?
3. Które kompetencje wzmocniłem lub wzmocniłam (argumentacja, weryfikacja, współpraca)?
4. Jak oceniam współpracę w zespole i podział zadań?
5. Co zrobilibyśmy inaczej następnym razem?

4. Projekt badawczy — „Śladami t-shirtu”

Globalne zależności w naszych szafach

Pytanie badawcze i uzasadnienie

Jak nasze decyzje zakupowe (fast fashion) wpływają na prawa pracownicze i środowisko na Globalnym Południu? Temat jest globalny: metka w naszej szafie prowadzi do fabryki i pola bawełny na innym kontynencie.

Metody i źródła (min. 3 niezależne)

- Audyt metek: kraje pochodzenia odzieży w szkole (próba klasowa lub szkolna).
- Ankieta o nawykach konsumenckich rówieśników (Google Forms) — anonimowa.
- **Analiza min. 3 źródeł:** raporty organizacji Fair Trade / Fairtrade International, dane GUS lub Eurostat o imporcie odzieży, raporty o wpływie fast fashion (np. UNEP). Każdą liczbę podawajcie ze źródłem; dane zmienne opatrzcie rokiem odczytu.

Działania krok po kroku

6. Doprecyzujcie pytanie i podzielcie role; wypełnijcie kartę definicji.
7. Zaprojektujcie ankietę i formularz audytu metek.
8. Zbierzcie dane: metki (kraje pochodzenia) i odpowiedzi ankietowe.
9. Przeanalizujcie ślad środowiskowy (transport, woda, odpady tekstylne) na podstawie źródeł.
10. Zbudujcie „mapę naszej szafy” i sformułujcie rekomendacje.
11. Zaprezentujcie wyniki i zorganizujcie szkolny dzień wymiany ubrań (swap party).

Harmonogram przykładowy

Zadanie	T1	T2	T3	T4	T5	T6
Definicja i role	X					
Ankieta i audyt		X	X			
Analiza źródeł			X	X		
Mapa i raport				X	X	
Prezentacja / swap party						X

Rezultat, kryteria sukcesu i ocena

Rezultat: interaktywna „mapa naszej szafy” + raport z rekomendacjami + swap party.

- Zebrano dane z min. 3 niezależnych źródeł, każda liczba ze źródłem.
- Wnioski wynikają z danych, nie z opinii; rekomendacje są konkretne.
- Prezentacja dotarła do szerszego grona niż własna klasa.

Nota RODO. Ankiety zbierajcie anonimowo lub za zgodą; nie publikujcie danych pozwalających zidentyfikować konkretne osoby. Zdjęcia z wydarzeń — tylko za zgodą i bez wizerunku osób, które jej nie wyraziły.

Ocena: wg rubryki projektu w module Ocenianie i rubryki (Moduł 7).

5. Projekt społeczny (dwa warianty)

Wariant A — „Szkolny Tydzień Edukacji Globalnej”

Cel (SMART): w ciągu jednego tygodnia podnieść świadomość rówieśników o wybranym problemie globalnym (mierzone diagnozą przed i po).

Działania krok po kroku

12. Diagnoza wiedzy rówieśników (krótka ankieta wejściowa).
13. Zaplanujcie cykl: warsztaty, debata rówieśnicza, projekcja filmu, wystawa plakatów.
14. Zaproście gości i rozpropagujcie wydarzenie (naturalne powiązanie z Tygodniem Edukacji Globalnej — listopad).
15. Zrealizujcie wydarzenia i udokumentujcie je (karta dokumentacji).
16. Ankieta wyjściowa i pomiar zmiany świadomości.

Kryteria sukcesu

- Mierzalny wzrost świadomości między diagnozą wejściową a wyjściową.
- Udział poza własną klasą; udokumentowane dowody działań.

Wariant B — „Zielony serwer: redukujemy cyfrowy ślad węglowy”

Cel (SMART): zmniejszyć cyfrowy ślad węglowy społeczności szkolnej o 15% w ciągu semestru poprzez kampanię i zasady higieny cyfrowej.

Działania krok po kroku

17. Diagnoza nawyków cyfrowych (czas online, zbędne pliki i e-maile w chmurze).
18. Kampania: infografiki, posty, dzień oczyszczania skrzynek i dysków.
19. Lobbing u dyrekcji na rzecz ustawień energooszczędnych w pracowniach.
20. Opracowanie i podpisanie „Szkolnego Kodeksu Ekologii Cyfrowej” przez dyrekcję i samorząd.
21. Pomiar efektu i publikacja wideoporadnika.

Kryteria sukcesu

- Przyjęty i podpisany kodeks; udokumentowany pomiar zmiany nawyków.
- Realny, choćby częściowy, efekt (np. mniej przechowywanych zbędnych danych).

Wskazówka. Oba warianty łączą się z działaniami obywatelskimi (Katalog działań obywatelskich, Moduł 5) i z wpisem do portfolio (Moduł 6). Dowody dokumentujcie na bieżąco kartą dokumentacji z części 3.

6. Prowadzenie projektu tydzień po tygodniu

Orientacyjny plan na sześć tygodni — dostosuj do liczby godzin i kalendarza szkoły. Po każdym etapie zrób krótki check-in z zespołami.

Tydzień	Co się dzieje	Efekt / kamień milowy
1	Wybór tematu, zawężenie, podział ról, karta definicji.	Zatwierdzony temat i zespół.
2	Planowanie metod, harmonogram (Gantt), przygotowanie narzędzi (ankieta, formularze).	Gotowy plan i narzędzia.
3-4	Realizacja: zbieranie danych lub prowadzenie działań; bieżąca dokumentacja.	Zebrane dane / zrealizowane działania.
5	Analiza, wnioski, przygotowanie rezultatu (raport, mapa, kampania).	Gotowy rezultat.
6	Prezentacja publiczna, ewaluacja (ankieta, SWOT), wpis do portfolio.	Prezentacja + refleksja.

Częste trudności i jak im zaradzić

- **Zbyt szeroki temat** — zawężcie do jednego pytania lub jednego celu.
- **Nierówny podział pracy** — jasne role i tablica Kanban; check-iny nauczyciela.
- **Dane bez źródeł** — każda liczba ze źródłem; braki oznaczcie „[do uzupełnienia]”.
- **Dokumentacja na ostatnią chwilę** — wypełniajcie kartę dokumentacji na bieżąco.

KATALOG DZIAŁAŃ OBYWATELSKICH

Dział VII — 8 kart do wyboru

Edukacja obywatelska · liceum i technikum · do druku czarno-białego

W toku nauki uczeń liceum i technikum realizuje minimum cztery działania obywatelskie (w szkole branżowej — trzy), indywidualnie lub w grupie. Poniżej osiem kart dopasowanych do tematyki globalnej Działu VII — zgodnych z wykazem działań w podstawie programowej. Każdą aktywność dokumentuje się w portfolio (Moduł 6), a ocenia wg zasad z modułu Ocenianie i rubryki (Moduł 7).

Jak używać: wybierz kartę, zrealizuj kroki, zbierz wymagane dowody i wepnij je do portfolio. Każdą liczbę używaną w działaniu podawaj ze źródłem; dane zmienne opatruj rokiem odczytu (np. „dane 2026”). Zachowaj zasady RODO przy zdjęciach i ankietach.

Przegląd 8 kart

Nr	Działanie	Rozwija głównie	Czas
1	Kampania społeczna (SDG / Fairtrade)	Umiej. 4 — działanie na rzecz rozwiązania problemów	2–4 tyg.
2	Wolontariat	Umiej. 4 — działanie; sprawczość	kilka godz.+
3	Petycja / list otwarty	Umiej. 5 — wpływanie na władze publiczne	2–3 tyg.
4	Symulacja obrad (Model UN)	Umiej. 3 — dialog w kwestiach spornych	1–2 sesje
5	Audyt konsumencki	Umiej. 1 — analiza i weryfikacja informacji	1–2 tyg.
6	Sonda (migracje / klimat)	Umiej. 1 — analiza informacji	1–2 tyg.
7	Publikacja opinii	Umiej. 2 — wyrażanie własnego zdania	1–2 tyg.
8	Udział w konsultacjach społecznych	Umiej. 5–6 — wpływ i sprawy urzędowe	wg terminu

KARTA DZIAŁANIA 1

Kampania społeczna (Cel SDG lub Sprawiedliwy Handel)

Po co to robisz. Zwrócić uwagę rówieśników na wybrany problem globalny i zachęcić ich do konkretnego działania.

Kroki realizacji

1. Wybierz temat: jeden Cel Zrównoważonego Rozwoju lub ideę Sprawiedliwego Handlu (Fairtrade).
2. Określ grupę docelową i główny przekaz (oparty na faktach ze źródłem).
3. Przygotuj materiały: plakaty, posty, infografiki (on-brand, jeśli dla szkoły).
4. Przeprowadź kampanię: gabłota, media szkolne, krótkie wydarzenie.
5. Zbierz reakcje i podsumuj zasięg.

Wymagane dowody (do portfolio)

- Projekty materiałów (pliki lub zdjęcia).
- Dokumentacja kampanii (zdjęcia, rzuty), szacowana liczba odbiorców.
- Krótkie podsumowanie z wnioskami.

Kryteria oceny

- Przekaz jasny i oparty na faktach.
- Dotarcie poza własną klasę.
- Zachęta do konkretnego działania.

Szacowany czas: 2–4 tygodnie pracy własnej + 1 lekcja na omówienie.

KARTA DZIAŁANIA 2

Wolontariat z organizacją globalną lub instytucją publiczną

Po co to robisz. Realnie wesprzeć działanie pomocowe lub rozwojowe i doświadczyć własnej sprawczości.

Kroki realizacji

6. Znajdź organizację lub akcję (np. zbiórka humanitarna, wydarzenie lokalne).
7. Uzgodnij zakres, termin i swoje zadania.
8. Zrealizuj wolontariat.
9. Zbierz potwierdzenie udziału.
10. Przedstaw efekty na forum klasy.

Wymagane dowody (do portfolio)

- Potwierdzenie udziału (zaświadczenie).
- Zdjęcia lub materiały (za zgodą, zgodnie z RODO).
- Opis własnego wkładu.

Kryteria oceny

- Realny, udokumentowany wkład.
- Refleksja nad doświadczeniem.
- Prezentacja efektów rówieśnikom.

Szacowany czas: Zależnie od akcji; minimum kilka godzin.

KARTA DZIAŁANIA 3

Petycja lub list otwarty do władz lokalnych albo dyrekcji

Po co to robisz. Wpłynąć na decyzję instytucji legalnymi środkami — w sprawie proekologicznej lub klimatycznej.

Kroki realizacji

11. Zdefiniuj problem i konkretny, wykonalny postulat.
12. Zbierz argumenty i dane ze źródłami.
13. Zredaguj petycję lub list otwarty (poprawna forma).
14. Zbierz podpisy.
15. Złóż do adresata i monitoruj odpowiedź.

Wymagane dowody (do portfolio)

- Treść petycji lub listu.
- Lista podpisów; potwierdzenie złożenia.
- Ewentualna odpowiedź adresata.

Kryteria oceny

- Postulat konkretny i wykonalny.
- Poprawna forma i argumentacja.
- Szacunek dla adresata.

Szacowany czas: 2–3 tygodnie.

KARTA DZIAŁANIA 4

Symulacja obrad organizacji międzynarodowej (Model UN)

Po co to robisz. Zrozumieć procedury i negocjacje międzynarodowe oraz ćwiczyć dialog i poszukiwanie kompromisu.

Kroki realizacji

16. Wybierz komitet i temat (np. rezolucja klimatyczna lub o cyberbezpieczeństwie).
17. Przydziel państwa i przygotujcie ich stanowiska.
18. Przeprowadźcie fazę lobbingu.
19. Debata i wspólna redakcja rezolucji.
20. Głosowanie i podsumowanie.

Wymagane dowody (do portfolio)

- Stanowiska państw (notatki).
- Projekt rezolucji.
- Notatki z przebiegu obrad.

Kryteria oceny

- Znajomość stanowiska reprezentowanego państwa.
- Jakość argumentacji i kultura dyskusji.
- Dążenie do kompromisu.

Szacowany czas: Przygotowanie + 1–2 sesje lekcyjne.

KARTA DZIAŁANIA 5

Audyt konsumencki (odpowiedzialna konsumpcja)

Po co to robisz. Sprawdzić realne pochodzenie i wpływ produktów codziennego użytku.

Kroki realizacji

21. Wybierz produkt lub kategorię.
22. Przeanalizuj etykiety i strukturę właścicielską (np. w rejestrze KRS).
23. Sprawdź certyfikaty i kraj pochodzenia surowców.
24. Porównaj alternatywy (np. z certyfikatem Fairtrade).
25. Sformułuj rekomendacje dla świadomego konsumenta.

Wymagane dowody (do portfolio)

- Karta audytu z danymi i źródłami.
- Zdjęcia etykiet, zestawienie porównawcze.
- Rekomendacje.

Kryteria oceny

- Rzetelna analiza ze źródłami.
- Rozróżnienie faktu od opinii.
- Praktyczne wnioski.

Szacowany czas: 1–2 tygodnie.

KARTA DZIAŁANIA 6

Sonda o postawach wobec migracji lub klimatu

Po co to robisz. Zbadać opinie rówieśników lub mieszkańców i skonfrontować je z danymi.

Kroki realizacji

26. Sformułuj neutralne pytania (bez sugerowania odpowiedzi).
27. Określ próbę (klasa, szkoła, ulica).
28. Przeprowadź sondę anonimowo.
29. Opracuj wyniki (wykresy, procenty).
30. Zestaw wyniki z danymi ze źródeł i zaprezentuj.

Wymagane dowody (do portfolio)

- Kwestionariusz sondy.
- Zestawienie i wizualizacja wyników.
- Prezentacja z zestawieniem faktów.

Kryteria oceny

- Pytania neutralne.
- Poprawne opracowanie danych.
- Zestawienie z faktami; RODO (anonimowość).

Szacowany czas: 1–2 tygodnie.

KARTA DZIAŁANIA 7

Publikacja opinii w mediach szkolnych lub lokalnych

Po co to robisz. Zabrać głos w debacie publicznej o problemie globalnym — z poszanowaniem innych poglądów.

Kroki realizacji

31. Wybierz temat i sformułuj tezę.
32. Zbierz argumenty i dane ze źródłami.
33. Napisz tekst (z szacunkiem dla odmiennych zdań).
34. Opublikuj (gazetka, blog szkolny, media lokalne).
35. Zbierz reakcje odbiorców.

Wymagane dowody (do portfolio)

- Opublikowany tekst.
- Link lub zrzut publikacji.
- Reakcje / komentarze.

Kryteria oceny

- Argumentacja oparta na faktach.
- Szacunek dla odmiennych opinii.
- Poprawność językowa i rzeczowa.

Szacowany czas: 1–2 tygodnie.

KARTA DZIAŁANIA 8

Udział w konsultacjach społecznych sprawy lokalnej o wymiarze globalnym

Po co to robisz. Uczestniczyć w realnym procesie decyzyjnym (np. plan adaptacji miasta do zmian klimatu).

Kroki realizacji

36. Znajdź trwające konsultacje (gmina lub miasto).
37. Zapoznaj się z konsultowanym dokumentem.
38. Przygotuj konkretne, uzasadnione uwagi lub stanowisko.
39. Złóż uwagi w terminie.
40. Śledź wynik konsultacji.

Wymagane dowody (do portfolio)

- Treść złożonych uwag.
- Potwierdzenie złożenia w terminie.
- Informacja o wyniku (jeśli dostępna).

Kryteria oceny

- Znajomość sprawy.
- Uwagi konkretne i uzasadnione.
- Terminowość.

Szacowany czas: Zależnie od terminu konsultacji.

OCENIANIE I RUBRYKI

Ocenianie i rubryki

Moduł 7 — jak oceniać w edukacji obywatelskiej (projekt i portfolio)

Zasada nadrzędna

Ocenie nie podlegają poglądy polityczne ani światopoglądowe ucznia. Ocenia się: sposób formułowania i argumentowania opinii, weryfikację informacji, szacunek dla odmiennych zdań oraz realizację podjętych zobowiązań. Dominuje ocenianie kształtujące — informacja zwrotna ważniejsza niż stopień.

1. Zasady oceniania

Co podlega ocenie

- Sposób argumentacji i uzasadniania własnego stanowiska.
- Umiejętność wyszukiwania i weryfikacji informacji (odróżnianie faktu od opinii).
- Szacunek dla odmiennych opinii i kultura dyskusji.
- Realizacja zobowiązań w działaniach i projekcie zespołowym.

Co NIE podlega ocenie

- Poglądy polityczne, światopoglądowe i osobiste przekonania ucznia.
- „Właściwa” strona sporu — materiał i nauczyciel nie rozstrzygają tematów spornych.

Ocenianie kształtujące

Ocena końcowa jest wypadkową wiedzy przedmiotowej, poziomu realizacji działań obywatelskich i zaangażowania w projekt, udokumentowanych w portfolio. Nauczyciel działa jak mentor: ocena jest drogowskazem rozwoju, nie narzędziem dyscyplinującym. Skala poniższych rubryk: poziom minimalny (1 pkt) — satysfakcjonujący (2–3 pkt) — doskonały (4 pkt).

2. Rubryka oceny projektu edukacyjnego

Ocenia proces i produkt. Uzgodnij rubrykę z uczniami na starcie projektu.

Kryterium	Minimalny (1 pkt)	Satysfakcjonujący (2–3 pkt)	Doskonały (4 pkt)
Definicja celu i planowanie	Cel ogólnikowy, brak jasnego harmonogramu; podział ról pozorny lub nierównomierny.	Cel jasny, choć nie w pełni mierzalny; drobne opóźnienia; poprawny podział ról.	Cel w formacie SMART; precyzyjne kamienie milowe; sprawliwy podział ról.
Realizacja i przezwyciężanie trudności	Zespół bierny, nie reaguje na opóźnienia; trudności z danymi lub akcją.	Realizuje większość zadań, ale mała elastyczność; wymaga stałego wsparcia.	Wysoka sprawczość; samodzielne rozwiązywanie problemów; rzetelne dane lub skuteczna akcja.
Dokumentacja i rzetelność	Dokumentacja niekompletna; brak dowodów etapów; raport powierzchowny.	Prowadzona systematycznie; większość dowodów; refleksje opisowe.	Kompleksowa, estetyczna; bogate dowody; głęboka, krytyczna refleksja.
Prezentacja i upowszechnienie	Odtwórcza (czytanie ze slajdów); wąskie grono; brak dbałości o przekaz.	Poprawna i jasna, na forum klasy; poprawne odpowiedzi na pytania.	Innowacyjna (np. interaktywna); dla społeczności szkolnej lub lokalnej; dbałość o odbiór.

3. Rubryka oceny portfolio obywatelskiego

Ocenia kompletność, wiarygodność, refleksję i krytyczne myślenie.

Kryterium	Minimalny (1 pkt)	Satysfakcjonujący (2–3 pkt)	Doskonały (4 pkt)
Kompletność i struktura	Brak wymaganej liczby działań; materiały chaotyczne, trudne w nawigacji.	Opisy wszystkich wymaganych działań; poprawna struktura; korzysta z szablonu.	Kompletne i logiczne; uczeń spersonalizował szablon i dodał własne sekcje.
Wiarygodność dowodów	Brak twardych dowodów (same deklaracje); materiały niewyraźne lub niepowiązane.	Większość działań udokumentowana poprawnymi dowodami (zdjęcia, kopie pism).	Wszystkie działania udokumentowane jednoznaczными, zróżnicowanymi dowodami wysokiej jakości.
Głębokość autorefleksji	Odpowiedzi zdawkowe, jednowyrazowe; brak zrozumienia własnego procesu uczenia się.	Próba analizy mocnych i słabych stron; opis emocji; wnioski powierzchowne.	Głęboka, krytyczna autorefleksja; precyzyjnie definiuje kompetencje i planuje rozwój.
Krytyczne myślenie i analiza	Bezkrytyczne przyjmowanie informacji; brak rozróżniania faktu od opinii.	Poprawna analiza; odróżnia fakt od opinii; trudność z dekonstrukcją złożonych zjawisk.	Wybitna weryfikacja; identyfikuje dezinformację; analizy wieloaspektowe, oparte na danych.

Wskazówka. Udostępnij rubryki uczniom przed rozpoczęciem pracy — jasne kryteria same w sobie podnoszą jakość. Do samooceny użyj tych samych tabel.

4. Informacja zwrotna i ocena końcowa

Jak formułować informację zwrotną

Skuteczna informacja zwrotna ma trzy części: co uczeń zrobił dobrze, co warto poprawić i jak to zrobić. Odnosi się do kryteriów rubryki, nie do osoby.

Przykład (do projektu):

- **Co dobrze:** każda liczba w raporcie ma źródło — to mocna strona dowodowości.
- **Co poprawić:** cel projektu jest zbyt ogólny; brakuje mierzalnego kryterium sukcesu.
- **Jak:** przeformułuj cel w SMART — dodaj liczbę i termin (np. „dotrzeć do 3 klas do końca listopada”).

Ocena końcowa

Ocena semestralna lub roczna jest wypadkową trzech filarów: wiedzy przedmiotowej, realizacji działań obywatelskich (min. 4) oraz zaangażowania w projekt zespołowy — wszystkie udokumentowane w portfolio. Punkty z rubryk traktuj jako wsparcie decyzji, nie automat: rubryka porządkuje rozmowę o jakości, a nie zastępuje osądu nauczyciela.

- Wiedza i umiejętności — bieżąca aktywność, karty pracy, wyjściówki.
- Działania obywatelskie — karty działań i dowody w portfolio (rubryka portfolio).
- Projekt zespołowy — proces i produkt (rubryka projektu).

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

WERYFIKACJA INFORMACJI

Weryfikacja informacji i dezinformacja

Moduł 8 — mini-moduł przekrojowy: klasyczne techniki manipulacji i dezinformacja generowana przez AI

O module

Weryfikacja informacji to przekrojowa oś Działu VII i znak rozpoznawczy pakietu. Ten mini-moduł możesz poprowadzić jako osobną jednostkę (45 min) albo wpieść w lekcje o klimacie, migracjach czy konfliktach. Obejmuje techniki klasyczne oraz — co dziś kluczowe — dezinformację tworzoną przez sztuczną inteligencję.

1. Klasyczne techniki manipulacji

Cztery najczęstsze techniki (wg NASK/CEDMO). Ucz uczniów rozpoznawać je „na gorąco”.

Technika	Na czym polega	Przykład
Cherry picking	Selektywny dobór prawdziwych faktów w oderwaniu od kontekstu.	Podanie jednej liczby bez porównania, które zmieniłoby wniosek.
Manipulacja skalą wykresu	Zniekształcenie osi lub proporcji słupków, by wywołać fałszywe wrażenie.	Ucięta oś Y pokazująca „gwałtowny” wzrost.
Falszywy autorytet	Powołanie się na „eksperta” bez dorobku w danej dziedzinie.	Teza publikowana tylko w social media, nie w recenzowanych źródłach.
Recykling wizualny	Stare lub niepowiązane zdjęcie jako ilustracja bieżącego wydarzenia.	Zdjęcie sprzed lat podpisane jako „dziś w Polsce”.

2. Dezinformacja generowana przez AI

Sztuczna inteligencja ułatwia masowe tworzenie fałszywych obrazów, nagrań i tekstów. Jakość rośnie, więc rozpoznawanie „po wyglądzie” bywa zawodne — poniższe sygnały pomagają, ale najpewniejsza jest weryfikacja źródła.

Typ treści	Sygnały ostrzegawcze	Jak weryfikować
Obraz z AI	Zniekształcone dłonie i palce; nieczytelny tekst na obrazie; nienaturalna symetria; dziwne tło; zbyt gładka skóra.	Wsteczne wyszukiwanie obrazem; szukaj oryginalnego źródła i daty publikacji.
Deepfake (video)	Nienaturalne mruganie; brak synchronizacji ust; migotanie krawędzi twarzy; niespójne cienie i oświetlenie.	Znajdź oryginał wypowiedzi na oficjalnym kanale; sprawdź kontekst i datę.
Deepfake (audio)	Płaska intonacja; brak oddechu; dziwne pauzy; metaliczne artefakty.	Potwierdź u źródła; sprawdź, czy nagranie istnieje w wiarygodnym medium.
Tekst z AI	Ogólnikowość i powtórzenia; pewność bez źródeł; zmyślane fakty i cytaty (halucynacje); brak konkretów.	Sprawdź cytaty i liczby w źródłach pierwotnych; szukaj oryginału twierdzenia.

Zasada nadrzędna. Narzędzia „wykrywające AI” bywają zawodne i szybko się starzeją. Nie polegaj na jednym teście materiału — weryfikuj ŹRÓDŁO: kto, kiedy i gdzie pierwotnie to opublikował. Jeśli wiarygodne medium tego nie potwierdza, traktuj treść jako niepewną.

3. Narzędzia weryfikacji dla ucznia

- **Wsteczne wyszukiwanie obrazem** (Google Lens, TinEye) — źródło i data zdjęcia.
- **Operatory wyszukiwania** (site:gov.pl, filetype:pdf) — dotarcie do źródeł instytucjonalnych.
- **Weryfikacja eksperta** (Google Scholar, Scopus) — czy autor ma realny dorobek w danej dziedzinie.
- **Bazy fact-checkingowe** (Stowarzyszenie Demagog) — sprawdzone twierdzenia.
- **Weryfikacja krzyżowa** — potwierdź informację w co najmniej dwóch niezależnych, wiarygodnych źródłach.

Trzy pytania na start. Kto to opublikował i po co? Skąd wiadomo, że to prawda (źródło)? Czy potwierdza to inne wiarygodne źródło? Te trzy pytania działają zarówno dla treści klasycznych, jak i tworzonych przez AI.

4. Dwa ćwiczenia + karta pracy

Ćwiczenie A — śledztwo obrazkowe

Nauczyciel pokazuje „dramatyczne” zdjęcie krążące w sieci z podpisem sugerującym, że dzieje się właśnie teraz w Polsce (np. podczas powodzi). Uczniowie wstecznym wyszukiwaniem obrazem znajdują oryginał, ustalają jego prawdziwą datę i miejsce oraz nazywają mechanizm manipulacji.

Ćwiczenie B — audyt autorytetu i treści AI

Uczniowie otrzymują artykuł/wpis twierdzący, że wpływ CO₂ na klimat jest pomijalny, rzekomo potwierdzony przez „naukowca”. Weryfikują postać autora w bazach naukowych, sprawdzają, czy tekst nie nosi znamion treści generowanej przez AI (ogólnikowość, brak źródeł, zmyślane cytaty) i konfrontują twierdzenia z raportami IPCC. Wynik zapisują w tabeli „twierdzenie kontra fakt”.

Karta pracy — weryfikacja treści (do wypełnienia)

Pytanie	Odpowiedź / dowód

Pytania: co to za treść i typ (obraz / wideo / audio / tekst) · kto i kiedy opublikował · jakie sygnały ostrzegawcze · co mówi wsteczne wyszukiwanie lub źródło pierwotne · werdykt (wiarygodne / niepewne / fałszywe) i uzasadnienie.

Jak wpleść w Dział VII. Uruchom mini-moduł przed lekcjami o tematach szczególnie narażonych na manipulację: klimat (L5), migracje (LF1), konflikty (LF4) i bieżące wydarzenia (LF6). Weryfikację ćwiczenie na realnych, aktualnych przykładach.

KOMPENDIUM DLA NAUCZYCIELA

Świat globalnych zależności

Moduł 9 — merytoryczne tło do Działu VII edukacji obywatelskiej (LO i technikum)

Po co to jest

„Ściąga ekspercka” do prowadzenia Działu VII z pewnością. Dla każdego z 11 obszarów: kontekst, kluczowe dane ze źródłami, mechanizmy oraz — przy tematach spornych — zestawienie 2–3 stanowisk bez rozstrzygania. Materiał referencyjny (nie scenariusz) — sięgaj po niego, gdy potrzebujesz tła i liczb.

Zasady: każda liczba ma źródło (instytucja + rok). Dane zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026); pozycje bez nowszej pełnej serii podano z rokiem odczytu.

Spis obszarów

- A. Agenda 2030 i Cele Zrównoważonego Rozwoju
- B. Kryzys klimatyczny i polityka klimatyczna
- C. Migracje
- D. Handel, łańcuchy dostaw i odpowiedzialna konsumpcja
- E. Bezpieczeństwo: NATO, ONZ, cyberprzestrzeń i zagrożenia hybrydowe
- F. Korporacje międzynarodowe
- G. Konflikty międzynarodowe
- H. Dyplomacja i służba konsularna
- I. Zależności Polski: handel, energia, inwestycje
- J. Organizacje, młodzież i zaangażowanie obywatelskie
- K. Weryfikacja informacji i dezinformacja

Jak korzystać z kompendium

Kompedium jest materiałem referencyjnym dla nauczyciela — nie scenariuszem. Sięgaj po nie, gdy przygotowujesz lekcję lub gdy uczniowie zadają trudne pytanie i potrzebujesz pewnego tła oraz liczby ze źródłem.

- **Struktura obszaru:** kontekst → kluczowe dane (ze źródłami) → mechanizmy → perspektywy (przy tematach spornych).
- **Dane:** każda liczba ma źródło (instytucja + rok). Dane zaktualizowano do wartości 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026); pozycje bez nowszej pełnej serii podano z rokiem odczytu.
- **Tematy sporne:** prezentowane jako 2–3 stanowiska bez rozstrzygania. W klimacie twardo oddzielaj konsensus naukowy (fakt) od sporu o tempo i koszty (opinia).
- **Nazewnictwo:** obszary nazwano tak, jak odsyłają do nich scenariusze i karty pracy; powiązania zebrano w tabeli niżej.

Który obszar zasila którą lekcję

Obszar	Lekcja / moduł Działu VII
A. Agenda 2030 / SDG	L3 — Wielkie wyzwania, wspólne rozwiązania
B. Klimat	L5 — Klimat: nauka i polityka
C. Migracje	LF1 — Migracje bez mitów
D. Handel i konsumpcja	L4 — Anatomia globalnego handlu; L1
E. Bezpieczeństwo	L2 — Bezpieczeństwo w niepewnym świecie
F. Korporacje	LF3 — Korporacje-giganci
G. Konflikty	LF4 — Konflikt pod lupą prawa
H. Dyplomacja i konsulat	LF5 — Polak za granicą
I. Zależności Polski	L1 — Świat naczyń połączonych
J. Organizacje i młodzież	LF2 — Obywatele w akcji
K. Dezinformacja	LF6 — Reporter na dyżurze; mini-moduł weryfikacji

A. Agenda 2030 i Cele Zrównoważonego Rozwoju

Agenda 2030, przyjęta rezolucją Zgromadzenia Ogólnego ONZ 25 września 2015 r., to wspólny plan działania oparty na 17 Celach Zrównoważonego Rozwoju, 169 zadaniach i 231 wskaźnikach, ujętych w zasadzie „5P”: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój, partnerstwo. W Polsce zrównoważony rozwój ma rangę konstytucyjną (art. 5 Konstytucji RP); koordynuje go Ministerstwo Rozwoju i Technologii, a monitoruje GUS (portal sdg.gov.pl). Polska złożyła przeglądy krajowe (VNR) w 2018 i 2023 r.

Kluczowe dane (ze źródłami)

- Świat (2025): na ścieżce realizacji jest **35% zadań**; 48% zbyt wolno; **18% w regresie** poniżej poziomu z 2015 r. (UN DESA, 2025) (dane 2025/2026)
- Roczna luka inwestycyjna krajów rozwijających się: **~4 bln USD**; pomoc rozwojowa krajów DAC: **0,26% DNB (2025)** wobec celu 0,7% — spadek z 0,34% w 2024. (OECD, 2026) (dane 2025/2026)
- Polska w Sustainable Development Report 2026: **11. miejsce (82,07 pkt)** na 167 krajów (w 2025 r.: 9. miejsce, 82,08). (SDSN, SDR 2026) (dane 2025/2026)
- Polska: mocne wskaźniki instytucjonalne maskują „lukę wdrożeniową”. Najmocniej: Cel 1 (ubóstwo) i Cel 4 (edukacja); najslabiej: Cel 7 (energia) i Cel 13 (klimat). (GUS / SDSN, 2026)

Mechanizmy — jak to działa

Cele są niepodzielne — postęp w jednym zależy od innych (edukacja ↔ ubóstwo ↔ klimat). Kluczową barierą jest luka finansowa: stabilne finansowanie międzynarodowe ogranicza ubóstwo lokalnie, co zmniejsza presję migracyjną. Dlatego realizacja Agendy wymaga jednocześnie współpracy państw i działań lokalnych obywateli.

Wątek sporny (jeśli wejdzie): pomoc rozwojowa

Za większą pomocą

- stabilizacja regionów ogranicza kryzysy i migracje przymusowe;
- zamożne kraje zobowiązały się do 0,7% DNB.

Za ostrożnością

- priorytet potrzeb krajowych i skuteczności wydatków;
- ryzyko uzależnienia beneficjentów od pomocy.

B. Kryzys klimatyczny i polityka klimatyczna

Konsensus naukowy IPCC jest jednoznaczny: emisje gazów cieplarnianych z działalności człowieka są głównym motorem globalnego ocieplenia. Spór publiczny nie dotyczy istnienia zjawiska, lecz tempa, metod i sprawiedliwego podziału kosztów transformacji.

Kluczowe dane (ze źródłami)

- Temperatura globalna 2011–2020: **+1,1°C** wobec 1850–1900; **2024 r. był najcieplejszy (+1,48°C)**, **2025 trzecim (+1,47°C)**. (IPCC / WMO–Copernicus, 2026) (dane 2025/2026)
- Stężenie CO₂: z ~277 ppm (1750) do **429,4 ppm (2026)** — rekord (425,7 średnia 2025). (NOAA / Copernicus) (dane 2025/2026)
- Polska: ocieplenie **+2,0°C od 1951 r.** (+0,29°C/dekadę). Emisje 2024: **341,03 mln t ekwiwalentu CO₂** (–41,2% wobec 1988); CO₂ 81,8%, metan 11,1%. (KOBiZE, KRI 2026 / IMGW) (dane 2025/2026)
- Koszty ekstremów pogodowych do 2050 r.: **83 mld zł/rok przy transformacji lub 124 mld zł/rok bez działań (2,2% PKB)**. Powódź IX 2024 kosztowała ok. 13 mld zł (opady lokalnie >219 mm; przy +1,3°C prawdopodobieństwo takich opadów wzrosło ~2×). (Instytut Reform / ClientEarth / IMGW, 2025) (dane 2025/2026)
- Inicjatywy: Porozumienie paryskie (2015); Fit for 55 — **–55% emisji netto do 2030** (vs 1990), neutralność 2050, EU ETS –62% do 2030 (vs 2005), cel ESR dla Polski –17,7%, zakaz rejestracji nowych aut spalinowych po 2035; Społeczny Fundusz Klimatyczny 2026–2032: **86,7 mld EUR**. (Komisja Europejska / UE) (dane 2025/2026)

Fakt vs opinia (zasada twarda). Przyczyny i skutki ocieplenia to konsensus naukowy — nie poddajemy ich pod głosowanie. Tempo, koszty i metody transformacji to spór polityczno-gospodarczy — prezentujemy stanowiska bez rozstrzygania.

Perspektywy w sporze o tempo transformacji

Pro-transformacyjna

- koszt zaniechania (straty od ekstremów) przewyższa koszt transformacji;
- OZE i energetyka jądrowa ograniczają zależność od importu surowców;

Sceptyczno-krytyczna

- nierówne obciążenie: węgiel ~52% generacji energii elektrycznej PL (2025) wobec ~11% w Danii;
- carbon leakage: UE ~6% emisji globalnych, Chiny ~28% — limity mogą wypychać produkcję;
- wysokie koszty dostosowania do Fit for 55 dla Polski i ryzyko ubóstwa energetycznego.

Uwaga: liczby w perspektywach (udziały miks, koszty, akumulatory >6,5 mld EUR eksportu) to wartości zmienne — (dane 2025/2026).

C. Migracje

Migracje łączą Polskę ze światem dwukierunkowo: Polacy emigrują czasowo, a Polska stała się krajem docelowym dla migrantów przymusowych i zarobkowych. Podstawą rzetelnej lekcji jest ściśle rozróżnianie kategorii prawnych: uchodźca, beneficjent ochrony czasowej, migrant zarobkowy.

Kluczowe dane (ze źródłami)

- Świat (poł. 2024): **304 mln migrantów** (3,7% populacji). Przymusowo wysiedleni (koniec 2025): **117,8 mln** (68,7 mln wewnątrz, 41,6 mln uchodźców); spadek z 122 mln (2024). (UN DESA / UNHCR, 2026) (dane 2025/2026)
- UE (2025): **669 365** pierwszorazowych wniosków azylowych (–27% r/r); ochronę przyznano 361 325 osobom; 21 125 małoletnich bez opieki. (Eurostat) (dane 2025/2026)
- Polska (koniec 2025): **~2,3 mln cudzoziemców (~6% mieszkańców)**, Ukraińcy 73% (~1,68 mln). Koncentracja: Wrocław 19,5%, Warszawa 14,5%, Poznań 12,5%, Kraków 11,3%. (GUS, 2026) (dane 2025/2026)
- Praca (koniec 2025): **1 141,1 tys. cudzoziemców** (+7,2% r/r), Ukraińcy 67,6%. Statusy PESEL UKR (IV 2026): 971 255. (GUS / Eurostat, 2026) (dane 2025/2026)
- Emigracja Polaków (koniec 2024): **~1,499 mln** (UK 415 tys., Niemcy 407 tys.). Wpływ: uchodźcy z Ukrainy ~2,7% PKB Polski (2024). (GUS 2024 / Deloitte 2024)
- Zmiana prawna: ustawa „wygaszająca” weszła w życie 5 marca 2026 — ujednoliciła ochronę czasową; PESEL UKR trzeba zweryfikować paszportem, inaczej od 1 września 2026 status wygasa; wyjazd >30 dni kończy ochronę. (stan prawny 2026)

Mechanizmy — jak to działa

Migracja czasowo łagodzi kryzys demograficzny (przyrost naturalny 2024: –4,2‰) i zasila rynek pracy oraz ZUS, ale obciąża usługi publiczne i wymaga sprawnej integracji. Polityka migracyjna to ciągłe bilansowanie korzyści ekonomicznych i humanitarnych z kosztami społecznymi.

Perspektywy w debacie o migracjach

Pozytywne konsekwencje

- łagodzenie ujemnego przyrostu naturalnego i niedoboru rąk do pracy;
- składki i wkład w PKB (uchodźcy z Ukrainy ~2,7% PKB w 2024).

Ryzyka

- przeciążenie szkół i ochrony zdrowia; integracja dzieci bez języka polskiego;
- napięcia w małych gminach (udział cudzoziemców do 25–30%);
- słabość strategii integracji — MIPEX 2020: Polska 40/100.

Uwaga: wskaźnik MIPEX i udziały procentowe to wartości zmienne — (dane 2025/2026). Metodyka: język strukturalny, nie emocjonalny; dekonstrukcja stereotypów danymi.

D. Handel, łańcuchy dostaw i odpowiedzialna konsumpcja

Globalizacja obniżyła ceny towarów, ale wygenerowała rażące dysproporcje w podziale zysków i koszty społeczno-środowiskowe na początku łańcuchów dostaw. Konsumpcja w krajach zamożnych jest bezpośrednio powiązana z warunkami pracy i środowiska w krajach wydobycia i uprawy.

Kluczowe dane (ze źródłami)

- Kakao: Wybrzeże Kości Słoniowej **~45%** globalnej podaży; rolnik otrzymuje ok. **37% płacy godnej** (0,78 USD/dzień wobec 2,51 USD); na farmach kakao (WKS + Ghana) pracuje **>1,56 mln dzieci**. (*Fairtrade International*) (dane 2025/2026)
- Kobalt: Demokratyczna Republika Konga **>70%** produkcji; ~25–40% z kopalń rzemieślniczych (~150 tys. osób); **~35–40 tys. dzieci**; zarobek ~1–2 USD/dzień; skutki zdrowotne (pylica, kobałtoza). (*raporty NGO*) (dane 2025/2026)
- Odpowiedzialna konsumpcja = Cel 12 Agendy 2030: certyfikaty (Fairtrade, UTZ), ograniczanie marnotrawstwa, unikanie produktów z wyzysku.
- Patriotyzm gospodarczy: model polski mieszany (Polski Fundusz Rozwoju, „narodowi czempioni” + otwartość). Indeks Wolności Gospodarczej 2025: Polska **25. na 44** w Europie („umiarkowanie wolna”). (*Heritage Foundation*) (dane 2025/2026)
- Kазus prawny: Nestlé USA i Cargill przed Sądem Najwyższym USA (2021) — brak odpowiedzialności w USA za nadużycia w zagranicznych częściach łańcucha; fala krytyki.

Perspektywy: patriotyzm gospodarczy a wolny rynek

Interwencjonistyczna

- popyt wewnętrzny, miejsca pracy, wpływy podatkowe, budowa kapitału narodowego;

Wolnorynkowa

- rynek najefektywniej alokuje zasoby; protekcjonizm podnosi ceny i prowokuje wojny handlowe uderzające w eksporterów.

Wrażliwość: temat pracy dzieci ujmuj strukturalnie (mechanizm, dane, rozwiązania), bez epatowania.

E. Bezpieczeństwo: NATO, ONZ, cyberprzestrzeń i zagrożenia hybrydowe

Bezpieczeństwo obejmuje dziś nie tylko obronę granic, lecz także odporność cyberprzestrzeni i infrastruktury oraz przeciwdziałanie operacjom hybrydowym. NATO pełni funkcję odstraszania i obrony kolektywnej (art. 5), a ONZ — uniwersalnego, choć często sparaliżowanego, systemu bezpieczeństwa zbiorowego.

Kluczowe dane (ze źródłami)

- Wydatki obronne 2025 (% PKB): Polska **4,7%** — najwyższy odsetek w NATO (wzrost z 3,9% w 2024). Szczyt w Hadze (VI 2025): cel 5% PKB do 2035 (3,5% siły + 1,5% odporność); wszystkie państwa po raz pierwszy osiągnęły min. 2%. (NATO, 2026) *(dane 2025/2026)*
- Wschodnia flanką: rotacyjna obecność (eFP) i struktury dowódcze w Polsce; ONZ — misja UNIFIL w Libanie z udziałem **220 polskich żołnierzy** od 2019 r. (NATO / MON / ONZ) *(dane 2025/2026)*
- Cyberbezpieczeństwo 2025: **272 941 zgłoszonych incydentów** (+144,4% r/r) — CSIRT NASK 260 783 (+152%), MON 7 125 (+69%), GOV 5 033 (+26,1%). (Ministerstwo Cyfryzacji, 2026) *(dane 2025/2026)*
- Presja na granicy z Białorusią gwałtownie spadła: I–V 2026 tylko **215 prób** (–98% r/r), zatrzymanych 3 osoby do 14 V 2026 (2025: 1,8 tys.). (Straż Graniczna, 2026) *(dane 2025/2026)*

Mechanizmy — jak to działa

Rada Bezpieczeństwa ONZ bywa sparaliżowana użyciem prawa weta przez stałych członków (P5) — ostatnio najczęściej Rosję i Chiny, choć z weta korzystały też inne mocarstwa. Zagrożenia hybrydowe łączą środki militarne i niemilitarne (cyberataki, dezinformacja, presja migracyjna) poniżej progu otwartej wojny, co utrudnia ich rozpoznanie i odpowiedź.

Perspektywy: reforma prawa weta w Radzie Bezpieczeństwa ONZ

Grupa G4 (Japonia, Niemcy, Indie, Brazylia)

- rozszerzyć skład o nowych stałych członków i ograniczyć weto (Model A/B).

Stali członkowie (P5)

- weto to bezpiecznik przed bezpośrednią konfrontacją mocarstw nuklearnych.

Państwa średnie (m.in. Polska, Włochy)

- wzmocnić zgromadzenia regionalne i wprowadzić „inteligentne weto” w sprawach zbrodni.

Kontekst: „Pakt dla Przyszłości” przyjęty na Szczycie Przyszłości ONZ we wrześniu 2024 r.

F. Korporacje międzynarodowe

Transnarodowe korporacje dysponują potencjałem finansowym przewyższającym PKB wielu państw i silnie wpływają na rynki pracy, innowacje oraz środowisko. Ich obecność niesie zarówno korzyści (inwestycje, technologie), jak i koszty (warunki pracy, podatki, środowisko).

Kluczowe dane (ze źródłami)

- Amazon w Polsce (od 2012): **>38 mld PLN inwestycji** (8 mld w 2024), wkład do PKB >27 mld PLN, >19 tys. zatrudnionych bezpośrednio i ~30 tys. u podwykonawców. Krytyka PIP i związków (normy wydajności, monitoring); kara 752,4 mln EUR we Włoszech (praktyki monopolistyczne). (*media branżowe / PIP*) (dane 2025/2026)
- TSMC: **>90%** najbardziej zaawansowanych mikroprocesorów świata; inwestycja 165 mld USD w Arizonie (dywersyfikacja geopolityczna). Koszty środowiskowe: zakłady na Tajwanie pochłaniają >6,4% energii elektrycznej wyspy oraz ekstremalne ilości wody. (*media technologiczne*) (dane 2025/2026)

Perspektywy: czy korporacje osłabiają suwerenność państw?

Technokratyczno-rynkowa

- tylko globalne podmioty finansują przełomowe technologie i modernizują rynki pracy;

Suwerennościowo-socjalna

- Big Tech jako quasi-państwa: unikanie podatków, kontrola prywatności, monopolizacja, warunki pracy ponad standardami socjalnymi.

G. Konflikty międzynarodowe

Współczesne konflikty testują skuteczność prawa międzynarodowego i mechanizmów pokojowych ONZ. Dwa kazusy dobrze pokazują napięcie między prawem a polityką.

Morze Południowochińskie

- Chiny roszczą sobie 80–90% akwenu („linia dziewięciu kresek”, 1947) wobec Wietnamu, Filipin, Malezji i Brunei; przez region przechodzi towar o wartości ~5 bln USD/rok. (UNCLOS / media) (dane 2025/2026)
- Konwencja o prawie morza (UNCLOS, 1982) definiuje wyspę i Wyłączną Strefę Ekonomiczną (200 mil morskich). Trybunał w Hadze (2016, sprawa Filipin) orzekł, że roszczenia Chin są sprzeczne z prawem — Chiny zbojkotowały wyrok. USA i sojusznicy prowadzą operacje swobody żeglugi (FONOPS).

Wojna domowa w Sudanie (od kwietnia 2023)

- Rywalizacja gen. el-Burhana (armia SAF) i gen. Dagalo (paramilitarne RSF) o zasoby i państwo. Konsekwencje: ponad 14 mln zmuszonych do ucieczki, w tym **7,1 mln wysiedlonych wewnątrz** i **4,4 mln uchodźców**; ≥150 tys. ofiar; pomocy wymaga 33,7 mln osób (2026). (UNHCR / OCHA, 2026) (dane 2025/2026)
- Masowe zbrodnie wojenne i czystki w Darfurze naruszają prawo humanitarne i konwencje genewskie. Sankcje UE przedłużone do 10 października 2026 (18 osób, 8 podmiotów); mediacje ONZ nieskuteczne (paraliż Rady, zewnętrzne wsparcie dla RSF m.in. z ZEA). (Rada UE / ONZ, 2026)

Wrażliwość: oba kazusy ujmuj prawno-analitycznie, bez drastyczności; akcent na prawo międzynarodowe i (nie)skuteczność mechanizmów.

H. Dyplomacja i służba konsularna

Służba zagraniczna RP realizuje dwie funkcje: reprezentację państwa (ambasada) oraz bezpośrednią pomoc obywatelom (konsulat).

Ambasada (przedstawicielstwo dyplomatyczne)	Konsulat (urząd konsularny)
Reprezentuje państwo, prowadzi politykę zagraniczną, negocjacje i umowy, dyplomację gospodarczą.	Bezpośrednia pomoc obywatelom: paszporty, opieka prawna, rejestracja stanu cywilnego, wizy.

Praktyka: Odyseusz, ostrzeżenia MSZ, granice pomocy konsula

- System Odyseusz (odyseusz.msz.gov.pl): bezpłatne, dobrowolne zgłaszanie podróży; konsul może wysłać ostrzeżenia i instrukcje ewakuacji; dane usuwane 14 dni po podróży. Od 2 lipca 2026 r. dostępny w aplikacji mObywatel dla wszystkich pełnoletnich (rejestracja podróży, dodanie dzieci, powiadomienia SMS/e-mail; powiadomienia push wymagają włączenia obserwacji kraju). (MC / MSZ, 2026)
- Ostrzeżenia MSZ — skala 4-stopniowa: (1) zachowaj ostrożność, (2) zachowaj szczególną ostrożność, (3) MSZ odradza podróże niekonieczne, (4) MSZ odradza wszelkie podróże — z przełożeniem na ważność polis.
- **Konsul MOŻE:** wydać paszport tymczasowy, wystawić Europejski Dokument Podróży dla obywatela UE, udostępnić listę adwokatów i lekarzy, powiadomić rodzinę, pośredniczyć w przekazaniu środków.
- **Konsul NIE MOŻE:** opłacać długów, mandatów, kaucji, leczenia ani adwokatów; być obrońcą; interweniować w prywatnych sporach; załatwiać pracy lub zakwaterowania.

I. Zależności Polski: handel, energia, inwestycje

Gospodarka Polski jest głęboko osadzona w globalnych łańcuchach wartości, z kluczową rolą rynku niemieckiego i rosnącą rolą Chin w imporcie. Równolegle trwa głęboka rekonstrukcja miksu energetycznego.

Kluczowe dane (ze źródłami)

- Handel 2025: eksport — Niemcy **27%**, Czechy 6,2%, Francja 6,1% (do UE 75,2%); import — Niemcy 19%, Chiny **15,8%**, USA 4,8%. Bilans: deficyt -21,4 mld zł (w 2024 nadwyżka). (GUS, 2025) (dane 2025/2026)
- Bezpośrednie inwestycje zagraniczne 2024: napływ **-55% r/r (13,0 mld USD)**; najwięksi inwestorzy — Niemcy 25,4 mld PLN, Francja 13,4, USA 12,6. (NBP, 2024)
- Energia: zależność importowa z **29% (2014) do 45% (2023)**; ropa ~98% importu, gaz 82%; rosyjski gaz i węgiel wyeliminowane do końca 2024. Alternatywy: Arabia Saudyjska, Norwegia (Baltic Pipe), USA (LNG). (Forum Energii) (dane 2025/2026)
- OZE w produkcji energii elektrycznej 2025: **31,4% (54,75 TWh)**; węgiel spadł do 52,2% (z 56,2% w 2024). Wpływy z ETS 2024: 16,6 mld zł; koszt importu netto surowców 2025: 104 mld zł (z 112 mld w 2024). (Forum Energii, 2026) (dane 2025/2026)

Mechanizmy — jak to działa

Powiązania kooperacyjne działają w obie strony: spadek niemieckiego eksportu przekłada się na mniejsze zamówienia w polskich zakładach motoryzacyjnych. Dywersyfikacja dostaw surowców zwiększa bezpieczeństwo, ale ma wymierną cenę (~104 mld PLN importu netto w 2025).

J. Organizacje, młodzież i zaangażowanie obywatelskie

Rozwiązywanie problemów globalnych wymaga synergii prawa międzynarodowego, instytucji państwa i oddolnej aktywności obywateli. Organizacje pozarządowe łączą pomoc humanitarno-rozwojową z edukacją globalną.

Kluczowe dane (ze źródłami)

- Model polski: Polska Akcja Humanitarna prowadzi programy dla szkół („Lekcje Pomagania”, „Godziny Wychowawcze ze Światem”) oraz Tydzień Edukacji Globalnej.
- Młodzieżowy Delegat RP do ONZ: program Komitetu ds. Pożytku Publicznego i MSZ; kandydaci 18–28 lat; trzyetapowa rekrutacja (CV i esej po angielsku, rozmowa, selekcja MSZ); wymóg działalności w NGO/wolontariacie i angielskiego min. C1. Rekrutacja na 81. sesję ZO ONZ w toku (2026: 154 zgłoszenia, 12 osób w II etapie) — nazwiska delegatów jeszcze nieustalone, nie publikuj. (KPRM/MSZ, 2026)
- Aktywizm klimatyczny: Młodzieżowy Strajk Klimatyczny, Koalicja 10% (m.in. OTOP, ClientEarth, Polska Zielona Sieć).
- Wolontariat szkolny: zbiórki, wystawy edukacyjne, gry symulacyjne i escape roomy.

Kanały zaangażowania różnicuj: instytucjonalny (dyplomacja młodzieżowa), rzeczniczy (kampanie, lobbying) i lokalny (wolontariat) — każdy ma inny próg wejścia.

K. Weryfikacja informacji i dezinformacja

Tematy globalne (migracje, klimat, konflikty) są szczególnie narażone na manipulację. Kompetencja weryfikacji to przekrojowa oś Działu VII i znak rozpoznawczy pakietu.

Techniki manipulacji (wg NASK/CEDMO)

- Selektywny dobór faktów (cherry picking) — prawdziwe dane wyrwane z kontekstu.
- Manipulacja skalą wykresu — zniekształcanie osi, by wywołać wrażenie gwałtownej zmiany.
- Fałszywy autorytet — powoływanie się na „ekspertów” bez dorobku w danej dziedzinie.
- Recykling materiałów wizualnych — stare lub niepowiązane zdjęcia jako ilustracja bieżących wydarzeń.

Narzędzia weryfikacji dla ucznia

- Wsteczne wyszukiwanie obrazem (Google Lens, TinEye) — źródło i data zdjęcia.
- Operatory wyszukiwania (site:gov.pl, filetype:pdf) — dotarcie do źródeł instytucjonalnych.
- Weryfikacja eksperta (Google Scholar, Scopus) i bazy fact-checkingowe (Stowarzyszenie Demagog).

Źródła pierwotne — gdzie zweryfikować dane

Priorytet źródeł pierwotnych i instytucjonalnych. Przy każdej publikacji dane zaktualizowano do 2025/2026 (weryfikacja 03.07.2026); odświeżaj przy kolejnych edycjach.

- **SDG i rozwój:** ONZ (unstats.un.org), Sustainable Development Report, GUS (sdg.gov.pl), MRiT, PIE.
- **Klimat:** IPCC (AR6), KOBiZE / IOŚ-PIB (Krajowy Raport Inwentaryzacyjny), IMGW, Komisja Europejska, Senat RP, Forum Energii.
- **Migracje:** GUS (dane eksperymentalne o cudzoziemcach), Eurostat, UNHCR, IOM / Migration Data Portal, MIPEX.
- **Handel i konsumpcja:** GUS (handel zagraniczny), Fairtrade International, raporty NGO, Heritage Foundation (Indeks Wolności Gospodarczej).
- **Bezpieczeństwo i dyplomacja:** NATO (raport Sekretarza Generalnego), Ministerstwo Cyfryzacji, Straż Graniczna, PISM, MSZ (Odyseusz, pomoc konsularna), UNCLOS, Consilium.
- **Energia i inwestycje:** Forum Energii, NBP (bezpośrednie inwestycje zagraniczne), GUS.
- **Zaangażowanie i weryfikacja:** PAH, MSZ / KPRM (Młodzieżowy Delegat RP), NASK / CEDMO, Stowarzyszenie Demagog.

Dokładne odnośniki do konkretnych raportów są w Briefie pakietu oraz w czterech raportach źródłowych. Kompendium podaje instytucję i rok — właściwy dokument dobierz do najnowszej edycji.

KARTA PRACY · L1

Świat naczyń połączonych

Dział VII · wymaganie P1 · „Jak my wpływamy na świat i jak świat wpływa na nas?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Rozpoznaję cztery rodzaje zależności Polski od świata i podaję przykład z danymi.
- Wskazuję przyczynę i skutek zależności oraz łączę ją z moim życiem (glokalność).

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · Handel — od kogo kupujemy i komu sprzedajemy

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Eksport Polski (2025): Niemcy **27%**, Czechy 6,2%, Francja 6,1%; do UE 75,2%. *(dane 2025/2026)*
- Import Polski (2025): Niemcy **19%**, Chiny **15,8%**, USA 4,8%. *(dane 2025/2026)*
- Bilans 2025: deficyt -21,4 mld zł (w 2024 nadwyżka). *(GUS, 2025)*

Rodzaj zależności:

Przyczyna (w tym historyczna):

Skutek:

U mnie w życiu (glokalność):

Stacja 2 · Energia — skąd bierzemy prąd i paliwo

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Zależność importowa energetyczna: **29% (2014) → 45% (2023)**. *(dane 2025/2026)*
- Ropa: ~98% importu; gaz: 82%; rosyjski gaz i węgiel wyeliminowane do końca 2024. Koszt importu surowców 2025: 104 mld zł.
- OZE w energii elektrycznej (2025): **31,4% (54,75 TWh)**; węgiel 52,2% (z 56,2% w 2024). *(Forum Energii)*
(dane 2025/2026)

Rodzaj zależności:

Przyczyna (w tym historyczna):

Skutek:

U mnie w życiu (glokalność):

Stacja 3 · Ludzie i praca — zależności w obie strony

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Cudzoziemcy w Polsce (koniec 2025): **~2,3 mln (~6% mieszkańców)**, Ukraińcy 73% (~1,68 mln). Pracujący: 1 141,1 tys. (XII 2025, +7,2% r/r). *(dane 2025/2026)*
- Emigracja Polaków (koniec 2024): **~1,499 mln** (UK 415 tys., Niemcy 407 tys.). *(GUS)*
- Uchodźcy z Ukrainy: ok. 2,7% PKB Polski (2024). *(GUS / UNHCR / Deloitte) (dane 2025/2026)*

Rodzaj zależności:

Przyczyna (w tym historyczna):

Skutek:

U mnie w życiu (glokalność):

Stacja 4 · Łańcuch dostaw — kto płaci prawdziwą cenę

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Kakao: Wybrzeże Kości Słoniowej **~45%** globalnej podaży. Rolnik: ~37% płacy godnej (0,78 USD/dzień wobec 2,51 USD). Praca dzieci: >1,56 mln (WKS + Ghana). *(Fairtrade International)*
- Kobalt (smartfon): DR Kongo **>70%** produkcji; ~35–40 tys. dzieci; ~1–2 USD/dzień. *(raporty NGO)*
- Odpowiedź: odpowiedzialna konsumpcja (SDG 12) — certyfikaty, ograniczanie marnotrawstwa.

Rodzaj zależności:

Przyczyna (w tym historyczna):

Skutek:

U mnie w życiu (glokalność):

Mapa zależności — uzupełnij

Do każdego wymiaru wpisz jeden konkretny przykład z danymi.

	HANDEL wpisz 1 przykład	
ŁAŃCUCH DOSTAW wpisz 1 przykład	POLSKA	ENERGIA wpisz 1 przykład
	LUDZIE I PRACA wpisz 1 przykład	

Wyjściówka

1. Wypisz dwie zależności Polski od świata; dla jednej podaj przyczynę i skutek.

2. Wskaż jedną rzecz z Twojego życia, która zależy od świata — i wyjaśnij jak.

3. Podaj jedną liczbę z lekcji, którą warto zweryfikować, i napisz gdzie to sprawdzisz.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L1

Świat naczyń połączonych

Dział VII · wymaganie P1 · „Jak my wpływamy na świat i jak świat wpływa na nas?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Zależność globalna** — powiązanie Polski z innymi krajami (gospodarcze, energetyczne, ludzkie, w produkcji).
- **Import / eksport** — import = kupujemy z zagranicy; eksport = sprzedajemy za granicę.
- **Łańcuch dostaw** — droga produktu od surowca, przez fabrykę, do sklepu.
- **Glokalność** — „globalne w moim życiu” — jak wielka sprawa dotyka mnie i mojej okolicy.
- **Odpowiedzialna konsumpcja** — wybory zakupowe, które ograniczają szkody dla ludzi i środowiska.

Przykład wypełnienia (Stacja 1 — Handel)

Rodzaj zależności: handlowa (kupujemy i sprzedajemy za granicą).**Przyczyna:** bliskość i członkostwo w UE — najwięcej wymiany z Niemcami.**Skutek:** gdy gospodarka Niemiec zwalnia, polski eksport też odczuwa spadek.**U mnie w życiu:** wiele produktów w sklepie pochodzi z importu — moje zakupy to część handlu.

Stacja 1 · Handel — od kogo kupujemy i komu sprzedajemy

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Eksport Polski (2025): Niemcy **27%**, Czechy 6,2%, Francja 6,1%; do UE 75,2%. *(dane 2025/2026)*
- Import Polski (2025): Niemcy **19%**, Chiny **15,8%**, USA 4,8%. *(dane 2025/2026)*
- Bilans 2025: deficyt -21,4 mld zł (w 2024 nadwyżka). *(GUS, 2025)*

Uzupełnij zdanie:

Polska najwięcej eksportuje do (.....%), a najwięcej importuje z i

Pytania pomocnicze: Do którego kraju Polska eksportuje najwięcej? Skąd najwięcej importuje? Co się zmienia w bilansie?

Skutek + „u mnie w życiu”:

Stacja 2 · Energia — skąd bierzemy prąd i paliwo

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Zależność importowa energetyczna: **29% (2014) → 45% (2023)**. *(dane 2025/2026)*
- Ropa: ~98% importu; gaz: 82%; rosyjski gaz i węgiel wyeliminowane do końca 2024. Koszt importu surowców 2025: 104 mld zł.
- OZE w energii elektrycznej (2025): **31,4% (54,75 TWh)**; węgiel 52,2% (z 56,2% w 2024). *(Forum Energii) (dane 2025/2026)*

Uzupełnij zdanie:

Zależność importowa energii wzrosła z% (2014) do% (2023); udział OZE to%.

Pytania pomocnicze: Czy zależność od importu energii rośnie, czy maleje? Co robi udział OZE? Skąd Polska bierze ropę i gaz?

Skutek + „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · Ludzie i praca — zależności w obie strony

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Cudzoziemcy w Polsce (koniec 2025): **~2,3 mln (~6% mieszkańców)**, Ukraińcy 73% (~1,68 mln).
Pracujący: 1 141,1 tys. (XII 2025, +7,2% r/r). *(dane 2025/2026)*
- Emigracja Polaków (koniec 2024): **~1,499 mln** (UK 415 tys., Niemcy 407 tys.). *(GUS)*
- Uchodźcy z Ukrainy: ok. 2,7% PKB Polski (2024). *(GUS / UNHCR / Deloitte) (dane 2025/2026)*

Uzupełnij zdanie:

Do Polski przyjeżdżają głównie, a Polacy najczęściej emigrują do i

Pytania pomocnicze: Kto przyjeżdża do Polski, a kto wyjeżdża? W którą stronę działa ta zależność? Jaki jest wpływ na gospodarkę?

Skutek + „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Łańcuch dostaw — kto płaci prawdziwą cenę

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Kakao: Wybrzeże Kości Słoniowej **~45%** globalnej podaży. Rolnik: ~37% płacy godnej (0,78 USD/dzień wobec 2,51 USD). Praca dzieci: >1,56 mln (WKS + Ghana). *(Fairtrade International)*
- Kobalt (smartfon): DR Kongo **>70%** produkcji; ~35–40 tys. dzieci; ~1–2 USD/dzień. *(raporty NGO)*
- Odpowiedź: odpowiedzialna konsumpcja (SDG 12) — certyfikaty, ograniczanie marnotrawstwa.

Uzupełnij zdanie:

Rolnik uprawiający kakao dostaje ok.% płacy godnej; kobalt w >70% pochodzi z

Pytania pomocnicze: Skąd pochodzi surowiec (kakao, kobalt)? Ile dostaje rolnik/górnik? Jak można kupować odpowiedzialniej?

Skutek + „u mnie w życiu”:

Mapa zależności — uzupełnij

Wpisz po jednym przykładzie do każdego wymiaru. Możesz skorzystać z danych ze stacji.

	HANDEL wpisz 1 przykład	
ŁAŃCUCH DOSTAW wpisz 1 przykład	POLSKA	ENERGIA wpisz 1 przykład
	LUDZIE I PRACA wpisz 1 przykład	

Wyjściówka

Dokończ zdania:

Najbardziej zaskoczyła mnie zależność, bo

Jedna liczba, którą chcę zweryfikować, to — sprawdzę ją w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L1

Świat naczyń połączonych

Dział VII · wymaganie P1 · „Jak my wpływamy na świat i jak świat wpływa na nas?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Punkt wyjścia

Znasz już cztery wymiary zależności Polski (handel, energia, ludzie, łańcuchy dostaw). Teraz oceniasz spory i projektujesz rozwiązania. Pracuj na danych — oddzielaj fakt od opinii.

Zadanie 1. Dwa stanowiska — patriotyzm gospodarczy i odpowiedzialna konsumpcja

Spór: czy państwo powinno preferować krajowe produkty i kapitał, czy zostawić to rynkowi? Kontekst: model polski jest mieszany (rola PFR, „narodowi czempioni” + otwartość); Indeks Wolności Gospodarczej 2025 sytuuje Polskę na 25/44 w Europie („umiarkowanie wolna”). Wypisz argumenty i oceń.

Stanowisko interwencyjne	Stanowisko wolnorynkowe
popyt wewnętrzny, miejsca pracy, kapitał narodowy...	efektywność rynku, ryzyko protekcjonizmu i wojen handlowych...

Twoja ocena (który argument najsilniejszy i dlaczego — bez „jedynej słusznej” odpowiedzi):

Zadanie 2. Kазus prawny — kto odpowiada za łańcuch dostaw?

Nestlé USA i Cargill przed Sądem Najwyższym USA (2021): sąd uznał, że firmy nie odpowiadają w USA za nadużycia (m.in. pracę dzieci) w zagranicznych częściach łańcucha dostaw kakao. Wywołało to falę krytyki.

Kto Twoim zdaniem powinien odpowiadać za warunki w łańcuchu dostaw i dlaczego? Gdzie są granice prawa krajowego?

Zadanie 3. Zaprojektuj rozwiązanie systemowe

Zaproponuj jedno rozwiązanie ograniczające szkody w łańcuchu dostaw (np. regulacja UE, certyfikacja, edukacja konsumentów, podatek). Oceń też jego ograniczenia.

Rozwiązanie:

Ograniczenia / ryzyka rozwiązania:

Zadanie 4. Weryfikacja danych

W lekcji wiele liczb opatrzone rokiem odczytu (dane 2025/2026). Wybierz dwie i zaplanuj weryfikację.

Liczba do sprawdzenia	Gdzie i jak zweryfikuję (instytucja, rok)

Refleksja

Która zależność Polski jest — Twoim zdaniem — najtrudniejsza do zmiany i dlaczego?

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L3

Wielkie wyzwania, wspólne rozwiązania

Dział VII · wymaganie P3 · „Czy 17 celów może zmienić świat — i co ja z tym mam wspólnego?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Wymieniam problemy globalne i znam Agendę 2030 (17 Celów Zrównoważonego Rozwoju).
- Łączę Cel globalny z działaniem lokalnym (glokalność) i weryfikuję dane.

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · Czym jest Agenda 2030

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 25.09.2015 r. — **17 Celów, 169 zadań, 231 wskaźników.** (ONZ)
- Zasada „5P”: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój, partnerstwo. (ONZ)
- Cele są niepodzielne — realizacja jednego wpływa na inne (np. edukacja ↔ ubóstwo ↔ klimat).

Na czym polega problem/zależność:

Dlaczego potrzebna jest współpraca międzynarodowa:

Skutek dla ludzi:

Działanie lokalne / u mnie w życiu:

Stacja 2 · Świat: jak nam idzie

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- **35%** zadań na ścieżce realizacji; **18%** w regresie (2025). (UN DESA) *(dane 2025/2026)*
- Roczna luka finansowa na realizację Celów: **~4 bln USD.** (UN DESA / PIE) *(dane 2025/2026)*
- Oficjalna pomoc rozwojowa krajów DAC: **0,26% DNB (2025)** wobec celu 0,7% — spadek z 0,34% w 2024. (OECD, 2026) *(dane 2025/2026)*

Na czym polega problem/zależność:

Dlaczego potrzebna jest współpraca międzynarodowa:

Skutek dla ludzi:

Działanie lokalne / u mnie w życiu:

Stacja 3 · Polska w rankingu Celów

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Sustainable Development Report 2026: Polska **11. miejsce (82,07 pkt)** na 167 krajów (w 2025 r.: 9. miejsce). (SDSN, SDR 2026) *(dane 2025/2026)*
- Wysoka pozycja maskuje „lukę wdrożeniową”: mocne wskaźniki instytucjonalne, słabsze środowiskowe. (GUS / SDSN, 2026)
- Najlepiej: Cel 1 (koniec ubóstwa), Cel 4 (edukacja); najslabiej: Cel 7 (energia), Cel 13 (klimat). (GUS / SDSN, 2025–2026)

Na czym polega problem/zależność:

Dlaczego potrzebna jest współpraca międzynarodowa:

Skutek dla ludzi:

Działanie lokalne / u mnie w życiu:

Stacja 4 · Od globalnego do lokalnego

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Zrównoważony rozwój ma w Polsce rangę konstytucyjną — art. 5 Konstytucji RP.
- Monitoring prowadzi GUS (portal sdg.gov.pl); Polska złożyła przeglądy krajowe (VNR) w 2018 i 2023 r. (GUS / ONZ)
- Cele realizują też samorządy, szkoły i obywatele — od segregacji odpadów po lokalne konsultacje.

Na czym polega problem/zależność:

Dlaczego potrzebna jest współpraca międzynarodowa:

Skutek dla ludzi:

Działanie lokalne / u mnie w życiu:

Synteza — uzupełnij

Wybierz jeden Cel Zrównoważonego Rozwoju i rozłóż go na trzy poziomy.

Cel / problem globalny	Działanie na poziomie państw	Co mogę zrobić lokalnie

Wyjściówka

1. Wskaż jeden problem globalny i wyjaśnij, dlaczego jego rozwiązanie wymaga współpracy międzynarodowej.

2. Podaj jeden Cel Zrównoważonego Rozwoju i jedno działanie lokalne, które możesz z nim powiązać.

3. Podaj jedną liczbę z lekcji, którą warto zweryfikować, i napisz gdzie to sprawdzisz.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L3

Wielkie wyzwania, wspólne rozwiązania

Dział VII · wymaganie P3 · „Czy 17 celów może zmienić świat — i co ja z tym mam wspólnego?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Zrównoważony rozwój** — rozwój, który zaspokaja potrzeby dziś, nie szkodząc przyszłym pokoleniom.
- **Agenda 2030** — przyjęty przez ONZ w 2015 r. plan z 17 Celami do 2030 r.
- **Wskaźnik** — liczba, którą mierzy się postęp (np. odsetek osób z dostępem do czystej wody).
- **Glokalność** — „globalne w moim życiu” — jak wielka sprawa dotyka mnie i mojej okolicy.

Przykład wypełnienia (Stacja 1)

Problem: brak czystej i taniej energii (Cel 7) — Polska wypada tu słabo.**Współpraca:** transformacja energetyczna wymaga wspólnych zasad i finansowania w UE.**Skutek:** od miksu energetycznego zależą ceny prądu i jakość powietrza.**Lokalnie:** oszczędzanie energii w szkole, panele na dachu, konsultacje o smogu.

Stacja 1 · Czym jest Agenda 2030

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Rezolucja Zgromadzenia Ogólnego ONZ z 25.09.2015 r. — **17 Celów, 169 zadań, 231 wskaźników.** (ONZ)
- Zasada „5P”: ludzie, planeta, dobrobyt, pokój, partnerstwo. (ONZ)
- Cele są niepodzielne — realizacja jednego wpływa na inne (np. edukacja ↔ ubóstwo ↔ klimat).

Uzupełnij zdanie:

Agenda 2030 to plan z Celami przyjęty przez ONZ w roku

*Pytania pomocnicze: Ile jest Celów? Kto i kiedy je przyjął? Po co mierzy się wskaźniki?***Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:**

Stacja 2 · Świat: jak nam idzie

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- **35%** zadań na ścieżce realizacji; **18%** w regresie (2025). (UN DESA) (dane 2025/2026)
- Roczna luka finansowa na realizację Celów: **~4 bln USD.** (UN DESA / PIE) (dane 2025/2026)
- Oficjalna pomoc rozwojowa krajów DAC: **0,26% DNB (2025)** wobec celu 0,7% — spadek z 0,34% w 2024. (OECD, 2026) (dane 2025/2026)

Uzupełnij zdanie:

Na świecie pomyślnie realizuje się tylko ok.% zadań, a roczna luka finansowa to ok. bln USD.

Pytania pomocnicze: Dlaczego postęp jest wolny? Czego brakuje najbardziej?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · Polska w rankingu Celów

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Sustainable Development Report 2026: Polska **11. miejsce (82,07 pkt)** na 167 krajów (w 2025 r.: 9. miejsce). (SDSN, SDR 2026) *(dane 2025/2026)*
- Wysoka pozycja maskuje „lukę wdrożeniową”: mocne wskaźniki instytucjonalne, słabsze środowiskowe. (GUS / SDSN, 2026)
- Najlepiej: Cel 1 (koniec ubóstwa), Cel 4 (edukacja); najslabiej: Cel 7 (energia), Cel 13 (klimat). (GUS / SDSN, 2025–2026)

Uzupełnij zdanie:

Polska zajmuje miejsce w rankingu Celów (wynik%); najslabiej wypada w Celach i

Pytania pomocnicze: Czy wysokie miejsce oznacza brak problemów? Które Cele są słabe i dlaczego?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Od globalnego do lokalnego

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Zrównoważony rozwój ma w Polsce rangę konstytucyjną — art. 5 Konstytucji RP.
- Monitoring prowadzi GUS (portal sdg.gov.pl); Polska złożyła przeglądy krajowe (VNR) w 2018 i 2023 r. (GUS / ONZ)
- Cele realizują też samorządy, szkoły i obywatele — od segregacji odpadów po lokalne konsultacje.

Uzupełnij zdanie:

Zrównoważony rozwój ma w Polsce rangę konstytucyjną — art. Konstytucji RP; monitoruje go

Pytania pomocnicze: Kto realizuje Cele oprócz rządu? Co możesz zrobić Ty?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Synteza — uzupełnij

Wybierz jeden Cel Zrównoważonego Rozwoju i rozłóż go na trzy poziomy.

Cel / problem globalny	Działanie na poziomie państw	Co mogę zrobić lokalnie

Wyjściówka

Dokończ zdanie:

Najważniejszy problem globalny to dla mnie, bo

Jedna liczba, którą chcę zweryfikować, to — sprawdzę ją w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L3

Wielkie wyzwania, wspólne rozwiązania

Dział VII · wymaganie P3 · „Czy 17 celów może zmienić świat — i co ja z tym mam wspólnego?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Zadanie 1. Najsłabsze Cele Polski

Polska wypada najsłabiej w Celu 7 (czysta energia) i Celu 13 (klimat). Wypisz przyczyny i skutki oraz oceń, co można zmienić.

Cel 7 — czysta energia	Cel 13 — klimat
przyczyna: wysoki udział węgla w miksie...	przyczyna: emisje i rosnące koszty ekstremów...

Twoja ocena — który Cel łatwiej poprawić i dlaczego (bez „jedynej słusznej” odpowiedzi):

Zadanie 2. Zaprojektuj działanie lokalne

Wybierz jeden Cel i zaproponuj realne działanie w Twojej szkole lub okolicy. Oceń też jego ograniczenia.

Cel i działanie:

Ograniczenia / ryzyka:

Zadanie 3. Weryfikacja rankingu

Pozycja Polski w rankingu Celów to dana zmienna (odczyt 2026). Zaplanuj weryfikację.

Co sprawdzam	Gdzie i jak (instytucja, rok)

Refleksja: dlaczego ranking to dopiero początek analizy, a nie ostateczna ocena?

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L5

Klimat: nauka i polityka

Dział VII · wymaganie P5 · „Co wiemy na pewno o klimacie, a o co się spieramy?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Wyjaśniam przyczyny i skutki kryzysu klimatycznego na danych.
- Oddzielam fakt (konsensus) od opinii (spór o tempo) i wskazuję własne działanie.

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · Co wiemy na pewno — konsensus nauki

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Konsensus IPCC: emisje z działalności człowieka są głównym motorem ocieplenia. (IPCC AR6)
- Średnia temperatura globalna 2011–2020: **+1,1°C** wobec 1850–1900; **2024 r. był najcieplejszy (+1,48°C), 2025 trzecim (+1,47°C)**. (IPCC / WMO–Copernicus, 2026) *(dane 2025/2026)*
- Stężenie CO₂: z ~277 ppm (1750) do **429,4 ppm (2026)** — rekord (425,7 średnia 2025). (NOAA / Copernicus) *(dane 2025/2026)*

Fakt (co wiemy na pewno) + dane:

Przyczyna:

Skutek dla ludzi/Polski:

Działanie, które mogę podjąć:

Stacja 2 · Klimat w Polsce

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Ocieplenie w Polsce od 1951 r.: **+2,0°C**; tempo ok. +0,29°C na dekadę. (KOBIZE / IMGW) *(dane 2025/2026)*
- Emisje gazów cieplarnianych 2024: **341,03 mln t ekwiwalentu CO₂** (–41,2% wobec 1988). (KOBIZE, KRI 2026) *(dane 2025/2026)*
- Największy udział ma CO₂ (81,8%), potem metan (11,1%). (KOBIZE, 2026) *(dane 2025/2026)*

Fakt (co wiemy na pewno) + dane:

Przyczyna:

Skutek dla ludzi/Polski:

Działanie, które mogę podjąć:

Stacja 3 · Skutki i koszty (powódź 2024)

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Straty z ekstremów do 2050 r.: **83 mld zł/rok przy transformacji (1,5% PKB)** lub **124 mld zł/rok bez działań (2,2% PKB)**. (*Instytut Reform / ClientEarth, 2025*) (dane 2025/2026)
- Powódź z września 2024 r. (SW Polska): opady lokalnie **>219 mm**; koszt ok. **13 mld zł**. (*IMGW / Instytut Reform, 2025*) (dane 2025/2026)
- Przy ociepleniu +1,3°C prawdopodobieństwo takich opadów w Europie Środkowej wzrosło ok. **2×**. (*analizy atrybucyjne*) (dane 2025/2026)

Fakt (co wiemy na pewno) + dane:

Przyczyna:

Skutek dla ludzi/Polski:

Działanie, które mogę podjąć:

Stacja 4 · Co robimy — inicjatywy

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Porozumienie paryskie (2015); unijny Zielony Ład i pakiet Fit for 55: **-55% emisji netto do 2030** (wobec 1990), neutralność 2050. (*Komisja Europejska*) (dane 2025/2026)
- Koniec rejestracji nowych aut spalinowych po 2035 r.; Społeczny Fundusz Klimatyczny 2026–2032: **86,7 mld EUR**. (*UE*) (dane 2025/2026)
- Lokalnie: miejskie plany adaptacji, błękitno-zielona infrastruktura, dopłaty do fotowoltaiki i pomp ciepła.

Fakt (co wiemy na pewno) + dane:

Przyczyna:

Skutek dla ludzi/Polski:

Działanie, które mogę podjąć:

Synteza — uzupełnij

Rozdziel to, co wiemy, od tego, o co się spieramy.

FAKT — konsensus nauki	OPINIA — spór polityczno-gospodarczy

Wyjściówka

1. Podaj jedną przyczynę i jeden skutek kryzysu klimatycznego oparte na danych (fakt).

2. Podaj jedną kwestię, o którą toczy się spór polityczno-gospodarczy (opinia) — i dwa różne stanowiska.

3. Wskaż jedno działanie klimatyczne, które możesz podjąć jako obywatel.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L5

Klimat: nauka i polityka

Dział VII · wymaganie P5 · „Co wiemy na pewno o klimacie, a o co się spieramy?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Kryzys klimatyczny** — długotrwałe, groźne zmiany klimatu wywołane głównie emisjami człowieka.
- **Konsensus naukowy** — zgoda ogromnej większości badaczy oparta na dowodach (raporty IPCC).
- **Transformacja energetyczna** — przejście z paliw kopalnych na źródła nisko- i zeroemisyjne.
- **Adaptacja** — dostosowanie do skutków zmian klimatu (np. ochrona przed powodzią).

Przykład wypełnienia (Stacja 1)**Fakt:** średnia temperatura wzrosła o +1,1°C (2011–2020) — to pomiar (IPCC).**Przyczyna:** emisje CO₂ z paliw kopalnych; stężenie wzrosło o 51% od 1750 r.**Skutek:** częstsze ekstrema — np. powódź 2024 r. (koszt ok. 13 mld zł).**Działanie:** oszczędzanie energii, transport zbiorowy, głos w konsultacjach.**Stacja 1 · Co wiemy na pewno — konsensus nauki****Dane (nie zmieniaj — analizuj):**

- Konsensus IPCC: emisje z działalności człowieka są głównym motorem ocieplenia. (IPCC AR6)
- Średnia temperatura globalna 2011–2020: **+1,1°C** wobec 1850–1900; **2024 r. był najcieplejszy (+1,48°C), 2025 trzecim (+1,47°C)**. (IPCC / WMO–Copernicus, 2026) (dane 2025/2026)
- Stężenie CO₂: z ~277 ppm (1750) do **429,4 ppm (2026)** — rekord (425,7 średnia 2025). (NOAA / Copernicus) (dane 2025/2026)

Uzupełnij zdanie:

Średnia temperatura globalna wzrosła o°C (2011–2020); w 2024 r. przekroczono próg°C.

Pytania pomocnicze: Skąd wiemy, że to człowiek? Co jest pomiarem, a co prognozą?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:**Stacja 2 · Klimat w Polsce****Dane (nie zmieniaj — analizuj):**

- Ocieplenie w Polsce od 1951 r.: **+2,0°C**; tempo ok. +0,29°C na dekadę. (KOBiZE / IMGW) (dane 2025/2026)
- Emisje gazów cieplarnianych 2024: **341,03 mln t ekwiwalentu CO₂** (–41,2% wobec 1988). (KOBiZE, KRI 2026) (dane 2025/2026)
- Największy udział ma CO₂ (81,8%), potem metan (11,1%). (KOBiZE, 2026) (dane 2025/2026)

Uzupełnij zdanie:

W Polsce od 1951 r. ocieplenie wynosi°C; emisje w 2024 r. to mln t ekwiwalentu CO₂.

Pytania pomocnicze: Czy polskie emisje rosną, czy maleją? Co to zmienia?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · Skutki i koszty (powódź 2024)

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Straty z ekstremów do 2050 r.: **83 mld zł/rok przy transformacji (1,5% PKB)** lub **124 mld zł/rok bez działań (2,2% PKB)**. (*Instytut Reform / ClientEarth, 2025*) (dane 2025/2026)
- Powódź z września 2024 r. (SW Polska): opady lokalnie **>219 mm**; koszt ok. **13 mld zł**. (*IMGW / Instytut Reform, 2025*) (dane 2025/2026)
- Przy ociepleniu +1,3°C prawdopodobieństwo takich opadów w Europie Środkowej wzrosło ok. **2×**. (*analizy atrybucyjne*) (dane 2025/2026)

Uzupełnij zdanie:

Ekstrema pogodowe kosztują Polskę ok. mld PLN rocznie; powódź 2024 r. przyniosła opady >..... mm.

Pytania pomocnicze: Kto ponosi koszty ekstremów? Czy zaniechanie jest darmowe?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Co robimy — inicjatywy

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Porozumienie paryskie (2015); unijny Zielony Ład i pakiet Fit for 55: **-55% emisji netto do 2030** (wobec 1990), neutralność 2050. (*Komisja Europejska*) (dane 2025/2026)
- Koniec rejestracji nowych aut spalinowych po 2035 r.; Społeczny Fundusz Klimatyczny 2026–2032: **86,7 mld EUR**. (*UE*) (dane 2025/2026)
- Lokalnie: miejskie plany adaptacji, błękitno-zielona infrastruktura, dopłaty do fotowoltaiki i pomp ciepła.

Uzupełnij zdanie:

Unia planuje% redukcji emisji do 2030 r. i neutralność klimatyczną w roku

Pytania pomocnicze: Które inicjatywy są globalne, a które lokalne? Co możesz Ty?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Synteza — uzupełnij

Rozdziel to, co wiemy, od tego, o co się spieramy.

FAKT — konsensus nauki	OPINIA — spór polityczno-gospodarczy

Wyjściówka

Dokończ zdanie:

Pewny jestem, że (fakt), a spieram się o (opinia).

Jedna liczba, którą chcę zweryfikować, to — sprawdzę ją w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L5

Klimat: nauka i polityka

Dział VII · wymaganie P5 · „Co wiemy na pewno o klimacie, a o co się spieramy?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Zadanie 1. Debata oksfordzka — przygotuj oba stanowiska

Zbierz argumenty i dane dla obu stron sporu o tempo transformacji. Uczysz się bronić także stanowiska, z którym niekoniecznie się zgadzasz.

Pro-transformacyjne	Sceptyczno-krytyczne
koszt zaniechania > koszt transformacji...	nierówne obciążenie: węgiel ~52% generacji PL...

Twoja ocena po zebraniu argumentów (bez „jedynej słusznej” odpowiedzi):

Zadanie 2. Fakt czy opinia?

Przy każdym zdaniu zaznacz, czy to fakt (można sprawdzić), czy opinia (ocena) — i uzasadnij.

„Człowiek jest głównym powodem ocieplenia.” →

„Transformacja jest zbyt kosztowna dla Polski.” →

„W 2024 r. przekroczono próg 1,5°C.” →

Zadanie 3. Weryfikacja danych

Wybierz dwie liczby (opatrzone rokiem odczytu) i zaplanuj weryfikację.

Liczba do sprawdzenia	Gdzie i jak (instytucja, rok)

Refleksja: dlaczego w klimacie tak ważne jest oddzielanie faktu od opinii?

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L4

Anatomia globalnego handlu

Dział VII · wymaganie P4 · „Kto naprawdę płaci za moją czekoladę i mój smartfon?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Śledzę łańcuch dostaw i oceniam wpływ handlu na jakość życia ludzi.
- Rozumiem odpowiedzialną konsumpcję i spór o patriotyzm gospodarczy; weryfikuję dane.

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · Łańcuch kakao (czekolada)

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Wybrzeże Kości Słoniowej dostarcza **~45%** globalnej podaży kakao. (*Fairtrade International*)
- Rolnik otrzymuje ok. **37% tzw. płacy godnej** (0,78 USD/dzień wobec 2,51 USD). (*Fairtrade International*) *(dane 2025/2026)*
- Na farmach kakao (WKS + Ghana) pracuje **>1,56 mln dzieci**. (*Fairtrade International*) *(dane 2025/2026)*

Na czym polega zależność w łańcuchu:

Przyczyna (w tym historyczna):

Skutek dla ludzi:

Co mogę zrobić / u mnie w życiu:

Stacja 2 · Łańcuch kobaltu (smartfon)

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Demokratyczna Republika Konga dostarcza **>70%** światowego kobaltu. (*raporty NGO*)
- **~25–40%** pochodzi z kopalń rzemieślniczych (~150 tys. osób); pracuje tam **~35–40 tys. dzieci**. (*raporty NGO*) *(dane 2025/2026)*
- Zarobek górnika rzemieślniczego: **~1–2 USD/dzień**; skutki zdrowotne (pylica). (*raporty NGO*) *(dane 2025/2026)*

Na czym polega zależność w łańcuchu:

Przyczyna (w tym historyczna):

Skutek dla ludzi:

Co mogę zrobić / u mnie w życiu:

Stacja 3 · Odpowiedzialna konsumpcja

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Odpowiedzialna konsumpcja to Cel 12 Agendy 2030 — ograniczanie szkód społecznych i środowiskowych.
- Narzędzia: certyfikaty (Fairtrade, UTZ), ograniczanie marnotrawstwa, świadome wybory zakupowe.
- Konsument jest częścią łańcucha — popyt zmienia praktyki producentów.

Na czym polega zależność w łańcuchu:

Przyczyna (w tym historyczna):

Skutek dla ludzi:

Co mogę zrobić / u mnie w życiu:

Stacja 4 · Patriotyzm gospodarczy — spór

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Model polski jest mieszany: rola Polskiego Funduszu Rozwoju i „narodowych czempionów”, przy otwartości na rynek.
- Indeks Wolności Gospodarczej 2025: Polska **25. na 44** w Europie („gospodarka umiarkowanie wolna”). (*Heritage Foundation*) (dane 2025/2026)
- Spór: preferować krajowe produkty i kapitał czy zostawić to rynkowi? (dwa stanowiska niżej)

Na czym polega zależność w łańcuchu:

Przyczyna (w tym historyczna):

Skutek dla ludzi:

Co mogę zrobić / u mnie w życiu:

Synteza — uzupełnij

Wybierz jeden produkt i rozpisz jego łańcuch oraz koszt ukryty i alternatywę.

Ogniwo łańcucha	Kto zyskuje / ile	Ukryty koszt / alternatywa

Wyjściówka

1. Prześledź krótko łańcuch jednego produktu i wskaż, gdzie powstaje największy koszt społeczny lub środowiskowy.

2. Podaj jedną zasadę odpowiedzialnej konsumpcji, którą możesz zastosować.

3. Wypisz po jednym argumencie za i przeciw patriotyzmowi gospodarczemu.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L4

Anatomia globalnego handlu

Dział VII · wymaganie P4 · „Kto naprawdę płaci za moją czekoladę i mój smartfon?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Łańcuch dostaw** — droga produktu od surowca, przez produkcję, do sklepu i konsumenta.
- **Płaca godna** — wynagrodzenie wystarczające na godne życie (często wyższe niż płaca minimalna).
- **Odpowiedzialna konsumpcja** — wybory ograniczające szkody społeczne i środowiskowe (Cel 12).
- **Patriotyzm gospodarczy** — preferowanie krajowych produktów, usług i kapitału — przedmiot sporu.

Przykład wypełnienia (Stacja 1)

Zależność: kakao z Wybrzeża Kości Słoniowej (~45% podaży) trafia do czekolady w Polsce.**Przyczyna:** struktura handlu i słaba pozycja rolników w łańcuchu.**Skutek:** rolnik dostaje ok. 37% płacy godnej; praca dzieci na farmach.**Działanie:** wybór produktów z certyfikatem, ograniczanie marnotrawstwa.

Stacja 1 · Łańcuch kakao (czekolada)

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Wybrzeże Kości Słoniowej dostarcza **~45%** globalnej podaży kakao. (*Fairtrade International*)
- Rolnik otrzymuje ok. **37% tzw. płacy godnej** (0,78 USD/dzień wobec 2,51 USD). (*Fairtrade International*) (dane 2025/2026)
- Na farmach kakao (WKS + Ghana) pracuje **>1,56 mln dzieci**. (*Fairtrade International*) (dane 2025/2026)

Uzupełnij zdanie:

Wybrzeże Kości Słoniowej dostarcza ok.% kakao; rolnik dostaje ok.% płacy godnej.

Pytania pomocnicze: Kto jest na początku łańcucha? Ile dostaje? Dlaczego tak mało?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 2 · Łańcuch kobaltu (smartfon)

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Demokratyczna Republika Konga dostarcza **>70%** światowego kobaltu. (*raporty NGO*)
- **~25–40%** pochodzi z kopalń rzemieślniczych (~150 tys. osób); pracuje tam **~35–40 tys. dzieci**. (*raporty NGO*) (dane 2025/2026)
- Zarobek górnika rzemieślniczego: **~1–2 USD/dzień**; skutki zdrowotne (pylica). (*raporty NGO*) (dane 2025/2026)

Uzupełnij zdanie:

DR Konga dostarcza >.....% kobaltu; w kopalniach rzemieślniczych pracuje ok. tys. dzieci.

Pytania pomocnicze: Skąd kobalt? Kto go wydobywa i w jakich warunkach?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · Odpowiedzialna konsumpcja

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Odpowiedzialna konsumpcja to Cel 12 Agendy 2030 — ograniczanie szkód społecznych i środowiskowych.
- Narzędzia: certyfikaty (Fairtrade, UTZ), ograniczanie marnotrawstwa, świadome wybory zakupowe.
- Konsument jest częścią łańcucha — popyt zmienia praktyki producentów.

Uzupełnij zdanie:

Odpowiedzialna konsumpcja to Cel Agendy 2030; jej narzędzia to i ograniczanie marnotrawstwa.

Pytania pomocnicze: Co realnie może zmienić konsument? Gdzie są granice tej mocy?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Patriotyzm gospodarczy — spór

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Model polski jest mieszany: rola Polskiego Funduszu Rozwoju i „narodowych czempionów”, przy otwartości na rynek.
- Indeks Wolności Gospodarczej 2025: Polska **25. na 44** w Europie („gospodarka umiarkowanie wolna”). (*Heritage Foundation*) (dane 2025/2026)
- Spór: preferować krajowe produkty i kapitał czy zostawić to rynkowi? (dwa stanowiska niżej)

Uzupełnij zdanie:

W Indeksie Wolności Gospodarczej 2025 Polska zajmuje miejsce w Europie.

Pytania pomocnicze: Jakie są plusy i minusy preferowania krajowych firm?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Synteza — uzupełnij

Wybierz jeden produkt i rozpisz jego łańcuch oraz koszt ukryty i alternatywę.

Ogniwo łańcucha	Kto zyskuje / ile	Ukryty koszt / alternatywa

Wyjściówka

Dokończ zdanie:

Najbardziej zaskoczyło mnie, że, dlatego jako konsument

Jedna liczba, którą chcę zweryfikować, to — sprawdzę ją w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L4

Anatomia globalnego handlu

Dział VII · wymaganie P4 · „Kto naprawdę płaci za moją czekoladę i mój smartfon?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Zadanie 1. Dwa stanowiska — patriotyzm gospodarczy

Zbierz argumenty obu stron. Kontekst: model polski jest mieszany; Indeks Wolności Gospodarczej 2025 stawia Polskę na 25/44 w Europie („umiarkowanie wolna”).

Interwencjonistyczne	Wolnorynkowe
popyt wewnętrzny, miejsca pracy...	efektywność rynku, ryzyko protekcjonizmu...

Twoja ocena (który argument najsilniejszy i dlaczego — bez „jedynej słusznej” odpowiedzi):

Zadanie 2. Kазus prawny — odpowiedzialność w łańcuchu

Nestlé USA i Cargill przed Sądem Najwyższym USA (2021): **sąd uznał, że firmy nie odpowiadają w USA za nadużycia (m.in. pracę dzieci) w zagranicznych częściach łańcucha dostaw kakao.** Wywołało to falę krytyki.

Kto Twoim zdaniem powinien odpowiadać za warunki w łańcuchu dostaw? Gdzie są granice prawa krajowego?

Zadanie 3. Projekt działania konsumenckiego + weryfikacja

Zaproponuj realne działanie (audyt zakupów, kampania) i wybierz dane do weryfikacji.

Liczba do sprawdzenia	Gdzie i jak (instytucja, rok)

Moje działanie konsumenckie i jego ograniczenia:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L2

Bezpieczeństwo w niepewnym świecie

Dział VII · wymaganie P2 · „Kto i jak chroni Polskę — i gdzie są granice tej ochrony?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Wyjaśniam czynniki bezpieczeństwa Polski i rolę NATO oraz ONZ.
- Rozróżniam typy zagrożeń, formułuję opinię i weryfikuję dane.

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · NATO — obrona kolektywna

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- NATO opiera się na odstraszaniu i obronie kolektywnej (art. 5); wzmocniona wschodnia flanką i strukturą dowódczą w Polsce.
- Wydatki obronne 2025: Polska **4,7% PKB** — najwyższy odsetek w NATO (wzrost z 3,9% w 2024). (*raport Sekr. Gen. NATO, 2026*) (*dane 2025/2026*)
- Szczyt NATO w Hadze (VI 2025): cel **5% PKB do 2035** (3,5% siły + 1,5% odporność); wszystkie państwa osiągnęły min. 2%. (*NATO, 2026*) (*dane 2025/2026*)

Na czym polega zagrożenie/czynnik:

Przyczyna:

Skutek dla bezpieczeństwa:

Kto chroni / co mogę zrobić:

Stacja 2 · Zagrożenia niemilitarne

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Cyberbezpieczeństwo 2025: **272 941 zgłoszonych incydentów** (+144,4% rok do roku). (*Ministerstwo Cyfryzacji, 2026*) (*dane 2025/2026*)
- Presja na granicy z Białorusią gwałtownie spadła: I–V 2026 tylko **215 prób** (–98% r/r), zatrzymanych **3 osoby** (2025: 1,8 tys.). (*Straż Graniczna, 2026*) (*dane 2025/2026*)
- Zagrożenia hybrydowe łączą środki militarne i niemilitarne (cyberataki, dezinformacja, presja migracyjna) poniżej progu wojny.

Na czym polega zagrożenie/czynnik:

Przyczyna:

Skutek dla bezpieczeństwa:

Kto chroni / co mogę zrobić:

Stacja 3 · ONZ — bezpieczeństwo zbiorowe

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- ONZ to uniwersalny system bezpieczeństwa zbiorowego; Rada Bezpieczeństwa bywa sparaliżowana użyciem prawa weta przez stałych członków (P5) — ostatnio najczęściej Rosję i Chiny, ale z weta korzystały też inne mocarstwa.
- Polska uczestniczy w misjach — np. UNIFIL w Libanie: **220 polskich żołnierzy** od 2019 r. (ONZ / MON) *(dane 2025/2026)*
- Kontekst reformy: „Pakt dla Przyszłości” przyjęty na Szczycie Przyszłości ONZ (wrzesień 2024).

Na czym polega zagrożenie/czynnik:

Przyczyna:

Skutek dla bezpieczeństwa:

Kto chroni / co mogę zrobić:

Stacja 4 · Reforma Rady Bezpieczeństwa — spór

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Grupa G4 (Japonia, Niemcy, Indie, Brazylia) dąży do rozszerzenia Rady i ograniczenia weta.
- Stali członkowie (P5) bronią weta jako „bezpiecznika” przed konfrontacją mocarstw.
- Państwa średnie (m.in. Polska, Włochy) proponują wzmocnienie zgromadzeń regionalnych i „inteligentne weto”.

Na czym polega zagrożenie/czynnik:

Przyczyna:

Skutek dla bezpieczeństwa:

Kto chroni / co mogę zrobić:

Synteza — uzupełnij

Wybierz jedno zagrożenie i rozpisz je metaplanem.

Zagrożenie — przyczyny	Skutki	Przeciwdziałanie (kto i jak)

Wyjściówka

1. Wymień dwa czynniki wpływające na bezpieczeństwo Polski i rolę NATO lub ONZ.

2. Podaj jeden przykład zagrożenia hybrydowego lub cybernetycznego i sposób przeciwdziałania.

3. Sformułuj własną opinię o reformie Rady Bezpieczeństwa i jeden kontrargument.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L2

Bezpieczeństwo w niepewnym świecie

Dział VII · wymaganie P2 · „Kto i jak chroni Polskę — i gdzie są granice tej ochrony?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Bezpieczeństwo międzynarodowe** — stan i działania chroniące państwa przed zagrożeniami (militarnymi i nie).
- **NATO** — sojusz obronny oparty na obronie kolektywnej (art. 5).
- **Zagrożenia hybrydowe** — łączenie środków militarnych i niemilitarnych poniżej progu wojny.
- **Weto** — prawo stałego członka Rady Bezpieczeństwa do zablokowania decyzji.

Przykład wypełnienia (Stacja 1)**Zagrożenie:** cyberatak na instytucje publiczne — przykład zagrożenia niemilitarnego.**Przyczyna:** napięcia międzynarodowe i łatwość ataków w sieci.**Skutek:** w 2025 r. zgłoszono 272 941 incydentów (+144,4% r/r).**Przeciwdziałanie:** zespoły CSIRT, higiena cyfrowa, współpraca w NATO i UE.**Stacja 1 · NATO — obrona kolektywna****Dane (nie zmieniaj — analizuj):**

- NATO opiera się na odstraszaniu i obronie kolektywnej (art. 5); wzmocniona wschodnia flanką i struktury dowódcze w Polsce.
- Wydatki obronne 2025: Polska **4,7% PKB** — najwyższy odsetek w NATO (wzrost z 3,9% w 2024). (*raport Sekr. Gen. NATO, 2026*) (*dane 2025/2026*)
- Szczyt NATO w Hadze (VI 2025): cel **5% PKB do 2035** (3,5% siły + 1,5% odporność); wszystkie państwa osiągnęły min. 2%. (*NATO, 2026*) (*dane 2025/2026*)

Uzupełnij zdanie:

Wydatki obronne Polski w 2025 r. to% PKB — odsetek w NATO.

*Pytania pomocnicze: Na czym polega art. 5? Dlaczego wydatki rosną?***Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:****Stacja 2 · Zagrożenia niemilitarne****Dane (nie zmieniaj — analizuj):**

- Cyberbezpieczeństwo 2025: **272 941 zgłoszonych incydentów** (+144,4% rok do roku). (*Ministerstwo Cyfryzacji, 2026*) (*dane 2025/2026*)
- Presja na granicy z Białorusią gwałtownie spadła: I–V 2026 tylko **215 prób** (–98% r/r), zatrzymanych

3 osoby (2025: 1,8 tys.). (*Straż Graniczna, 2026*) (dane 2025/2026)

- Zagrożenia hybrydowe łączą środki militarne i niemilitarne (cyberataki, dezinformacja, presja migracyjna) poniżej progu wojny.

Uzupełnij zdanie:

W 2025 r. zgłoszono incydentów cyber (+.....% r/r).

Pytania pomocnicze: Czy cyber i hybryda różnią się od wojny? Jak je rozpoznać?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · ONZ — bezpieczeństwo zbiorowe

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- ONZ to uniwersalny system bezpieczeństwa zbiorowego; Rada Bezpieczeństwa bywa sparaliżowana użyciem prawa weta przez stałych członków (P5) — ostatnio najczęściej Rosję i Chiny, ale z weta korzystały też inne mocarstwa.
- Polska uczestniczy w misjach — np. UNIFIL w Libanie: **220 polskich żołnierzy** od 2019 r. (ONZ / MON) (dane 2025/2026)
- Kontekst reformy: „Pakt dla Przyszłości” przyjęty na Szczycie Przyszłości ONZ (wrzesień 2024).

Uzupełnij zdanie:

Rada Bezpieczeństwa bywa sparaliżowana przez prawo, którym dysponują stali członkowie (.....).

Pytania pomocnicze: Po co jest weto? Kiedy bywa nadużywane?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Reforma Rady Bezpieczeństwa — spór

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Grupa G4 (Japonia, Niemcy, Indie, Brazylia) dąży do rozszerzenia Rady i ograniczenia weta.
- Stali członkowie (P5) bronią weta jako „bezpiecznika” przed konfrontacją mocarstw.
- Państwa średnie (m.in. Polska, Włochy) proponują wzmocnienie zgromadzeń regionalnych i „inteligentne weto”.

Uzupełnij zdanie:

Reformy chce m.in. grupa; państwa średnie proponują tzw. „inteligentne weto” w sprawach i zbrodni wojennych.

Pytania pomocnicze: Które stanowisko jest Ci bliższe i jaki jest jego kontrargument?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Synteza — uzupełnij

Wybierz jedno zagrożenie i rozpisz je metaplanem.

Zagrożenie — przyczyny	Skutki	Przeciwdziałanie (kto i jak)

Wyjściówka

Dokończ zdanie:

Największym zagrożeniem dla bezpieczeństwa Polski jest dla mnie, bo

Jedna liczba, którą chcę zweryfikować, to — sprawdzę ją w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · L2

Bezpieczeństwo w niepewnym świecie

Dział VII · wymaganie P2 · „Kto i jak chroni Polskę — i gdzie są granice tej ochrony?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Zadanie 1. Debata panelowa — trzy stanowiska

Przygotuj argumenty trzech grup wobec reformy Rady Bezpieczeństwa ONZ. Ćwiczysz dialog z szacunkiem dla odmiennych zdań.

G4	P5	Państwa średnie
nowe stałe miejsca...	weto jako bezpiecznik...	inteligentne weto...

Twoje stanowisko i najsilniejszy kontrargument (bez „jedynej słusznej” odpowiedzi):

Zadanie 2. Metaplan zagrożenia niemilitarnego

Wybierz zagrożenie cybernetyczne lub hybrydowe i rozpisz je metaplanem.

Przyczyny	Skutki	Przeciwdziałanie

Wniosek: dlaczego zagrożenia niemilitarne są trudniejsze do rozpoznania?

Zadanie 3. Weryfikacja danych

Dane o wydatkach i cyberincydentach są zmienne (odczyt 2025/2026). Zaplanuj weryfikację.

Liczba do sprawdzenia	Gdzie i jak (instytucja, rok)

Refleksja: jak dane o bezpieczeństwie mogą być używane do manipulacji?

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF1

Migracje bez mitów

Dział VII · wymaganie F1 · „Co naprawdę mówią dane o migracjach — a co jest mitem?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Rozróżniam kategorie prawne migrantów i weryfikuję dane.
- Oddzielam fakt od opinii i mitu; formułuję własne stanowisko.

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · Kategorie prawne — bez mieszania pojęć

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Uchodźca: osoba z uzasadnioną obawą prześladowania, objęta ochroną prawa międzynarodowego.
- Ochrona czasowa: tymczasowa ochrona grupy masowo napływającej (np. wojna), bez indywidualnego postępowania.
- Migrant zarobkowy: osoba przemieszczająca się głównie w celu pracy — kategoria odrębna.

Fakt (sprawdzalny) + dane:

Opinia (ocena) w debacie:

Mit i jak go obalić danymi:

Moje stanowisko / u mnie w okolicy:

Stacja 2 · Świat i Unia Europejska

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Świat (poł. 2024): **304 mln migrantów** (3,7% populacji). (UN DESA) *(dane 2025/2026)*
- Przymusowo wysiedleni (koniec 2025): **117,8 mln** — pierwszy spadek od dekady (z 122 mln w 2024). (UNHCR, 2026) *(dane 2025/2026)*
- UE (2025): **669 365** pierwszorazowych wniosków azylowych (–27% r/r). (Eurostat) *(dane 2025/2026)*

Fakt (sprawdzalny) + dane:

Opinia (ocena) w debacie:

Mit i jak go obalić danymi:

Moje stanowisko / u mnie w okolicy:

Stacja 3 · Migracje w Polsce

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Cudzoziemcy (koniec 2025): **~2,3 mln (~6%)**, Ukraińcy 73% (~1,68 mln). (*GUS, 2026*) (*dane 2025/2026*)
- Praca (koniec 2025): **1 141,1 tys. cudzoziemców** (+7,2% r/r; Ukraińcy 67,6%). Emigracja Polaków (2024): ~1,499 mln. (*GUS, 2026*) (*dane 2025/2026*)
- Zmiana prawna: ustawa „wygaszająca” weszła w życie 5 marca 2026 — ujednoliciła ochronę czasową; brak weryfikacji PESEL UKR paszportem grozi utratą statusu od 1 września 2026. (*stan prawny 2026*)

Fakt (sprawdzalny) + dane:

Opinia (ocena) w debacie:

Mit i jak go obalić danymi:

Moje stanowisko / u mnie w okolicy:

Stacja 4 · Wpływ i debata

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Demografia: przyrost naturalny 2024 **-4,2‰**; migracja czasowo łagodzi lukę. (*GUS*) (*dane 2025/2026*)
- Gospodarka: uchodźcy z Ukrainy ~2,7% PKB Polski (2024). (*Deloitte/UNHCR, 2024*)
- Integracja: MIPEX 2020 dla Polski **40/100** — słabość długofalowej strategii (brak nowszej edycji). (*MIPEX, 2020*)

Fakt (sprawdzalny) + dane:

Opinia (ocena) w debacie:

Mit i jak go obalić danymi:

Moje stanowisko / u mnie w okolicy:

Synteza — uzupełnij

Rozdziel fakty, opinie i mity o migracjach.

FAKT (dane)	OPINIA (ocena)	MIT i obalenie

Wyjściówka

1. Rozróżnij trzy kategorie prawne migrantów i podaj przykład każdej.

2. Podaj jeden fakt i jedną opinię z debaty o migracjach.

3. Wskaż jedną liczbę do zweryfikowania i napisz gdzie ją sprawdzisz.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF1

Migracje bez mitów

Dział VII · wymaganie F1 · „Co naprawdę mówią dane o migracjach — a co jest mitem?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Uchodźca** — osoba objęta ochroną z powodu obawy prześladowania.
- **Ochrona czasowa** — tymczasowa ochrona grupy masowo napływającej (np. wojna).
- **Migrant zarobkowy** — osoba migrująca głównie w celu pracy.
- **Integracja** — proces włączania migrantów w życie społeczne i gospodarcze.

Przykład wypełnienia (Stacja 1)

Fakt: cudzoziemcy to ok. 6% mieszkańców Polski, w większości Ukraińcy (GUS).**Opinia:** „migracja pomaga/szkodzi gospodarce” — zależy od kryteriów.**Mit:** „migranci to głównie osoby niepracujące” — dane pokazują ponad milion pracujących.**Stanowisko:** uzasadnione danymi, z szacunkiem dla innych zdań.

Stacja 1 · Kategorie prawne — bez mieszania pojęć

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Uchodźca: osoba z uzasadnioną obawą prześladowania, objęta ochroną prawa międzynarodowego.
- Ochrona czasowa: tymczasowa ochrona grupy masowo napływającej (np. wojna), bez indywidualnego postępowania.
- Migrant zarobkowy: osoba przemieszczająca się głównie w celu pracy — kategoria odrębna.

Uzupełnij zdanie:

Cudzoziemcy stanowią ok.% mieszkańców Polski;% z nich to obywatele Ukrainy.

Pytania pomocnicze: Czym różni się uchodźca od migranta zarobkowego?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 2 · Świat i Unia Europejska

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Świat (poł. 2024): **304 mln migrantów** (3,7% populacji). (UN DESA) (dane 2025/2026)
- Przymusowo wysiedleni (koniec 2025): **117,8 mln** — pierwszy spadek od dekady (z 122 mln w 2024). (UNHCR, 2026) (dane 2025/2026)
- UE (2025): **669 365** pierwszorazowych wniosków azylowych (–27% r/r). (Eurostat) (dane 2025/2026)

Uzupełnij zdanie:

W Polsce pracuje ok. mln cudzoziemców; poza granicami przebywa ok. mln Polaków.

Pytania pomocnicze: Które liczby są pewne, a które trzeba odświeżyć?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · Migracje w Polsce

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Cudzoziemcy (koniec 2025): **~2,3 mln (~6%)**, Ukraińcy 73% (~1,68 mln). (GUS, 2026) (dane 2025/2026)
- Praca (koniec 2025): **1 141,1 tys. cudzoziemców** (+7,2% r/r; Ukraińcy 67,6%). Emigracja Polaków (2024): ~1,499 mln. (GUS, 2026) (dane 2025/2026)
- Zmiana prawna: ustawa „wygaszająca” weszła w życie 5 marca 2026 — ujednoliciła ochronę czasową; brak weryfikacji PESEL UKR paszportem grozi utratą statusu od 1 września 2026. (stan prawny 2026)

Uzupełnij zdanie:

Trzy kategorie prawne to:, i

Pytania pomocnicze: Jaki mit słyszałeś i jak go sprawdzić?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Wpływ i debata

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Demografia: przyrost naturalny 2024 **-4,2‰**; migracja czasowo łagodzi lukę. (GUS) (dane 2025/2026)
- Gospodarka: uchodźcy z Ukrainy ~2,7% PKB Polski (2024). (Deloitte/UNHCR, 2024)
- Integracja: MIPEX 2020 dla Polski **40/100** — słabość długofalowej strategii (brak nowszej edycji). (MIPEX, 2020)

Uzupełnij zdanie:

Wskaźnik integracji MIPEX 2020 dla Polski to/100.

Pytania pomocnicze: Jak to wygląda w Twojej okolicy?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Synteza — uzupełnij

Rozdziel fakty, opinie i mity o migracjach.

FAKT (dane)	OPINIA (ocena)	MIT i obalenie

Wyjściówka**Dokończ zdanie:**

Uważam, że, a szanuję odmienne zdanie, bo

Jedna liczba lub fakt do zweryfikowania — sprawdzę w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF1

Migracje bez mitów

Dział VII · wymaganie F1 · „Co naprawdę mówią dane o migracjach — a co jest mitem?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Zadanie 1. Linia sporu — oba stanowiska

Zbierz argumenty i dane dla obu stron debaty o konsekwencjach migracji.

Korzyści	Ryzyka
demografia, rynek pracy...	usługi publiczne, integracja...

Twoje stanowisko po zebraniu argumentów (bez „jedynej słusznej” odpowiedzi):

Zadanie 2. Dekonstrukcja mitu

Wybierz jeden mit o migracjach i obal go danymi ze źródłem.

Mit:

Dane i źródło, które go obalają:

Zadanie 3. Weryfikacja danych

Wybierz dwie liczby (opatrzone rokiem odczytu) i zaplanuj weryfikację.

Liczba do sprawdzenia	Gdzie i jak (instytucja, rok)

Refleksja: dlaczego mieszanie kategorii prawnych rodzi mity?

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF2

Obywatele w akcji

Dział VII · wymaganie F2 · „Jak obywatele i organizacje realnie zmieniają świat — i jak mogą się włączyć?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Wyszukuję i oceniam działania organizacji wobec problemu globalnego.
- Wybieram realny kanał zaangażowania i weryfikuję informacje o organizacji.

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · Organizacje i ich działania

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Organizacje pozarządowe łączą pomoc humanitarno-rozwojową z edukacją globalną.
- Model polski: Polska Akcja Humanitarna — programy dla szkół („Lekcje Pomagania”, „Godziny Wychowawcze ze Światem”) i Tydzień Edukacji Globalnej.
- Zadanie: znajdźcie jedną organizację działającą wobec wybranego problemu i opiszcie, co konkretnie robi.

Organizacja i jej działanie:

Ocena (mocne strony / co można lepiej):

Kanał mojego zaangażowania:

Pierwszy krok / u mnie w życiu:

Stacja 2 · Dyplomacja młodzieżowa

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Młodzieżowy Delegat RP do ONZ: program Komitetu ds. Pożytku Publicznego i MSZ; kandydaci 18–28 lat.
- Trzyetapowa rekrutacja (CV i esej po angielsku, rozmowa, selekcja MSZ); wymóg działalności w NGO/wolontariacie i angielskiego min. C1.
- Rekrutacja na 81. sesję ZO ONZ w toku (2026): 154 zgłoszenia, 12 osób w II etapie; finałowa piątka wybierana przez MSZ. Nazwiska delegatów nie są jeszcze ustalone — nie podawaj. (KPRM/MSZ, 2026)

Organizacja i jej działanie:

Ocena (mocne strony / co można lepiej):

Kanał mojego zaangażowania:

Pierwszy krok / u mnie w życiu:

Stacja 3 · Aktywizm i rzecznictwo

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Ruchy młodzieżowe: Młodzieżowy Strajk Klimatyczny; Koalicja 10% (m.in. OTOP, ClientEarth, Polska Zielona Sieć).
- Formy: rzecznictwo, kampanie, lobbing społeczny, akcje bezpośrednie.
- Zadanie: wskażcie, na co realnie wpływa dana forma i jaki ma próg wejścia.

Organizacja i jej działanie:

Ocena (mocne strony / co można lepiej):

Kanał mojego zaangażowania:

Pierwszy krok / u mnie w życiu:

Stacja 4 · Jak ocenić organizację i się włączyć

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Kryteria wiarygodności: jasny cel, przejrzystość finansów, oparcie na źródłach, udokumentowane efekty.
- Kanały ucznia: wolontariat szkolny, zbiórki, kampania, udział w konsultacjach.
- Zadanie: zaplanujcie jedno realne działanie i wpiszcie je do portfolio.

Organizacja i jej działanie:

Ocena (mocne strony / co można lepiej):

Kanał mojego zaangażowania:

Pierwszy krok / u mnie w życiu:

Synteza — uzupełnij

Powiąz problem globalny z organizacją i własnym działaniem.

Problem globalny	Organizacja / działanie	Mój kanał zaangażowania

Wyjściówka

1. Wskaż jedną organizację i oceń jedno jej działanie (co robi dobrze, co można lepiej).

2. Wybierz kanał zaangażowania w Twoim zasięgu i uzasadnij wybór.

3. Podaj jedną informację o organizacji, którą warto zweryfikować, i napisz gdzie.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF2

Obywatele w akcji

Dział VII · wymaganie F2 · „Jak obywatele i organizacje realnie zmieniają świat — i jak mogą się włączyć?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Organizacja pozarządowa (NGO)** — niezależna organizacja społeczna działająca nie dla zysku.
- **Wolontariat** — dobrowolna, nieodpłatna praca na rzecz innych.
- **Rzecznictwo** — działanie na rzecz zmiany prawa lub polityki (lobbing społeczny).
- **Dyplomacja młodzieżowa** — reprezentowanie głosu młodzieży na forach międzynarodowych.

Przykład wypełnienia (Stacja 1)

Organizacja: Polska Akcja Humanitarna — pomoc humanitarna i edukacja globalna.**Działanie:** program „Lekcje Pomagania” w szkołach.**Ocena:** mocne: materiały i zasięg; do sprawdzenia: efekty konkretnej akcji.**Mój kanał:** szkolny wolontariat i zbiórka.

Stacja 1 · Organizacje i ich działania

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Organizacje pozarządowe łączą pomoc humanitarno-rozwojową z edukacją globalną.
- Model polski: Polska Akcja Humanitarna — programy dla szkół („Lekcje Pomagania”, „Godziny Wychowawcze ze Światem”) i Tydzień Edukacji Globalnej.
- Zadanie: znajdźcie jedną organizację działającą wobec wybranego problemu i opiszcie, co konkretnie robi.

Uzupełnij zdanie:

Program Młodzieżowy Delegat RP do ONZ jest dla osób w wieku-..... lat i wymaga angielskiego na poziomie

*Pytania pomocnicze: Co konkretnie robi ta organizacja? Skąd to wiem?***Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:**

Stacja 2 · Dyplomacja młodzieżowa

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Młodzieżowy Delegat RP do ONZ: program Komitetu ds. Pożytku Publicznego i MSZ; kandydaci 18–28 lat.
- Trzyetapowa rekrutacja (CV i esej po angielsku, rozmowa, selekcja MSZ); wymóg działalności w NGO/wolontariacie i angielskiego min. C1.

- Rekrutacja na 81. sesję ZO ONZ w toku (2026): 154 zgłoszenia, 12 osób w II etapie; finałowa piątka wybierana przez MSZ. Nazwiska delegatów nie są jeszcze ustalone — nie podawaj. (KPRM/MSZ, 2026)

Uzupełnij zdanie:

Wiarygodną organizację poznaję po, przejrzystości i udokumentowanych

Pytania pomocnicze: Jakie ma dowody skuteczności?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · Aktywizm i rzecznictwo

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Ruchy młodzieżowe: Młodzieżowy Strajk Klimatyczny; Koalicja 10% (m.in. OTOP, ClientEarth, Polska Zielona Sieć).
- Formy: rzecznictwo, kampanie, lobbing społeczny, akcje bezpośrednie.
- Zadanie: wskażcie, na co realnie wpływa dana forma i jaki ma próg wejścia.

Uzupełnij zdanie:

Formy zaangażowania o niskim progu to i

Pytania pomocnicze: Który kanał jest realnie w Twoim zasięgu?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Jak ocenić organizację i się włączyć

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Kryteria wiarygodności: jasny cel, przejrzystość finansów, oparcie na źródłach, udokumentowane efekty.
- Kanały uczenia: wolontariat szkolny, zbiórki, kampania, udział w konsultacjach.
- Zadanie: zaplanujcie jedno realne działanie i wpiszcie je do portfolio.

Uzupełnij zdanie:

Problem globalny, którym chcę się zająć, to; organizacja, która nad nim pracuje, to

Pytania pomocnicze: Jaki jest Twój pierwszy krok?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Synteza — uzupełnij

Powiąż problem globalny z organizacją i własnym działaniem.

Problem globalny	Organizacja / działanie	Mój kanał zaangażowania

Wyjściówka

Dokończ zdanie:

Najbliższy mi kanał zaangażowania to, bo

Jedna liczba lub fakt do zweryfikowania — sprawdzę w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF2

Obywatele w akcji

Dział VII · wymaganie F2 · „Jak obywatele i organizacje realnie zmieniają świat — i jak mogą się włączyć?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Zadanie 1. Symulacja rekrutacji Młodzieżowego Delegata

Przygotuj zarys wystąpienia (temat: rola młodych we wzmacnianiu odporności na kryzysy) i argumenty do rozmowy kwalifikacyjnej.

Teza wystąpienia i 3 argumenty:

Dlaczego to Ty — Twoje doświadczenie w NGO/wolontariacie:

Zadanie 2. Ocena wiarygodności organizacji

Wybierz trzy organizacje i oceń je wg kryteriów. Oznacz dane, które trzeba zweryfikować.

Organizacja	Cel i przejrzystość	Dowody efektów

Która organizacja jest najbardziej wiarygodna i dlaczego?

Zadanie 3. Plan działania + weryfikacja

Zaplanuj realne działanie i wskaż informacje do weryfikacji.

Moje działanie (co, gdzie, kiedy):

Co i gdzie zweryfikuję przed startem:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF3

Korporacje-giganci

Dział VII · wymaganie F3 · „Czy globalne korporacje bardziej pomagają, czy zagrażają?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Oceniam wpływ korporacji na społeczeństwo, gospodarkę i środowisko.
- Opieram ocenę na danych i formułuję własną opinię.

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · Amazon w Polsce

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Inwestycje od 2012: **>38 mld PLN** (8 mld w 2024); wkład do PKB >27 mld PLN; >19 tys. zatrudnionych. (*media branżowe*) (dane 2025/2026)
- Koszty: krytyka PIP i związków (normy wydajności, monitoring); kara **752,4 mln EUR** we Włoszech (monopol). (*PIP / media*) (dane 2025/2026)
- Zadanie: wypiszcie korzyści i koszty społeczne.

Korzyść (z danymi):

Koszt / ryzyko (z danymi):

Mechanizm wpływu na państwo:

Moja opinia / u mnie w życiu:

Stacja 2 · TSMC (mikroprocesory)

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- TSMC produkuje **>90%** najbardziej zaawansowanych mikroprocesorów świata; inwestycja 165 mld USD w Arizonie. (*media tech*) (dane 2025/2026)
- Koszty środowiskowe: zakłady na Tajwanie pochłaniają **>6,4%** energii elektrycznej wyspy oraz ogromne ilości wody. (*media tech*) (dane 2025/2026)
- Zadanie: oceńcie koszt środowiskowy wobec korzyści technologicznych.

Korzyść (z danymi):

Koszt / ryzyko (z danymi):

Mechanizm wpływu na państwo:

Moja opinia / u mnie w życiu:

Stacja 3 · Korzyści obecności korporacji

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Inwestycje, miejsca pracy, transfer technologii, wpływ na PKB.
- Finansowanie kosztownych badań i przełomowych technologii (np. AI, zaawansowane czipy).
- Zadanie: wskażcie największą korzyść i uzasadnijcie danymi.

Korzyść (z danymi):

Koszt / ryzyko (z danymi):

Mechanizm wpływu na państwo:

Moja opinia / u mnie w życiu:

Stacja 4 · Koszty i ryzyka

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Unikanie podatków; kontrola prywatności; monopolizacja rynków.
- Warunki pracy w centrach logistycznych; presja na standardy socjalne państw.
- Zadanie: wskażcie największe ryzyko i możliwą regulację.

Korzyść (z danymi):

Koszt / ryzyko (z danymi):

Mechanizm wpływu na państwo:

Moja opinia / u mnie w życiu:

Synteza — uzupełnij

Zważ korzyści i koszty wybranej korporacji.

Korzyści	Koszty / ryzyka	Możliwa regulacja

Wyjściówka

1. Podaj jedną korzyść i jeden koszt obecności wybranej korporacji (z danymi).

2. Wskaż jeden mechanizm, którym korporacja wpływa na państwo.

3. Sformułuj własną opinię i jeden kontrargument.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF3

Korporacje-giganci

Dział VII · wymaganie F3 · „Czy globalne korporacje bardziej pomagają, czy zagrażają?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Korporacja międzynarodowa** — firma działająca w wielu krajach, o dużym potencjale finansowym.
- **Monopol** — dominacja jednego podmiotu na rynku, ograniczająca konkurencję.
- **Suwerenność** — zdolność państwa do samodzielnego decydowania o swoich sprawach.
- **Odpowiedzialność korporacyjna** — obowiązek firmy wobec ludzi i środowiska w całym łańcuchu.

Przykład wypełnienia (Stacja 1)

Korzyść: Amazon — >38 mld PLN inwestycji i >19 tys. miejsc pracy (media).**Koszt:** krytyka warunków pracy (PIP) i kara za monopol we Włoszech.**Mechanizm:** optymalizacja podatkowa i pozycja rynkowa.**Opinia:** uzasadniona danymi, z kontrargumentem.

Stacja 1 · Amazon w Polsce

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Inwestycje od 2012: **>38 mld PLN** (8 mld w 2024); wkład do PKB >27 mld PLN; >19 tys. zatrudnionych. (*media branżowe*) (*dane 2025/2026*)
- Koszty: krytyka PIP i związków (normy wydajności, monitoring); kara **752,4 mln EUR** we Włoszech (monopol). (*PIP / media*) (*dane 2025/2026*)
- Zadanie: wypiszcie korzyści i koszty społeczne.

Uzupełnij zdanie:

Amazon zainwestował w Polsce ponad mld PLN i zatrudnia ponad tys. osób.

Pytania pomocnicze: Jaka jest największa korzyść i skąd to wiesz?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 2 · TSMC (mikroprocesory)

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- TSMC produkuje **>90%** najbardziej zaawansowanych mikroprocesorów świata; inwestycja 165 mld USD w Arizonie. (*media tech*) (*dane 2025/2026*)
- Koszty środowiskowe: zakłady na Tajwanie pochłaniają **>6,4%** energii elektrycznej wyspy oraz ogromne ilości wody. (*media tech*) (*dane 2025/2026*)
- Zadanie: oceńcie koszt środowiskowy wobec korzyści technologicznych.

Uzupełnij zdanie:

TSMC produkuje ponad% najzaawansowanych mikroprocesorów świata.

Pytania pomocnicze: Jaki jest największy koszt środowiskowy?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · Korzyści obecności korporacji

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Inwestycje, miejsca pracy, transfer technologii, wpływ na PKB.
- Finansowanie kosztownych badań i przełomowych technologii (np. AI, zaawansowane chipy).
- Zadanie: wskażcie największą korzyść i uzasadnijcie danymi.

Uzupełnij zdanie:

Zakłady TSMC na Tajwanie pochłaniają ponad% energii elektrycznej wyspy.

Pytania pomocnicze: Jak firma wpływa na państwo?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Koszty i ryzyka

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Unikanie podatków; kontrola prywatności; monopolizacja rynków.
- Warunki pracy w centrach logistycznych; presja na standardy socjalne państw.
- Zadanie: wskażcie największe ryzyko i możliwą regulację.

Uzupełnij zdanie:

Największe ryzyko korporacji dla państwa to

Pytania pomocnicze: Co możesz jako konsument?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Synteza — uzupełnij

Zważ korzyści i koszty wybranej korporacji.

Korzyści	Koszty / ryzyka	Możliwa regulacja

Wyjściówka

Dokończ zdanie:

Uważam, że korporacje bardziej, bo

Jedna liczba lub fakt do zweryfikowania — sprawdzę w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF3

Korporacje-giganci

Dział VII · wymaganie F3 · „Czy globalne korporacje bardziej pomagają, czy zagrażają?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Zadanie 1. Debata panelowa — dwa stanowiska

Zbierz argumenty obu stron sporu o wpływ korporacji na suwerenność.

Technokratyczno-rynkowa	Suwerennościowo-socjalna
inwestycje, technologie, PKB...	podatki, prywatność, monopol...

Twoja ocena (bez „jedynej słusznej” odpowiedzi):

Zadanie 2. Zaprojektuj regulację

Zaproponuj jedną regulację ograniczającą ryzyka (np. podatek cyfrowy, przepisy o warunkach pracy) i oceń jej ograniczenia.

Regulacja:

Ograniczenia / ryzyka:

Zadanie 3. Weryfikacja danych

Wybierz dwie liczby z dossier i zaplanuj weryfikację.

Liczba do sprawdzenia	Gdzie i jak (instytucja, rok)

Refleksja: dlaczego dane o firmach bywają różne w różnych źródłach?

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF4

Konflikt pod lupą prawa

Dział VII · wymaganie F4 · „Czy prawo międzynarodowe potrafi rozwiązać konflikt?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Wyjaśniam przyczyny konfliktu w kontekście prawa międzynarodowego.
- Oceniam konsekwencje i próby rozwiązania.

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · Morze Południowochińskie — przyczyny

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Chiny roszczą sobie **80–90%** akwenu („linia dziewięciu kresek”, 1947) wobec Wietnamu, Filipin, Malesji i Brunei.
- Przez region przechodzi towar o wartości **~5 bln USD/rok**; dno kryje złoża ropy i gazu. (*media*) (*dane 2025/2026*)
- Zadanie: wypiszcie strony sporu i ich argumenty.

Przyczyna konfliktu:

Naruszona zasada prawa:

Konsekwencja:

Ocena próby rozwiązania:

Stacja 2 · Prawo międzynarodowe (UNCLOS)

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Konwencja o prawie morza (UNCLOS, 1982) definiuje wyspę i Wyłączną Strefę Ekonomiczną (200 mil morskich).
- Trybunał w Hadze (2016, sprawa Filipin) uznał roszczenia Chin za sprzeczne z prawem — Chiny zbojkotowały wyrok.
- Zadanie: oceńcie, czym różni się argument prawny od politycznego.

Przyczyna konfliktu:

Naruszona zasada prawa:

Konsekwencja:

Ocena próby rozwiązania:

Stacja 3 · Sudan — kryzys humanitarny

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Wojna od kwietnia 2023 (armia SAF kontra paramilitarne RSF): ponad 14 mln zmuszonych do ucieczki, w tym **7,1 mln wysiedlonych wewnątrz** i **4,4 mln uchodźców**; ≥150 tys. ofiar. (UNHCR/OCHA, 2026) *(dane 2025/2026)*
- Pomocy humanitarnej wymaga **33,7 mln osób** (2026); masowe naruszenia prawa humanitarnego. (OCHA, 2026) *(dane 2025/2026)*
- Zadanie: nazwijcie naruszone zasady prawa międzynarodowego.

Przyczyna konfliktu:

Naruszona zasada prawa:

Konsekwencja:

Ocena próby rozwiązania:

Stacja 4 · Próby rozwiązania i ich skuteczność

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Morze Południowochińskie: operacje swobody żeglugi (FONOPS); negocjacje ASEAN-Chiny bez efektu.
- Sudan: sankcje UE przedłużone do 10 października 2026 (18 osób, 8 podmiotów); mediacje ONZ nieskuteczne. *(Rada UE, 2026)*
- Zadanie: oceńcie, dlaczego mechanizmy bywają nieskuteczne.

Przyczyna konfliktu:

Naruszona zasada prawa:

Konsekwencja:

Ocena próby rozwiązania:

Synteza — uzupełnij

Rozłóż konflikt na przyczyny, prawo, konsekwencje i próby rozwiązania.

Przyczyny	Prawo i konsekwencje	Próby rozwiązania (skuteczność)

Wyjściówka

1. Wyjaśnij jedną przyczynę wybranego konfliktu i wskaż naruszoną zasadę prawa.

2. Podaj jedną konsekwencję i jedną próbę rozwiązania.

3. Oceń, dlaczego mechanizm okazał się (nie)skuteczny.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF4

Konflikt pod lupą prawa

Dział VII · wymaganie F4 · „Czy prawo międzynarodowe potrafi rozwiązać konflikt?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Prawo międzynarodowe** — normy regulujące stosunki między państwami.
- **UNCLOS** — konwencja o prawie morza (1982) — wyspy i strefy ekonomiczne.
- **Konwencje genewskie** — normy chroniące ludność i jeńców w czasie wojny.
- **Kryzys humanitarny** — masowe zagrożenie życia i zdrowia ludności (głód, przesiedlenia).

Przykład wypełnienia (Stacja 1)

Przyczyna: spór o zasoby i strategiczny akwen (Morze Południowochińskie).**Prawo:** UNCLOS; wyrok Trybunału 2016 przeciw roszczeniom Chin.**Konsekwencja:** napięcia militarne i ryzyko dla żeglugi.**Ocena:** wyrok ustalił normę, ale brak egzekucji osłabił skutek.

Stacja 1 · Morze Południowochińskie — przyczyny

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Chiny roszczą sobie **80–90%** akwenu („linia dziewięciu kresek”, 1947) wobec Wietnamu, Filipin, Malezji i Brunei.
- Przez region przechodzi towar o wartości **~5 bln USD/rok**; dno kryje złoża ropy i gazu. (*media*) (*dane 2025/2026*)
- **Zadanie:** wypiszcie strony sporu i ich argumenty.

Uzupełnij zdanie:

Chiny roszczą sobie% akwenu Morza Południowochińskiego na podstawie „linii dziewięciu kresek”.

*Pytania pomocnicze: Kto jest stroną i o co walczy?***Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:**

Stacja 2 · Prawo międzynarodowe (UNCLOS)

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Konwencja o prawie morza (UNCLOS, 1982) definiuje wyspę i Wyłączną Strefę Ekonomiczną (200 mil morskich).
- Trybunał w Hadze (2016, sprawa Filipin) uznał roszczenia Chin za sprzeczne z prawem — Chiny zbojkotowały wyrok.
- **Zadanie:** oceńcie, czym różni się argument prawny od politycznego.

Uzupełnij zdanie:

Kluczowa konwencja o prawie morza to; Trybunał w Hadze orzekł w roku.

Pytania pomocnicze: Jakie prawo tu obowiązuje?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · Sudan — kryzys humanitarny

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Wojna od kwietnia 2023 (armia SAF kontra paramilitarne RSF): ponad 14 mln zmuszonych do ucieczki, w tym **7,1 mln wysiedlonych wewnątrz** i **4,4 mln uchodźców**; ≥150 tys. ofiar. (UNHCR/OCHA, 2026) *(dane 2025/2026)*
- Pomocy humanitarnej wymaga **33,7 mln osób** (2026); masowe naruszenia prawa humanitarnego. (OCHA, 2026) *(dane 2025/2026)*
- Zadanie: nazwijcie naruszone zasady prawa międzynarodowego.

Uzupełnij zdanie:

Wojna w Sudanie (od) wysiedliła ponad mln osób.

Pytania pomocnicze: Jakie są konsekwencje humanitarne?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Próby rozwiązania i ich skuteczność

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Morze Południowochińskie: operacje swobody żeglugi (FONOPS); negocjacje ASEAN–Chiny bez efektu.
- Sudan: sankcje UE przedłużone do 10 października 2026 (18 osób, 8 podmiotów); mediacje ONZ nieskuteczne. *(Rada UE, 2026)*
- Zadanie: oceńcie, dlaczego mechanizmy bywają nieskuteczne.

Uzupełnij zdanie:

Sankcje UE wobec stron konfliktu w Sudanie przedłużono do

Pytania pomocnicze: Czy próby rozwiązania działają?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Synteza — uzupełnij

Rozłóż konflikt na przyczyny, prawo, konsekwencje i próby rozwiązania.

Przyczyny	Prawo i konsekwencje	Próby rozwiązania (skuteczność)

Wyjściówka

Dokończ zdanie:

Prawo międzynarodowe w tym konflikcie okazało się , bo

Jedna liczba lub fakt do zweryfikowania — sprawdzę w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF4

Konflikt pod lupą prawa

Dział VII · wymaganie F4 · „Czy prawo międzynarodowe potrafi rozwiązać konflikt?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Zadanie 1. Symulacja rozprawy (UNCLOS)

Przygotuj argumenty delegacji Filipin i delegacji Chin oraz stanowisko sędziego.

Delegacja Filipin (prawo)	Delegacja Chin (historia/polityka)
UNCLOS, wyrok 2016...	prawa historyczne, suwerenność...

Werdykt sędziego i uzasadnienie prawne:

Zadanie 2. Ocena skuteczności mechanizmów

Oceń, dlaczego mechanizmy międzynarodowe bywają nieskuteczne i co można poprawić.

Dlaczego mechanizm zawiódł:

Propozycja poprawy i jej ograniczenia:

Zadanie 3. Weryfikacja danych

Wybierz dwie liczby (humanitarne lub gospodarcze) i zaplanuj weryfikację.

Liczba do sprawdzenia	Gdzie i jak (instytucja, rok)

Refleksja: dlaczego dane humanitarne szybko się zmieniają?

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF5

Polak za granicą

Dział VII · wymaganie F5 · „Co zrobić, gdy za granicą wszystko idzie nie tak?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Rozróżniam zadania ambasady i konsulatu oraz granice pomocy konsula.
- Potrafię zgłosić podróż i odczytać ostrzeżenia MSZ.

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · Ambasada kontra konsulat

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Ambasada: reprezentuje państwo, prowadzi politykę zagraniczną, negocjacje i umowy.
- Konsulat: bezpośrednia pomoc obywatelom — paszporty, opieka prawna, stan cywilny, wizy.
- Zadanie: przypiszcie sprawy do właściwej placówki.

Sprawa i właściwa placówka:

Co konsul może:

Czego konsul nie może:

Mój krok przed wyjazdem:

Stacja 2 · Odyseusz i mObywatel

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- System Odyseusz (odyseusz.msz.gov.pl): bezpłatne, dobrowolne zgłaszanie podróży; dane usuwane 14 dni po powrocie.
- Zgłaszanie podróży z poziomu aplikacji mObywatel — dostępne od 2 lipca 2026 r. dla wszystkich pełnoletnich użytkowników. (MC/MSZ, 2026)
- Zadanie: rozpiszcie kroki zgłoszenia podróży.

Sprawa i właściwa placówka:

Co konsul może:

Czego konsul nie może:

Mój krok przed wyjazdem:

Stacja 3 · Ostrzeżenia MSZ

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Skala 4-stopniowa: (1) zachowaj ostrożność, (2) zachowaj szczególną ostrożność, (3) MSZ odradza podróże niekonieczne, (4) MSZ odradza wszelkie podróże.
- Ostrzeżenia mają przełożenie na ważność polis ubezpieczeniowych.
- Zadanie: dopasujcie decyzję podróżnika do stopnia ostrzeżenia.

Sprawa i właściwa placówka:

Co konsul może:

Czego konsul nie może:

Mój krok przed wyjazdem:

Stacja 4 · Co konsul MOŻE, a czego NIE

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- MOŻE: paszport tymczasowy, Europejski Dokument Podróży dla obywatela UE, lista adwokatów i lekarzy, powiadomienie rodziny.
- NIE MOŻE: opłacać długów, mandatów, kaucji, leczenia ani adwokatów; być obrońcą; załatwiać pracy lub zakwaterowania.
- Zadanie: rozstrzygnijcie 3 przypadki „może/nie może”.

Sprawa i właściwa placówka:

Co konsul może:

Czego konsul nie może:

Mój krok przed wyjazdem:

Synteza — uzupełnij

Zaplanuj bezpieczny wyjazd i pomoc w razie problemu.

Przed wyjazdem	W razie problemu	Granice pomocy konsula

Wyjściówka

1. Rozróżnij zadania ambasady i konsulatu (po jednym przykładzie).

2. Wypisz dwie rzeczy, które konsul może, i dwie, których nie może.

3. Opisz, jak zgłosisz podróż i odczytasz ostrzeżenie MSZ.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF5

Polak za granicą

Dział VII · wymaganie F5 · „Co zrobić, gdy za granicą wszystko idzie nie tak?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Ambasada** — przedstawicielstwo reprezentujące państwo za granicą.
- **Konsulat** — urząd pomagający obywatelom (paszporty, opieka prawna).
- **Ochrona konsularna** — pomoc konsula w granicach prawa.
- **Odyseusz** — system MSZ do zgłaszania podróży zagranicznych.

Przykład wypełnienia (Stacja 1)

Sprawa: zgubiony paszport przed powrotem.**Może:** wydać paszport tymczasowy.**Nie może:** opłacić przebukowania biletu.**Krok:** zgłoszenie podróży w Odyseuszu przed wyjazdem.

Stacja 1 · Ambasada kontra konsulat

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Ambasada: reprezentuje państwo, prowadzi politykę zagraniczną, negocjacje i umowy.
- Konsulat: bezpośrednia pomoc obywatelom — paszporty, opieka prawna, stan cywilny, wizy.
- Zadanie: przypiszcie sprawy do właściwej placówki.

Uzupełnij zdanie:

Bezpośrednią pomoc obywatelom (paszporty, opieka prawna) świadczy, a państwo reprezentuje

*Pytania pomocnicze: Do kogo z jaką sprawą?***Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:**

Stacja 2 · Odyseusz i mObywatel

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- System Odyseusz (odyseusz.msz.gov.pl): bezpłatne, dobrowolne zgłaszanie podróży; dane usuwane 14 dni po powrocie.
- Zgłaszanie podróży z poziomu aplikacji mObywatel — dostępne od 2 lipca 2026 r. dla wszystkich pełnoletnich użytkowników. (MC/MSZ, 2026)
- Zadanie: rozpiszcie kroki zgłoszenia podróży.

Uzupełnij zdanie:

Podróż zgłaszam w systemie; dane są usuwane po dniach od powrotu.

Pytania pomocnicze: Jak zgłosić podróż?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · Ostrzeżenia MSZ

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Skala 4-stopniowa: (1) zachowaj ostrożność, (2) zachowaj szczególną ostrożność, (3) MSZ odradza podróże niekonieczne, (4) MSZ odradza wszelkie podróże.
- Ostrzeżenia mają przełożenie na ważność polis ubezpieczeniowych.
- Zadanie: dopasujcie decyzję podróżnika do stopnia ostrzeżenia.

Uzupełnij zdanie:

Skala ostrzeżeń MSZ ma stopnie; najwyższy to „MSZ odradza podróże”.

Pytania pomocnicze: Co oznaczają stopnie ostrzeżeń?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Co konsul MOŻE, a czego NIE

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- MOŻE: paszport tymczasowy, Europejski Dokument Podróży dla obywatela UE, lista adwokatów i lekarzy, powiadomienie rodziny.
- NIE MOŻE: opłacać długów, mandatów, kaucji, leczenia ani adwokatów; być obrońcą; załatwiać pracy lub zakwaterowania.
- Zadanie: rozstrzygnijcie 3 przypadki „może/nie może”.

Uzupełnij zdanie:

Konsul może wydać , ale nie może opłacić

Pytania pomocnicze: Gdzie są granice pomocy konsula?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Synteza — uzupełnij

Zaplanuj bezpieczny wyjazd i pomoc w razie problemu.

Przed wyjazdem	W razie problemu	Granice pomocy konsula

Wyjściówka

Dokończ zdanie:

Przed wyjazdem za granicę na pewno , bo

Jedna liczba lub fakt do zweryfikowania — sprawdzę w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF5

Polak za granicą

Dział VII · wymaganie F5 · „Co zrobić, gdy za granicą wszystko idzie nie tak?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Zadanie 1. Symulacja konsularna

Rozpisz plan działania dla przypadku „zgubiony paszport 24 h przed lotem”.

Kolejne kroki (gdzie i po co):

Dlaczego konsul nie opłaci przebukowania biletu:

Zadanie 2. Analiza granic odpowiedzialności państwa

Turysta ignoruje ostrzeżenie MSZ najwyższego stopnia i ulega wypadkowi; ubezpieczyciel odmawia pokrycia kosztów. **Rodzina domaga się od państwa sfinansowania transportu medycznego.**

Dlaczego państwo nie może opłacić takiego transportu i jaką pomoc może zaoferować konsul?

Zadanie 3. Weryfikacja świeżej usługi

Usługa Odyseusz w aplikacji mObywatel jest świeża — zaplanuj weryfikację jej zakresu.

Co i gdzie zweryfikuję (źródło MSZ, data):

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF6

Reporter na dyżurze

Dział VII · wymaganie F6 · „Jak w 45 minut sprawdzić, czy bieżąca informacja jest prawdziwa?”

WARIANT: BAZOWY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Twój cel

- Analizuję bieżące wydarzenie i weryfikuję informacje (w tym treści AI).
- Oddzielam fakt od opinii i stosuję weryfikację krzyżową.

Jak pracujecie: w grupie opracowujecie JEDNĄ stację, potem słuchacie pozostałych i uzupełniacie notatki.

Stacja 1 · Techniki manipulacji

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Cherry picking (fakty bez kontekstu); manipulacja skalą wykresu.
- Fałszywy autorytet; recykling starych zdjęć jako bieżących. (NASK/CEDMO)
- Zadanie: dopasujcie przykłady do technik.

Wydarzenie i źródło:

Sygnały ostrzegawcze (w tym AI):

Weryfikacja (co ustaliłem):

Werdykt + moja opinia:

Stacja 2 · Dezinformacja tworzona przez AI

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Deepfake (wideo/audio), obrazy i teksty z AI — jakość różnie, więc ocena „po wyglądzie” bywa zawodna.
- Sygnały: zniekształcone dłonie na obrazach, brak synchronizacji ust w wideo, zmyślone cytaty w tekstach.
- Zasada: weryfikuj ŹRÓDŁO (kto, kiedy, gdzie), nie tylko materiał. (por. Moduł 8)

Wydarzenie i źródło:

Sygnały ostrzegawcze (w tym AI):

Weryfikacja (co ustaliłem):

Werdykt + moja opinia:

Stacja 3 · Narzędzia weryfikacji

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Wsteczne wyszukiwanie obrazem (Google Lens, TinEye); operatory (site:gov.pl, filetype:pdf).
- Weryfikacja eksperta (Google Scholar, Scopus); bazy fact-checkingowe (Demagog).
- Zadanie: sprawdźcie źródło i datę wskazanego materiału.

Wydarzenie i źródło:

Sygnały ostrzegawcze (w tym AI):

Weryfikacja (co ustaliłem):

Werdykt + moja opinia:

Stacja 4 · Weryfikacja krzyżowa i werdykt

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Potwierdź informację w co najmniej dwóch niezależnych, wiarygodnych źródłach.
- Trzy pytania: kto opublikował i po co? skąd wiadomo, że to prawda? czy potwierdza to inne źródło?
- Zadanie: wydajcie werdykt (wiarygodne / niepewne / fałszywe) z uzasadnieniem.

Wydarzenie i źródło:

Sygnały ostrzegawcze (w tym AI):

Weryfikacja (co ustaliłem):

Werdykt + moja opinia:

Synteza — uzupełnij

Rozpisz weryfikację jednego materiału.

Twierdzenie	Dowód / źródło	Werdykt

Wyjściówka

1. Opisz jedno bieżące wydarzenie i podaj dwa niezależne źródła, które je potwierdzają.

2. Wskaż jeden sygnał, że treść mogła powstać z użyciem AI, i jak to sprawdzić.

3. Sformułuj własną opinię o wydarzeniu i oddziel ją od faktów.

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF6

Reporter na dyżurze

Dział VII · wymaganie F6 · „Jak w 45 minut sprawdzić, czy bieżąca informacja jest prawdziwa?”

WARIANT: Z RUSZTOWANIEM

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Słowniczek

- **Dezinformacja** — celowo fałszywe treści rozpowszechniane, by wprowadzić w błąd.
- **Deepfake** — fałszywe wideo lub audio wygenerowane przez AI.
- **Halucynacja AI** — zmyślony przez model fakt lub cytata podany z pozorną pewnością.
- **Weryfikacja krzyżowa** — potwierdzenie w co najmniej dwóch niezależnych źródłach.

Przykład wypełnienia (Stacja 1)

Wydarzenie: „zdjęcie ze zniszczeń w Polsce” krążące w sieci.**Sygnal:** brak źródła; dramatyczny podpis; możliwy recykling.**Weryfikacja:** wsteczne wyszukiwanie — zdjęcie sprzed lat z innego kraju.**Werdykt:** fałszywe (zła atrybucja).

Stacja 1 · Techniki manipulacji

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Cherry picking (fakty bez kontekstu); manipulacja skalą wykresu.
- Fałszywy autorytet; recykling starych zdjęć jako bieżących. (NASK/CEDMO)
- Zadanie: dopasujcie przykłady do technik.

Uzupełnij zdanie:

Zanim uwierzę, pytam: kto, skąd wiadomo, że to, i czy potwierdza to źródło.

Pytania pomocnicze: Kto opublikował i po co?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 2 · Dezinformacja tworzona przez AI

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Deepfake (wideo/audio), obrazy i teksty z AI — jakość rośnie, więc ocena „po wyglądzie” bywa zawodna.
- Sygnały: zniekształcone dłonie na obrazach, brak synchronizacji ust w wideo, zmyślone cytaty w tekstach.
- Zasada: weryfikuj ŹRÓDŁO (kto, kiedy, gdzie), nie tylko materiał. (por. Moduł 8)

Uzupełnij zdanie:

Obraz z AI często zdradzają zniekształcone; wideo — brak synchronizacji

Pytania pomocnicze: Jakie sygnały AI widzisz?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 3 · Narzędzia weryfikacji

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Wsteczne wyszukiwanie obrazem (Google Lens, TinEye); operatory (site:gov.pl, filetype:pdf).
- Weryfikacja eksperta (Google Scholar, Scopus); bazy fact-checkingowe (Demagog).
- Zadanie: sprawdźcie źródło i datę wskazanego materiału.

Uzupełnij zdanie:

Wsteczne wyszukiwanie obrazem robię w lub

Pytania pomocnicze: Co mówi oryginalne źródło?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Stacja 4 · Weryfikacja krzyżowa i werdykt

Dane (nie zmieniaj — analizuj):

- Potwierdź informację w co najmniej dwóch niezależnych, wiarygodnych źródłach.
- Trzy pytania: kto opublikował i po co? skąd wiadomo, że to prawda? czy potwierdza to inne źródło?
- Zadanie: wydajcie werdykt (wiarygodne / niepewne / fałszywe) z uzasadnieniem.

Uzupełnij zdanie:

Weryfikacja krzyżowa to potwierdzenie w co najmniej niezależnych źródłach.

Pytania pomocnicze: Jaki jest werdykt i dlaczego?

Skutek + działanie / „u mnie w życiu”:

Synteza — uzupełnij

Rozpisz weryfikację jednego materiału.

Twierdzenie	Dowód / źródło	Werdykt

Wyjściówka

Dokończ zdanie:

Ta informacja jest (wiarygodna / niepewna / fałszywa), bo

Jedna liczba lub fakt do zweryfikowania — sprawdzę w:

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

KARTA PRACY · LF6

Reporter na dyżurze

Dział VII · wymaganie F6 · „Jak w 45 minut sprawdzić, czy bieżąca informacja jest prawdziwa?”

WARIANT: ROZSZERZONY

Imię i nazwisko: Klasa: Data:

Zadanie 1. Śledztwo obrazkowe

Ustal źródło i datę wskazanego zdjęcia; nazwij mechanizm manipulacji.

Oryginalne źródło i data:

Mechanizm manipulacji:

Zadanie 2. Audyt autorytetu i treści AI

Sprawdź autora i znamiona treści AI; zestaw twierdzenia z faktami.

Twierdzenie autora	Fakt (źródło)

Czy tekst nosi znamiona treści AI? Uzasadnij:

Zadanie 3. Werdykt i opinia

Wydaj werdykt i sformułuj własną opinię o wydarzeniu.

Werdykt + uzasadnienie:

Moja opinia (oddzielona od faktów):

[QR] Źródła danych do samodzielnej weryfikacji — zeskanuj kod (do wstawienia).

PORTFOLIO OBYWATELSKIE

Portfolio obywatelskie

Moduł 6 — jak dokumentować działania i rozwój obywatelski ucznia

O module

Portfolio to spinacz całego przedmiotu: trafiają tu dowody działań obywatelskich (min. 4 w cyklu) i projektu oraz refleksje ucznia. To nie teczka zaświadczeń, lecz dokument rozwoju łączący „twarde dowody” z osobistą oceną. Moduł daje jednolitą kartę dokumentowania działania, porównanie platform e-portfolio i wzór wypełnionej karty.

1. Jak prowadzić portfolio

Zapowiedz portfolio na początku Działu VII, żeby uczniowie zbierali materiały na bieżąco, a nie na koniec. Portfolio dokumentuje minimum cztery działania obywatelskie (w szkole branżowej — trzy) oraz udział w projekcie.

Co powinno zawierać

- Cele osobiste ucznia na czas realizacji Działu VII.
- Kartę dokumentowania każdego działania (sekcja 2).
- Dowody/artefakty (zdjęcia, pisma, zrzuty, nagrania) — zgodnie z RODO.
- Komentarze i informację zwrotną nauczyciela oraz opinie rówieśników.
- Refleksje ucznia po każdym działaniu.

Zasada oceniania. Nie ocenia się poglądów ucznia. Ocenie podlega sposób argumentacji, weryfikacja informacji, szacunek dla innych zdań i realizacja zobowiązań. Szczegóły — Ocenianie i rubryki (Moduł 7).

2. Karta dokumentowania działania (do wypełnienia)

Jednolity formularz dla każdego działania. Pięć sekcji — wypełniaj po zakończeniu działania.

Sekcja 1 — Metryczka

Pole	Treść

Nazwa działania (z wykazu) · data · miejsce · szacowany czas zaangażowania.

Sekcja 2 — Kontekst i cel

Dlaczego wybrałem ten temat, jaki problem chciałem rozwiązać lub w jakiej dyskusji zabrać głos:

Sekcja 3 — Moja rola i zadania

Za co konkretnie odpowiadałem (np. „redakcja postulatów w petycji”, „drugi mówca w debacie”):

Sekcja 4 — Dowody / artefakty

Załączniki: kopia pisma, potwierdzenie złożenia, zdjęcia, nagranie, zrzuty (spis + gdzie się znajdują):

Sekcja 5 — Pytania refleksyjne (metapoznanie)

1. Jak czułem/czułam się podczas działania lub wystąpienia?
2. Co było największym wyzwaniem i jak sobie z nim poradziłem/poradziłam?
3. Które umiejętności obywatelskie wzmocniłem/wzmocniłam (argumentacja, weryfikacja, współpraca)?

4. Co zrobiłbym/zrobiłabym inaczej następnym razem?

3. Platformy e-portfolio — którą wybrać

Dostarcz uczniom gotowy szablon dla wybranej platformy, żeby skupili się na treści, nie na konfiguracji.

Platforma	Zalety	Ograniczenia	Kiedy najlepsza
Notion	Elastyczne, relacyjne bazy; łączy działania z celami; darmowe plany edu.	Wyższy próg wejścia; brak pełnej wersji PL.	Zaawansowane portfolio, starsze klasy.
Padlet	Bardzo niski próg; wizualna tablica; szybkie dodawanie ze smartfona.	Wersja darmowa ogranicza liczbę tablic.	Bieżące dokumentowanie w terenie.
Google Sites	Własna strona-portfolio; integracja z Google Drive.	Wymaga podstaw projektowania stron.	Portfolio całego cyklu nauki.
Wakelet	Estetyczne kolekcje linków, plików i notatek.	Mniejsza elastyczność układu.	Sprawozdania z konkretnych projektów.

Rekomendacja FEG. Dla większości klas: Padlet do bieżącego dokumentowania + Google Sites jako podsumowanie cyklu. Notion dla uczniów o wysokich kompetencjach cyfrowych.

4. Przykład wypełnionej karty (wzór dla ucznia)

Wzór pokazuje oczekiwany poziom konkretności i głębokości refleksji.

Sekcja	Przykładowa treść
Metryczka	Działanie: petycja do dyrekcji o segregację odpadów. Data: 14.11. Miejsce: szkoła. Czas: ok. 6 godzin.
Kontekst i cel	Wybrałem temat, bo w szkole brakuje pojemników do segregacji. Cel: doprowadzić do ich ustawienia.
Rola i zadania	Redagowałem treść petycji i zebrałem argumenty oraz dane o odpadach ze źródeł.
Dowody	Treść petycji, lista 84 podpisów, potwierdzenie złożenia u dyrekcji, zdjęcie gabloty.
Refleksja	Najtrudniejsze było rozmawianie z osobami, które nie chciały podpisać. Wzmocniłem argumentację i odwagę cywilną. Następnym razem zacząłbym zbiórkę podpisów wcześniej.

Fundacja Edukacji Globalnej · materiał edukacyjny — treść bezstronna · fundacjaedukacjiglobalnej.pl

Dziękujemy

Świat globalnych zależności — cyfrowy pakiet
dydaktyczny do Działu VII.

NOTA O BEZSTRONNOŚCI

Materiał edukacyjny — treść bezstronna. Fundacja Edukacji Globalnej występuje jako wydawca, nie strona sporu. Każdy temat sporny prezentuje ≥ 2 stanowiska bez rozstrzygania.

LICENCJA

Materiał do użytku edukacyjnego (miejsce do doprecyzowania licencji)

EDUKACJA >
> GLOBALNA

fundacjaedukacjiglobalnej.pl · Instagram: @edukacja_globalna

Wersja 1 · 2026 · Dane zweryfikowane 03.07.2026

